

lum, si agatur ex tertio capite: sed non fiet estimatio, nisi quanti plurimi retro fuerit intra xxx. dies.

a Quadrupli. Sed quare plus manifestum furtum punitur, quam non manifestum, cum clā facta magis pūnēda sint: vt ff. de admi. tut. l. non existimo. & ff. de rit. nup. l. vlti. Respon. imō magis delinquit, qui palām, quam qui clam mouet: vt suprā vi bonor. rapt. in princip. vnde magis punitur: vt arg. ff. de offi. Praef. l. diuus.

ADDITIO.

Sed per hāc solutionem non responderetur cōtrario in gl. alleg. vnde dicas sec. Cyn. quem ceteri sequuntur: q̄ iste text. procedit in omnino illicitis: contrarium autem in iis, quae possunt esse licita, & illicita, secundum Angelum.

b Petens. scilicet rei vendicatione.

c Quilibet. Vt suprā de oblig. quae ex deli. nasc. §. fin.

d Condictio. scilicet furtiua, quae soli domino datur: & hāredi eius aduersus furem, & eius hāredem: vt ff. de condi. fur. l. j. & l. v. vt suprā de oblig. quae ex deli. nasc. §. fin.

e Quadruplo. Vsq̄ue scilicet ad annum, post annum in simplum: vt suprā vi bonorum rapt. in princ. nisi in casu: vt si Iudaeus contra Christianum agat, tunc in duplum tantum agit: vt C. de pag. l. Christianis. Sed nunquid etiam raptor tenetur actione furti manifesti? Dic q̄ non, secundū P. quia in duplum tantum tenetur, si furti cōueniatur: vt ff. vi bon. rapt. l. j. nisi in casu, vbi nec in duplum tenetur, secundum eum. vt ff. de furt. l. si quis ex domo. sed certē ibi erat actum actione vi bon. raptor.

vnde sublata erat actio furti non manifesti: nisi in id quod excedit: vt ff. vi bon. raptor. l. j. & ff. de actio. & oblig. l. qui seruum. sed satis videtur, q̄ etiam manifesti furti nomine conueniatur, &

in quadruplum:

vt arg. ff. de furt. l. si vendidero. §. cum raptor. & l. si quis ex domo. licet Plac. cōtradixerit, vt dictum est.

f Aduersus inficiantē. Nam actio legis Aquiliae inficiando crescit l. ij. ff. ad leg. Aquil.

g In simplum. Vbi cōtra contententem datur: nam tūc in simplum, & contra negantem in duplum: vt hic, & infrā eod. §. at ille. & C. de leg. Aquil. l. contra negantem. & ff. de iniur. l. cum quā.

h Iam traditam. Vt suprā de l. Aquil. in prin. Nam ibi diuidit primum caput legis Aquiliae & tertio capite: ex

quo tertio fit condemnatio, quantum res retro valuit in proximis xxx. diebus: vt suprā eod. tit. §. ex hoc capite. Item, adiunge actionem quod metus causa: nam & ipsa mista est: vt ff. quod met. caus. lege si cum exceptione. §. j. Accurf.

i Contra eos. si hāredes, vel alios qui legatis vel fideicommissis grauari possunt: quoniam honorati sunt pecunia aliter: vt suprā de sing. re. per fideicom. relict. in prin. & ff. de lega. j. planē. ij. in fine.

k Venerabilibus locis. Quae multa sunt, & enumerantur in auth. de non alie. §. nos igitur.

l Distulerint. id est, fraudulenter, vel sine iusta causa: aliās non puniuntur: vt ff. si cert. pet. l. quod te. & ff. de vsur. sciendum. & ff. de pet. hāer. l. illud in princ. Et nota, quem puniri ex procrastina

N. A.

et ma
gni pro
tj.

craftinatione, vel dilatione illicita. sic ff. de eden. l. Prætor. §. sed & si seruus. in fin. Et est speciale in his legatis, in aliis legatis vel fideicommissis non præstatur duplum: sed vsuræ currunt ex mora, vel salte

post cōtestationem litis, & fructus rerū restituntur: vt C. de vsuris & fruct. lega. seu fideic. l. j. Item, hæc legata habent in alio priuilegiū: vt si indebitum soluat, nō re-

petatur: vt suprà de obli. quæ ex quasi cōtractu. in fin. Quid, si primò negauit, postea confiteatur? Resp. potest pœnitere: cum exoneret actorem à probando: vt ff. de iureiur. l. eum qui. in prin. Arg. contra ff. de ædil. edi. l. quis sit fugitiuus. in prin. Item, quid si confessus est, & postea negat? Resp. punitur, cum vltima mora noceat, vt de peri. & cōmod. rei vend. l. illud. Item quid, si non inficietur, sed dicat non valere: vel aliā proponat rationabilem causam? Resp. quidam, q̄ punitur: ne inueniatur via, per quam negantes suā exerceant avaritiam: vt suprà vi bon. rapt. §. quia tamen. Alij contrā, quod verum puto: vt infrā eod. §. at ille. Item, nunquid hoc in legato generali, & speciali locum habet? Resp. sic, secundum Ioan. cum verumq; sit legatum, vt suprà de fideic. hære. §. fin. & C. de fideic. in prin. Item, quid, si duplū nō potest soluere? Resp. lauat in corpore: vt ff. de pœn. l. j. §. generaliter. & C. de ser. fug. l. quicumque. §. quod si. & in glo. castigatio. & ff. de in ius voc. l. pen. & fin.

† a In iudicium. Quid, si in iudicium non vocantur, sed aliās sunt in mora? Respon. quidam adhuc idem, vt duple-
tur, sed hic lex contradicit. Item, in dubiis pœnæ sunt molliendæ: vt ff. de pœn. l. interpretatione. Sed dicam currere vsuras, & fructus deberi ex mora: & ipsa re, id est, sine interpretatione, dicam moram committi ad instar minorum, quibus legata debentur: vt C. in quib. cau. in integ. rest. non est ne. l. in minorum. Item, quid, si Reipublicæ vel fisco relinquatur? Videtur q̄ idem sit quod hic dicitur, cum ius diuinum & publicū simile sit: vt C. de sacrosan. eccle. l. fin. & in authen. de non alie. §. minus. Sed dico contra: quia pœnæ

sunt molliendæ, vt diximus: vt ff. de pœ. l. pen. Item, quid in redemptione captiuorum? Videtur idem, quasi sic rei venerabili sit relictum. Sed certè non extendam, scilicet id quod dicitur in

hoc §. ad hunc casum: cum sit pœna. Itē, quid, si Deo, vel alicui sancto vel administratori, quæ idem valent: vt in auth. de eccles. tit. §. si quis in nomi. & ff. ad leg. Fal. l. j. §. si quis.

¶ Aliæ quoque sunt actiones, mistam causam, tam in rem quā in per-

& §. ad municipium? Respon. locum habet hic. §. quia venerabili loco est relictum: vt ff. de annu. lega. l. annua. §. à Titia.

ADDITION. Not. ex hac glo. quod in pœnalibus non fit extensio de similibus ad similia, quando pœnæ imponitur habito respectu ad priuilegium alicuius personæ: etiam si ipsi casus essent à iure æquiparati: vt pulchrè per Iasonem hic, qui allegat duas glossas iuris canonici contrarias. vide per eum.

† Vocarentur. Et vocati, atque interrogati in iure inficiati fuerint §. sed furti infrā hoc titul. Nam duobus casibus duplicatur.

† Alterum tantum. Ita in exemplaribus vetustis, & non (aliud tantum.) Est autem vsitatissima locutio, puto, tantundem, Gallicè. *Encor une fois autant.*

† b Pro pœna. Si hæc est ratio, vt sit mista, patet quod condictio ex lege illa, si quis in tantam, sit mista vt C. vnde vi. l. si quis in tantam. Item & illa condictio, quæ datur ex lege Constantini: vt C. finium regund. l. si constiterit. & omnes illæ actiones, vbi & res, & aliquid pro pœna petitur. quod verum est.

† Quædam actiones. diuiditur in tres partes. Primò, ponit dictum generale. Secundò, illud per exempla declarat. Tertiò, ponit, quæ possunt esse partes iudicis in istis actionibus. Secunda ibi, qualis est. Tertia ibi. In quibus tribus, &c. Arctin.

CASVS. Si placuisset domino Imperatori hunc §. collocare. ante §. sic itaque. fortasse commodiore loco & ordine eum digessisset. Nam ad primam diuisionem pertinet, quæ essentialis erat, id est, actionū naturā essentialique

hoc §. ad hunc casum: cum sit pœna. Itē, quid, si Deo, vel alicui sancto vel administratori, quæ idem valent: vt in auth. de eccles. tit. §. si quis in nomi. & ff. ad leg. Fal. l. j. §. si quis.

Th. abes
tantum
demp

N. A.

N. A.

condictio
ex lege
est sape
mista

etiamque diuidebat. Quædam, inquit, partim naturam habent actionum in rem, partim earum quæ in personam sunt, nimirum Familix. id est, hæreditatis diuidendæ, Communi diuidundo, Finium regundorum. veluti, Fundus est nobis communis, vel quia donatus nobis est: aut quæ agros confines haberemus, illorum distinctionem postulauimus. His tribus casibus in rem agimus: petimus enim eam partem, quæ ad nos pertinet. interdum etiã in personam, nam si tu solus fructus ex eo fundo percepisti, aut ego impensas solus in eum feci, aut quum agros confines haberemus, circa fines aliquid malitiosè: commisisti, veluti, lapides finales ademisti ex ea parte in personam est hæc actio, quia per eam te mihi aliquid dare oportere contendo. Cor. Vibul.

¶ Not. quod hic verbum, videtur, importat veritatem: quia verè dicuntur & propriè mixtæ, quicquid in contrarium hic dicant doct. Vt declarat hic Zasius. Item: quod hæ tres actiones mixtæ sunt. Item, quod actio familiæ erciscundæ datur inter cohæredes: ideo nisi quis sit hæres, non datur hoc iudicium, præterquam in causa arrogati. l. per familiæ. §. si quarta. ff. eod. Itẽ, actio communi diuidundo ad quid datur, & quod datur pro cõmuni re diuidenda qualitercunq; sit communis. Item, ad quid & quando detur actio finium regundorũ. Item, quod in his tribus iudiciis permissum est, ex causa tamen, iudici tribuere vni totum, & illum alteri in certa pecuniæ summa condemnare. Syluest.

LIBELLVS IN ACTIONE Familiæ erciscundæ.

¶ Hic tangitur de actione Familiæ erciscundæ, quæ habet locum inter cohæredes: & nascitur ex quasi contractu, vt suprã de oblig. quæ ex quasi contractu nasc. §. idem iuris. dum tamen ambo possideant, vel consiteantur se

sonam habentes, cuiusmodi sunt tria diuisoria iudicia: in quibus quoties res (quæ commoda diuisione accipere nequit) occurrat: permittitur iudici, vni ex litigatoribus eam in solidum adiudicare, & eum inui-

cẽ alteri certa pecunia cõdemnare.

¶ Quædam actiones^a mixtam causam obtinere videntur, tam in rem, quàm in personam: qualis est familiæ erciscundæ actio^b, quæ competit cohæredibus de di-

uidi. Et dico quod in ista actione & duabus sequ. permittitur iudici re vni adiudicare, & illi alteri in certa summa pecuniæ condemnare, prout ipsi videbitur: & erit causa in hac actio. Quia fuimus cohæredes.

LIBELLVS IN ACTIONE Communi diuidundo.

¶ Item simili modo formabis libellum in actio. Communi diuidundo: quæ habet locum inter eos, quibus est aliqua res communis sine societate: veluti legata vel donata: vnde oritur ex quasi contractu, vt suprã de oblig. quæ ex quasi contractu. §. Item si inter aliquos.

LIBELLVS IN ACTIONE Finium regundorum.

¶ Est & actio finium regundorum de qua hic loquitur: in qua ita formatur lib. Dico ego B, contra C, quod inter me & ipsum habebamus duos fundos, ipse vnum, & ego alium, adeo confines, quod vix possent agrorum fines discerni, vnde proponendo cõtra ipsum actio. Finium regundorum. Dico ego C, peto, vt Fines diuidantur, & merè discernantur. sic vt finalis iurgij, quæstio, siue controuersia inter nos inde sopiatur.

¶ a Quædam actiones. Hic adiicitur secundum quosdã tertium membrum illi diuisioni, quam habes suprã eod. §. j. vbi diximus.

¶ b Familiæ erciscundæ actio. Ista ideo sic dicitur: quia familia pro hæreditate ponitur. [Adde text. in l. pronuntiatio. §. familiæ. ff. de verb. sig. & dicit Cic. in Top. ex leg. xij. Tab. Proximus agnatus familiam habeto. l. fin. in fin. C. de verb. signif. Sylu.] Et ercisc. id est, diuiden

diuidenda. nam erisco, cis. i. diuido diuidis, q.d. actio diuidenda hereditatis. Item, ideo dicitur mista, quia in qualibet re mihi adiudicata partem habeo iure meo. & quo ad hoc est in rem. Item partem vice confortis, & ut ab eo: quia portio mea erat sua: & quo ad hoc est personalis. Vel, ideo dicitur mista, quia in ea petuntur domi-

nia rerum corporalium non dari, sed tradi, vel assignari pro parte sua: & in hoc dicitur realis. Item, petuntur fructus, si alter tantum eos percepit: vel ipse solus impensas fecit: & hæc petuntur dari, id est, ut fiant sui, cui dantur: & propter hoc dicitur personalis: ut ff. famil. eriscund. l. item labeo. §. familie. supra de obligatio. ex quasi contract. §. item si inter. & supra eod. §. sic itaque. sed quanto tempore durat? Respons. triginta annis, inspecto potius quod sit personalis, ut C. de anna. except. l. ij.] Adde: quod hæc opinio vera est: sed non quod elapsis triginta annis diuisio peti non possit: nam hoc casu non prohibetur: sed ita demum nata actione, si per negligentiam quis prosequi desinat, non datur amplius actio: & hæc opinio Bartol. est communis, de qua vide latè. Ioan. Franc. Balbum in tractatu præscriptionum. col. cxxix. versic. xij. quæro Syluest.] Item quæro, ex quo nascitur? Respond. secundum Mar. ex voluntate agentium. ut ff. fam. erisc. l. j. Sed certè imo ex contractu: ut supra de oblig. quæ ex quasi contra. §. ite si inter. in fin. Accur. Substantia tamen actionis nascitur ex voluntate, ut declarat hic Zasius in vj. notab. Syl.

N.A. † Actio familia erisc. Actio familie quæ inter cohæredes redditur, ut res hereditariæ inter ipsos diuidantur, & quod alterum alteri, ex bono, & æquo dare, facere oportet, detur fiat l. i. ff. fam. erisc.

N.A. † Hereditate diuidenda improprie Nam hereditas indiuidua est l. 8. de rei vind. Planus dixisset. De rebus hereditariis. nam familie nomine, res hereditariæ intelligantur. l. familie 195. §. i. ff. de verb. sign. Caterum, actio communi diuidendo est, quæ inter socios redditur, ut res omnes diuidant;

& quod alterum alteri, ex bono & æquo dari facere oportet, detur fiat l. j. & pass. ff. com. diuid. §. 45. de oblig. quæ ex cont. Actio etiam finium regundorum est, quæ inter confines redditur; ut & fines agrorum vicinorum dirigantur, & si quid alterum alteri, ex bono, & æquo præstare oportet, ut arbitratu constituat l. j. & pass. ff. si. reg.

id diuidatur. Item finium regundorum actio *, quæ inter eos agitur qui confines agros habent.

† a Communi diuidendo. Quæ sunt hic loco personalium præstationum, & quæ loco realium, dic eodem modo, ut proximè diximus in actione familie erisc. & idem in proximo casu. & facit ad hunc §. ff. com. diui. l. per hoc iudicium. §. sicut.

† Adde text. expressum in l. si quis putans, §. penult. ff. com. diuid. Syluest.

† b Aliquid commune. scilicet sine societate, vel cum societate. ut ff. pro soc. l. quibus. & l. si actum. & supra de obligationibus ex quasi contrac. §. item si inter.

† c Item finium regundorum. scilicet est mista: ut hic, & ff. finium reg. l. sed & loci. §. in iudicio.

† d Confines. Quid, si domos habent conuicinas? Resp. non habet locum, si hincinde sint domus: ut ff. finium regund. l. iij. in fin. §. hoc iudicium. ubi ponitur differentia inter confinium, & vicinium. Si autem ex altera parte tantum sit domus, ex altera fundus: tunc locum habet utile iudicium finium regundorum. ut ff. fin. regundo. l. ij. in princip. Et adiunge his tribus actionibus mistis quandam aliam, scilicet hereditatis petitionem, ut C. de petiti. hereditat. l. hereditatis. & ff. de petiti. hereditatis l. si bonæ fidei §. fin. [Dic quod est realis non mista ut declarat Ias. in rub. ff. si cert. pet. & in l. si. C. de codicil. Syl.] Item quid de omnibus noxalibus actionibus? Videtur enim, quod sint in rem: quia contra quemlibet possidentem seruum dantur: ut infra de noxa. acti. §. omnis autem. Item, quid de actione de tigno iniuncto? nã & hæc datur contra quemlibet possidentem. ut ff. de tig. iniunc. l. j. in fin. Item, quid de actione, quod metus causa? nã & hæc quemlibet possidentem perquirat: ut ff. quod metus cau. l. si cum exceptione. §. Pedius

Item, quid de actione in factum, quæ datur contra eum, qui aliquid habet in loco publico positum? vt ff. ne quid in loco pub. l. ij. §. antepen. Item quid de actione in factum, siue interdicto, quod vi aut clā? nam

& hæc contra possidētē datur: vt ff. quod vi aut clā. l. cōperit, in fi. Item, quid de actione ad excludēdum? nam & illa possidentem persequitur, sicut & ceteræ superiores: unde videntur omnes in rem: vt ff. de

actio. & oblig. l. actionū genera. Quidam dicunt eas anomalas, id est, nec in rem, nec in personam. Sed dic omnes esse personales: vt patet in actio. Ad exhibendū: vt ff. ad exhi. l. iij. §. est autem personalis hæc actio.

ADDITIO. Dicunt doctores, quod omnes actiones de quibus in glossa sunt personales in rem scriptæ: vt in d. l. iij. §. est autem personalis. vbi glossa. j. quæ est magistralis.

¶ a Tribus, scilicet, familiæ erciscundæ, communi diuidendo, finium regundorum.

¶ b Permittitur: A. lege. Accursus.

¶ c Adiudicare. Et quod adiudicatur statim sit eius cui adiudicatur: vt infra de offic. iudi. §. fin.

N.A. ¶ Adiudicare, vide §. j. §. 6. & ult. Infr. de offic. iud.

¶ Omnes autem. Hic ponitur quarta diuisio actionum, vt dicitur in glossa: quia quædam dantur ad simplū quædam ad duplū, & triplū, & quadruplū. Et diuiditur in tres partes. Primo, ponit dictum generale. Secundo, illud per multa exempla in quolibet membro declarat. Tertiō, ponit aliquod differentias inter ista exempla. Secunda ibi in simplū agitur. Tertia ibi. Sed furti quidem. hoc dicit Aret.

CASVS. Sequitur quarta diuisio, quæ est accidentalis, id est, quæ subiectum in accidentia patitur: nam actionū quædam simplū, quædam duplū, triplū quadruplū persequuntur, quod ipsi actioni accidit, neq; in ipsius natura aut substantia inest. Eius autem exempla sunt innumera. Centum tibi

mutuū dedi. Certi cōdictio (quæ actio est mutuū repetendi causa) simplū petit, eodēque in numero adscribendæ sunt aliæ infinitæ, quas ex iis, quæ diximus, quilibet intelliget. Siue enim in

¶ Iam ad quartā actionem diuisionem properat.

¶ Omnes autem actiones vel in simplū cōceptæ sunt, vel in duplū, vel in triplū, vel in quadruplū, vltērius autē nul-

minus Azo præsupponat hic nullam poni diuisionem, tanquam hic §. pendeat à §. sequen. supra eod. quælibet opinio supradicta potest sustineri. Syluest.

¶ c Vltērius, scilicet vltra quadruplū. Sed contra in l. Aquil. vbi occasione vilis serui interfecti, agitur ad vnam hæreditatem perditam, quæ valet centum marcas: vt supra ad legem Aquil. §. illud. Item, contra de eo, qui vtilem clauū de naue abstulit, quare tota nauis perit. nam ad totum damnum tenetur: quod etiam in quadruplū & vltra excedit: vt ff. de incen. rui. nau. l. iij. §. senatusc. Itē, aliud cōtra. in actione ex empto. vti occasione pecoris morboſi totus meus grex contaminatus est: vel occasione tigni vitiosi tota domus corrumpitur: vt ff. de act. em. leg. Iulianus. in prin. Sed certē his tribus cōtrariis non agitur ad aliquid quod sit pœna, inspecta persona agentis: sed totum est suum interesse. Nam hunc §. intelligo, quando pœnalis est actio ex vtraq; parte. Item cōtra in eo, qui manumisit seruum alienum in præsentia principis: nam duo mancipia domino, & tria similia dat fisco: & ita in quintuplū damnatur: vt C. de iis, qui à non do. ma. l. fi. Item cōtra in eo, quod dicit lex: si dedi tibi pecuniā, ne mihi calumniā faceres, & ab alio accepisti, vt mihi calumniā faceres, in octuplū mihi teneris: vt ff. de calum. & l. generaliter. §. fi. Sed certē primo casu præstat pœna diuersis, non vni: nec est ibi aliqua præstatio vltra quadruplū. In secundo autē casu, non vna actione habeo octuplū, sed duabus. Item cōtra in eo,

rem sint, siue in personā, simplū duntaxat persequitur. C. vii.

¶ d Omnes autē. Hæc est quarta diuisio, quæ fit in hoc tit.

¶ Hæc gl. communis est, quæuis domin. Iohannes de Eremo in arbore ponat hic quintā diuisionē, & do-

in eo, quod dicitur si dedisti pecuniā, ne mihi fieret calūnia: nam tu repetis, quod dedisti: & ego in quadruplū prosequor: ut ff. de calum. l. si quis ab alio. in prin. Sed certē in duobus fit prāstatio, & neutri vltra quadruplū. Item, contrā in eo, quod dicit lex manumissū in seruitutē reuocari occasio- ne leuis offensę: & ita pōna in immensum ex- cedit: ut C. de li- be. & eorū lib. l. si manumissus.

Sed dic, q̄ illa est accusatio, non actio. Vel dic, quōd non prāstatur pōna, ha- bito respectu ad rem. Item, contrā in eo, qui subripuit seruum fiscalē, nam damnatur in xij. lib. argenti, & seruo restituendo. C. de seru. fugiti. l. si quis seruum. Sed ibi nō fit relatio ad ipsam rem, vel ad simplū. Est enim hic s. in- telligendus, quādo actio est pōnalis. & in pōna ad ipsam rem habetur respec- tus. Item, contrā s. de iniuri. stipu. s. alteri. Nā ibi non inspicitur quanta sit pō- na, sed tota exigitur: sed ibi nō habetur respectus ad ipsam rem. Vel dic, aliud in pōna conuentionali, ut ibi: quam in legali, ut hic. Item, contra in eo quod dicitur eum, qui emit administratio- nem. Nam qui accepit pecuniam ab electo, quadruplum reddet, & sua bona confiscantur; & cingulo priuatur: ut in a. ut iud. sine quoquo suff. s. sic igitur. in fin. Sed illud fit per accusatio- nem, non per actionem.

Dicatis breuiter, q̄ regula est, quōd supra quadruplum pōna legis non ex- tenditur. Primō fallit in lege Aquilia, in qua æstimatio potest excedere qua- druplum: & ratio fuit, ut compesceren- tur homines & retraherentur ab occi- dendis hominibus. Secūdo, in auferen- te clauum nauis, quo regebatur, & in auferente dolo malo quid ex naufra- gio: quorum ratio est priuilegium nau- fragis concessum propter frequentiam raptorum. Tertiō, in venditione tigni vitiosi, aut pecoris morbofi: cuius ra- tio est, quia contractus est bonæ fidei. Quartō, in l. si. C. de his quæ à non do- cuius ratio est, qui pōnæ illæ debentur diuersis dominis: quia quādo plu- res actiones ex eodem crimine oriun- tur in diuersis personis, vna non tollit

aliā, s. patitur. suprā de iniur. Quin- to, in calumniatoribus, ad reprimēdam eorum audaciam: quia tunc consequi- tur octuplū. l. & generaliter. s. si. ff. de calum. sed hoc ideo est, quia super eo- dē delicto oriū- tur mihi duæ actiones, quæ proueniunt ex diuersa radice. Sexto, quando sumus in re ing- stimabili, puta in renocatione serui in seruitu- tem: nā tunc nō habetur respec- tus ad rem, sed

mis * causis.

¶ Quinque actio- nes hic scriptæ dantur ad duplu. h. d. Aret.

¶ In duplum agi- mus: veluti furti

ad nescio quam tacitam conditionem ex lege sumptam, quæ censetur esse in manumissionibus resolutiua libertatis. Septimō, quando per viam solemnīs accusationis pōna imponitur: ut in eumentibus administrationes. Octauō, potes addere vbicunque iuratur in li- tem: quia cū inretur aliquādo ex af- fectione, potest quadruplum excedere, licet debeat iudex moderari. l. in actio- nibus. ff. de in lit. iur. Syl.

¶ Induplum. Docuisti, quæ sint actiones quæ simplum perse- quantur. explica mihi nunc quānam duplum exigere soleant. Quinque, in- quit, huius sunt generis. Furti nec ma- nifesti, damni iniuria accepti, depositi in quatuor casibus, tumultus, incendiij, ruinæ. naufragij, serui corrupti, & le- gati piis locis relictis: de quo paulō antea commemorauimus. Inter hasce tamen actiones hæc est differentia, quōd in actione furti duplum extra rem ipsam consequimur. s. vlt. suprā de ob. quæ ex del. sed in actione legis A- quilie duplum non est extra rem. ve- rū in duplo ipsa quoque res conti- netur, quemadmodum in actione quo- que depositi, in quatuor casibus: in actione autem serui corrupti Paul. ait in l. tantum. de ser. cor. non extra rem duplum esse, id enim quod damni da- tum est, duplicatur. Cor. Vib.

LIBELLVS IN ACTIONE serui corrupti.

Hic tangitur de actione serui corru- pti: & illa datur contra eum, qui ser- uum alienum hortatu vel consilio corrumpit in animo: ut suprā de obi. quæ ex male. s. vnde illud quæsitum. &

de fur. & ser. corr. l. si quis seruo alieno suaserit. & ff. de ser. corr. l. j. §. persuadere. & quasi per totum tit. Vnde in hac actione sic formatur libellus: Dico ego A, contra B, quod ipse persuaserit seruo meo, ut aufereret, & auferat, & sic eum corrumperet. vnde proponendo actionem serui corrupti, peto ipsum B, in duplum, scilicet pro deterioratione in decem, & pro poena in aliis decem mihi condemnari. Et erit causa in hac actione talis. scilicet. Quia seruum corrumperet: quam sufficit proponere loco actionis.

a Furti nec manifesti. Ut supra de obli. quod ex delict. nascitur. §. poena.

b Ex lege Aquilia. Puta per inficiationem: ut infra eod. §. at ille.

N.A. Depositi tumultus incendij, ruinae, &c. ut ex §. sequens. inf. h. t.

c Ex quibusdam causis. Veluti quod tumultus, incendij, ruinae, naufragij causa depositum est: ut supra eod. §. rei persequenda.

N.A. Serui corrupti. nam corruptor. in duplum quanti interest, etiam confessus damnatur l. §. §. 2. l. §. 2. ff. de seruo cor.

d Deterior factus sit. scilicet in mente. nam si in corpore, locum habet lex Aquil. ut supra de leg. Aquil. in princ. & hoc siue fiat de bono malus, siue de malo deterior: ut ff. de ser. corr. l. j. §. persuadere. usque in fin. & l. seq.

ADDITIO. Nota differentiam inter istam actionem serui corrupti, & actionem legis Aquiliae pro seruo: quia illa competit, quoties in moribus seruus est deterioratus: sed lex Aquilia habet locum, quando mores non mutantur, sed corpus laeditur, ut ibi Ang.

e Aestimatio deducitur. Ut omne cum ipsa damnum dupletur siue peruenit res, quam secum seruum expor-

tauerat, ad ipsum sollicitatore, siue ad alium: ut ff. de ser. corr. l. in hoc iudicio. Sed nunquid iure actionis fit haec aestimatio, vel iudicis officio? Resp. fit iudicis officio, secundum Ir. ita fit in actione quod metus causa. ff. quod met. cau. l. si cum exceptione. §. j. & §. quadruplatur. [Glo. communiter damnatur, quod imo totum veniat, iure actionis nec exemplum de actione quod metus causa obstat, quia ibi est locus purgationi, quod non est in actione ser. corr. Syl.] Sed pro filio corrupto, vel pro filia qualiter agitur? Re habet utilem hanc actionem, ut ff. de ser. corr. l. ut tantum. §. j. vnde dicunt quod veniet interesse patris consistens in operis filij, quia non vult operari, & cum sit corruptus, aliud quam opera non potest aestimari: quia liberum corpus non recipit aestimationem: ut ff. de iis qui. deie. vel effu. l. fin. habet enim istam utilem, ac si esset in bonis, & erit in eam. scilicet summam, quam ipse aestimauerit suo iure iurando, ut de actione iniuriarum dicitur: ut supra de iniur. §. poena. & ff. de iniur. l. constitutionibus. [De hoc est casus in l. ut tantum. §. j. ff. de ser. corr. Syl.] Vel dic, quod primo aestimat index summam ad quam competit, ut arg. ff. de custo. reo. l. si quis reum.

¶ Qui maiorem summam ideo in libello complexus fuit, ut reus maioribus grauaretur sportulis eius damni, quod reus ob id passus est, triplum praestare igitur: in quo tamen inest ipsius damni persecutio.

f Diximus. supra eod. §. item mista. **CASVS.** Proximum est ut de iis actionibus dicamus, quibus triplum consequimur. Lex est Imperatoris, quae Viatoribus mercedem certam constituit, secundum quantitatem quae petitur, veluti partem centesimam, id est, ex centum aureis unum. Quum ego damnum aduersario meo inferre in animo haberem, efficereturque ut maiores solueret sportulas, mille petij. Ea ratione factum est, ut decem aureos solueret. Postea iudex cognouit mihi centum aureos tantum debere.

cum deberi. Lex Imperatoris nostri aduersario dat conditionem, quæ dicitur. Ex lege (quia ex lege instituta est) per quã triginta à me petet. i. triplum eius summæ quã ab eo sportularum nomine exigendam curauit. C. Vib.

¶ Not. q̄ olim actiones proponerantur in scriptis, & ex hoc dicebantur libelli. Item not. libellum iudiciale dici cõuentionalem, quod est nouum. & contra text. in l. in cõuentionalibus. ff. de verb oblig. Syluest.

LIBELLVS IN ACTIONE ex lege condictionis.

¶ Hic tangitur de conditione ex lege, quæ nascitur ex lege condictionis: & datur ad triplum contra eum, qui maiorem summam in libello cõuentionali, quam deberet, inseruit, vt aduersarius eius in præstatione sportularum grauaretur, vt in hoc §. tripli. & in ea sic formatur libellus, Dico ego A, contra B, quod ipse in libello cõuentionali contra me porrecto, maiorem summam quam deberet, inseruit, vt hoc me, grauaret in præstatione sportularum: occasione cuius maioris quantitatis dāificatus sum in decem solidis, unde proponendo contra ipsum B, conditionem ex lege, peto eum in triplum, scilicet, in xxx. solidos, videlicet in x. nomine damni dati, & in xx. nomine pœnæ mihi cõdemnari. Et conditione ex eadem lege agitur contra executores pro eo, quod exegit maiores sportulas à reo, quam deberet, secundum quantitatem in libello comprehensam: & formatur libellus mutatis mutandis: vt supra proximi scripsi.

¶ a Cum quidam. factore.

¶ b In libello. Hic nota duo. Primò, quod libellus est faciendus in causa, quod est verum iure nouo, vt hic, & C. de episc. & cleri. auth. generaliter. & C. de lit. contest. auth. offeratur, nisi in quatuor casibus: quos not. in auth. de mand. prin. §. si tibi. [Vide gloss. ad quam semper recurrit in verb. libellum. in §. sancimus. in auth. de exhibend. reis, & c. si. de re iud. lib. vj. Specul. in tit. de libel. concep. §. nunc videndum, ubi enumerat xlvj. casus, in quibus non requiritur libellus. Syl.] Aliud est iure veteri: nam tunc nõ ferebat nisi ex voluntate: vt ff. de eden. l. j.

nisi in casu: vt C. de dign. l. quoties. li. xij. [Adde, quod gloss. vera est præterquam in criminalibus: nam etiã iure veteri fiebant libelli de necessitate. l. libellorum. ff. de accusat. Syluest.] Item

libello^b cõuentionis inserunt, * vt ex hac causa viatores, id est, execu-

actor certificare reū: vt hic, & in auth. de liti. §. ad excludendas. & ff. de rei. vend. l. si in rem. §. & si vestimenta. Tertiò not. q̄ sportulæ, vel salaria, quæ dabantur executoribus, id est, nuntiis, qui faciunt homines representari, & alios qui faciunt huiusmodi citationes, pro suis officiis, dabantur secundum quantitatem petitam, vt hic dicit. Sed hodie magis, secundum cõsuetudinem vel longitudinem itineris: vt C. de episc. & cler. auth. sed hodie. Et dicas, q̄ hic dicitur ex hac causa, esse causatiuè, non cõsecutiue dictum. Sed istæ sportulæ, quæ iudicibus dabantur, certæ sunt, nec crescunt: licet quantitas petita sit magna. nec decrescunt, licet sit parua: vt in auth. de iud. §. ne autē. Item nota, q̄ reus soluebat huiusmodi sportulas: vt hic, & C. de episc. & cle. auth. generaliter. sed actor ei restituebat, nisi iusta causa eum vocasset, vt ff. de iud. l. eum quē temere. Item, not. adhuc q̄ huiusmodi sportulæ quibusdam prorsus remittuntur, vt pauperibus: vt in authen. de mand. princ. §. oportet à quibusdam pauciores exigebantur, vt à clericis: vt C. de episc. & cleric. l. cum clericis. & in authen. ibi posita, sed hodie. Aliis autem per priuilegium principis viuentis remittuntur in totum, vel pro parte: vt C. de fruc. & lit. expen. l. fin. Sed quæro, si hæ personæ, quæ habent priuilegium, scilicet de non soluendo sportulas, sportulas soluunt, an habeant actionem in triplum? Dicunt quidam quod sic: ne fauor noceat eis: vt C. de legi. & constit. l. quod fauore. Alij dicunt q̄ non, quasi suo iuri, id est priuilegio, stultè renuntiauerint, cum volentes soluerūt, quod possunt vt C. de pact. l. si quis in conscribendo, quod verius est. Si autem inuiti exacti sunt, in quadruplum contra exactorem, vel executores agitur: vt infra eodem §. quadrupli. Sed cum hodie caueatur de duplo restituendo: vt in authen. de executo. §. j. videtur cor-

rigi quod hic dicitur. Vnde hodie nulla est actio in triplum: quod verū puto. Sed alij dicunt, si cautio est omīssa, habet locum quod hic dicitur, alias habet locum authen. prædicta.

ADDITIO

Hæc communiter reprehenditur: quia ille §. j. in authen. de execu. & auth. libellum C. de lit. contest. loquuntur in diuersis tit. a text. nostro. vide hic per dominū Ias. a Sportularū. Ideo sic dicuntur, quia in sportulis quibusdam obligationes huiusmodi ponebant. Est autem genus vas sportula, vel sporta.

N.A. Sportularum patet igitur viatores, pro modo summæ iudicio petiæ, sportulas, id est, honorarium sumere, modo maioris, modo minoris potuisse. Theophilus scribit dimidiatum aureum, in centenos.

b Reus. Aliæ sportulæ quæ iudicibus præstabantur, ab utroque præstabantur: ut in auth. ut iudi. sine quoquo supra. §. volumus. collatio. ij. Item, istæ sportulæ quæ dabantur executoribus, dabantur ante lit. contestata. id est, porrecto libello. istæ alij in contestatione causæ dabantur iudicibus: ut in authen. de exhib. §. sancimus. collatio. v. & de iud. §. ne autem. circa hoc labor. collatio. vj.

c Consequetur. Conditione ex hac lege Græca, ut subiicit: quæ erat in alio Codice, nō autem est in eo, quem habemus. Et patitur actor hanc pœnam triplici, siue sine dolo, siue cum dolo in seruit. & sic causatiue vel consecutiue dicitur. Sed nōne etiam causam amittit? ut C. de plus petitioni. l. vnic. Sed certè ibi plus deliquit: quia in certamine negotij cautionem de petitis exegit, vnde grauius punitur, ut argum. ff. de offic. præsid. l. diuus.

d Codice. Quem non habemus.

e Ex lege condictitia. Lex quædam erat, quæ condictitia vocabatur, & sub se quasdam constitutiones habebat: ut hic, & infra eodem. §. item ex

lege condictitia. Accursius.

ADDITIO. Notomanus docet legendum Condictitiam. in quarto casu. de condictitia mentio fit in l. si duo. §. Iulianus. ff. de iureiur. l. si quis

introduxit quæ in nostro Codice fulget, quam * proculdubio certū est ex lege condictitia * emanare.

¶ *Iste §. summatus est cum §. omnes autem: & tamen in specie hoc dicit. Quatuor actiones hic positæ dantur ad quadruplum. Ange.*

res. dedisti. Prætor tibi actionem concedit, Quod meus causa, per quam quadringentos aureos à me reposces. Tertia, in hac specie, Volebam tibi molestiam exhiberi: litemque aliquam creari, quæ te vexaret, apposui Fannium, ei que decem promisi, si tibi calumniosè litem, aliquam molestiam intenderet. Actio in me parata est, per quam quadringenta cogar solvere. Quarta in hac specie, Executor litis cui decem debebas, expressit à te viginti. Actio quæ in illum datur quadruplum exiget id est, octoginta. Omnes autem quatuor actiones in hoc inter se consentiunt, quod simplum, in re est, triplum verò duntaxat in pœna. Cornelius Vibulanus.

LIBELLVS IN ACTIONE.
in factum, quæ descendit ex
edicto de calumniatoribus.

¶ Hic tangitur de actio. in factum, quæ descendit ex edicto de calumniatoribus: & datur in quadruplum ad annum. post annum verò, perpetuò in simplum: ut ff. de calumnia. l. j. in prin. & habet locum contra ipsum, qui à me aliquid recipit, ut me calumniosè non vexet. Et idem si ab alio recepit, ut me caloniosè vexet: in utroque enim mihi datur actio contra eum ut ff. de calumnia. l. generaliter. §. si. Et in ea sic formabis

formabis libellum: Dico ego T. contra S, quod ipse accepit decem à Mæuio, ut calumniosè me vexaret: unde proponendo contra ipsum actio. in factum peto eundem in quadruplum, scilicet in decem quæ accepit, & in triginta nomine pœnæ mihi condemnari. Et erit causa in ista actio. quæ sufficit proponere, hæc scilicet, Quia decem à Mæuio accepit, ut mihi faceret negotiū caluniosè. Si autē à te ipso accepit, ut te non vexaret calumniosè, sic forma libellū: Dico ego T. contra S, quod ipse accepit à me decē, ne me calumniosè vexaret & moueret mihi litem: unde proponēdo actio. in factum contra ipsum, peto ipsum in quadruplum, scilicet in decem, quæ accepit à me, & in triginta nomine pœnæ condemnari. Et erit in hac actione causa talis, scilicet: Quia decem à me accepit, ne calumniosè contra me moueret negotium.

a Inclusa ab- sunt.

a Furti. Facit suprà de obli. quæ ex deli. nascun. s. pœna.

b Quod metus. scilicet actio, quæ ex contumacia fit in quadruplum: ut infra eodem s. item actio. & vsque ad annum tantum, post annum in simplum: ut ff. quod metus causa. l. si cum exceptione. s. j. Accursius.

c Deque ea pecunia: scilicet actio in factum de calumniatoribus annalis in quadruplum, & perpetua in simplum: ut ff. de calumnia. l. in princ. & s. j. quæ locum habet: si do alicui aliquid, ut calumniosè aliquem vexet. datur enim actio in factum ei, ob cuius mala data fuit, non autem danti. Item danti, quando dedit, ut sibi negotium per calumniam non fieret: ut hic, & ff. de calumnia. l. j. & l. generaliter. s. fin.

d Negotium. scilicet malum.

e Lege condititia. De qua dic, ut suprà eod. s. tripli. in fine. suprà diximus.

ADDITIO. Notomianus ita emendat, Item, Ex lege Condititia (nempe actio) ex nostra constitutione oritur. Theophilus enim, ἐπὶ καὶ ὁ ἕξ λέγει καὶ δικτὶς, ἐκ διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως.

Item extorquentem sportulas, earum quadruplum restituere debere.

Item ex lege condititia *e* nostra constitutio oritur, in quadruplum *g* condemnationem imponens iis executoribus litium, qui contra nostræ constitutionis *h* normā *i* à reis *k* quicquam exegerint.

percepit, cum sua causa restituat; vel intra annum quadruplum persoluat: Nam post annum datur in simplum l. 14. ff. quod met. caus.

Actio de calumnia, est actio in factum, quæ datur aduersus calumniatorem intra annum, in quadruplum eius quod ut calumniaretur accepit; post annum in simplum l. j. & pass. ff. de calumniat.

f Constitutio. Quam non habemus. Accurs.

g In quadruplum. Cuius quadrupli iure nouo triplum fisco, simplū damnum passo datur: ut in authentica, ut litigantes iurent in exordio litis. s. & hoc quoque: & petitur per conditionem ex hac lege, quam non habemus: cum non sit cautum quo genere actionis agamus. ut ff. de condititia ex lege. l. j.

h Constitutionis. Prædictæ, quam non habemus.

i Executoribus superior conditio in triplum, competit aduersus litigatorem: hæc verò in quadruplum, aduersus viatorem.

k Normam. id est, formam. certa enim erat forma in constitutione, quam non habemus.

l A reis. id est, conuentis.

m Sed furti quidem nec manifesti.

CASVS. Domi. imperat. quasi

oblitus redit ad 6. in duplum. vbi hæc tradi commodius poterant. Inter eas, inquit, actiones, quæ duplum exigunt, hoc interest, quod agens furti nec manifesti & serui corrupti, semper duplū exigit: siue reus neget se debere, siue fateatur. Sed agens Aquiliana, & depositi in casibus tumultus, incendiij, ruine, naufragi non perpetuo duplum consequitur: distinguendum enim, nā aut reus inficiatur, & tunc duplū exigitur: aut non negat, & tunc simplum tantummodo.

Quid autem ex legato Pietatis causa relicto? Aut legatarius fateatur se debere, prius quā conueniatur, tunc simpli duntaxat soluit: aut pernegat, vel (quid magis est) tandiu moratur, sustinetq; solutionē, dum conueniatur: & tunc duplum consequimur.

^a Omnimodo. De actione iurti constat, quod semper est in duplum: ut hic, & supra de oblig. quæ ex delict. nascunt. pœna autem. Item, de actione serui corrupti, nisi in casu, ut quando marito in uxorem datur, & e contra: ut hic, & ff. de seruo corrupto l. doli verbum. 5. hæc actio. & l. final. Vel dic omnimodo, id est, siue neget, siue non: non autem in omni persona. Acc.

N.A. [†] Omnimodo siue reus confiteatur, siue inficiatur.

^b Depositum. Alias est in litera de dolo depositi: & tunc dic actionem depositi propter dolum. Nam utraq; non potest habere locum simul, scilicet de dolo actio, & depositi: ut ff. de dolo. l. j. 5. j. alias non est de dolo, & tunc plana est litera.

N.A. [†] Inficiatione prætor permittebat

actori, reum ad tribunal suum adducit, interrogare; & ex eius responsione, id est, vel affirmatione, vel inficiatione ius sumere. Mendacium autem dupli damnabatur. l. j. & pass.

ff. de interrogato. in iur. faci.

illæ, id est, damni iniuriæ * ex lege Aquilia, & interdū depositi ^b, inficiatione ^c duplicatur: in cōfitemtem autem in simplum. dantur. Sed illa ^d, quæ de iis competit, quæ relicta venerabilibus locis sunt, nō solum inficiatione ^c duplicatur, sed etiam si distulerit relicti solutorem, usquequod iussu magistratum nostrorum * conueniatur. In cōfitemtem vero, & antè, quam [†] iussus magistratum cōueniatur, soluentem, simpli ci redditur.

iis quæ sunt re. ven. lo. duplicatur non solum, &c. Accurs.

^c Inficiatione. Bene dicit, inficiatione: quia si confitentur, non tenentur, vel si iusiurandum detulerit actori quia exonerat eum à probatione. ff. de iureiur. l. eum qui Accus.

[†] Et ante quam nota, puniri primum moram hæredis: deinde, inficiationem.

[†] Item actio &c. **CASVS.** Nunquid nam est inter cæteras actiones differentia? In actione, inquit, Quod metus causa quiddam est ab aliis discrepans: nam in aliis simulatque reus in iudicium deductus est, effugere non potest, quin quadruplum exsoluat. Hæc verò singularem hanc habet naturam, quod is qui ea conuenitur, facultatem habet usque ad sententiam rem reddendo pœnam euadendi. monitus ergo ac iussus à iudice, si rem per metum ablatam restituunt.

^c Duplicatur. s. si legitimis probationibus, non iure iurando cōvincantur: ut C. ad legem Aquil. l. contra. & ff. de iureiurand. l. eum qui.

ADDITIONO.

Et sic probatio per iuramentum non cēsetur legitima. Adde illā glo. in l. cum de indebito. in princ. in verb. legitimis. ff. de probatio. Iason. vide eundē Ias. in l. admonēdi ff. de iureiur.

[†] d Sed illa. s. actio ex testamento. Et construe, sed illa actio. s. ex testamento, quæ. l. actio cōpetit de

* iniuriæ.

* abest.

N.A.

restituatur, iudicio liberabitur, neque iudex eum quadrupli damnetur. C. Vib.

LIBELLVS IN ACTIONE **Quod metus causa.**

¶ Hic tangitur de actione, Quod metus causa, & illa datur contra eum, qui metum intulit, & contra quemlibet possessoris: ut ff. quod met. cau. l. fin. cum exceptione. §. in hac act. In qua sic forma libelli. Dico ego Titius contra Sempronium, quod ipse detinet rem mihi per metum ablatam: unde proponendo actio. Quod metus causa, contra ipsum, peto eundem ad restitutionem rei mihi condemnari. Et tunc iudex condemnabit eum ad restitutionem rei: & si restituere non vult, petetur ab eo quadruplum, in quo quadruplo ipsa res continetur: ut ff. quod met. cau. l. si cum exceptione. §. hanc autem actio. & tunc forma hoc modo libellum: Dico ego Titius contra Sempronium, quod ipse rem mihi per metum ablatam detinens, illam non vult restituere, licet sit super hoc condemnatus: unde proponendo contra ipsum actionem, Quod metus causa, peto ipsum in quadruplum, id est, ad rei restitutionem, & in triplum nomine poenae mihi condemnari. Et aduerte, quod si vult restituere ante sententiam, liberabitur a poena tripli. ut in hoc §. item actio. Et erit causa in hac actione, quam proponere sufficit, hanc, scilicet, Unde cum per metum res ista sit mihi ablata, peto, &c. Et datur hac actio usque ad annum tantum in quadruplum, post annum vero in simplum: ut ff. quod metus causa. l. si cum exceptione. §. j. & ij.

¶ a Simul. Cautè ponit illud simul, id est, una cum eis de quibus alias dixit: ut supra eod. §. quadrupli. Iudicis iussu. Actio quod metus causa, dicitur arbitraria; quia iudex sententiam pronunciat, arbitrari se rem restituendam: cui arbitrio, si reus pareat, absoluitur; sin minus, in quadruplum damnatur. d. l. 14. §. hanc actio. ff.

quod metus causa.

¶ b Restituit. Usque ad definitiuam sententiam. quod intellige de secunda sententia. Nam in actione. Quod metus causa, duæ feruntur sententiae. Prima de restituenda re: alia de dando quadruplo, re computanda in eo: ut ff. quod metus causa. l. si cum exceptione. §. hanc autem. [Adde, quod potest fieri condemnatio in una tantum sententia, hoc modo: Cōdemno te ad restituendam rem per metum ablatam: & si intra certum tempus

¶ Itē actio de eo quod metus causa factū sit, à ceteris, de quibus simul^a loquuti sumus, eò differt, quod eius natura tacitè continetur: ut qui iudicis iussu[†] ipsam rem actori restituat^b, absoluitur^c quod in ceteris casibus^d non

non restitueris, condemno te ad quadruplum secundum Bartol. in d. §. hanc autem Syluest.] Sed nunquid utraque est definitiva? Dic quod sic: quia utraque definit controuersiam: ut ff. de re iud. l. j. Alij esse dicunt admonitionem quandam primam sententiam: ut in authent. de hæredib. & falcid. §. si quis autem non colum. j. & ex eo, quod per primam sententiam admonetur, & tandem expectatur, qui metum intulit, dicitur hac actio arbitraria: ut infra eodem §. præterea.

¶ Adde, quod dicitur definitiva, quia definit negotium, sed alio respectu potest dici potius executio primæ sententiæ, quam noua sententia definitiva, secundum Bartol. in l. Titia. vers. unde pro declaratione. ff. de accusat. Syluest.

¶ c Absoluatur. scilicet à præstatione quadrupli.

¶ d In ceteris casibus. Qui enumerantur supra eodem §. quadrupli. Accurs.

¶ Actionum. Diuiditur in tres partes. Nam primò, ponit regulam generalem. Secundo in specie ponit, quæ sunt actiones bonæ fidei. Tertiò, quod licet olim esset dubitatio, tamen hodie clarum est, quod petitio hæreditatis est bonæ fidei. Secunda ibi, bonæ fidei. Tertia ibi, Quamuis. Arretinus.

CASVS. Sequitur quinta diuisio, quæ essentialis est, id est, naturæ essentialisq; actionis attingit. Quædam ergo sunt bonæ fidei, quædam stricti iuris.

§ f §

N. A. Iudicis iussu. Actio quod metus causa, dicitur arbitraria; quia iudex sententiam pronunciat, arbitrari se rem restituendam: cui arbitrio, si reus pareat, absoluitur; sin minus, in quadruplum damnatur. d. l. 14. §. hanc actio. ff.

Bonæ fidei sunt, septemdecim, quæ hæc, & s. proximo enumerantur. Sic autem, dicuntur forma loquendi valde præcisa, & decurtata. nã in quibus Prætores iudicem dantes adscribebāt. Quantum ex fide bo-

na dari oportet, eas compendio sermonis iuriscōsulti postea Bonæ fidei appellarunt. & sanè in his præcipuè bona fides vertitur, atque dominatur: maximèque inspicitur, quid virum bonū facere deceat. Sed ex vno themate discito reliqua. Sempronius fructibus iam maturis emit fundum, eūque stipulatus est. Si agat ex stipulatu, quoniã de fructibus non est elocutus, fructus non venient. quòd si ex empto agat (quæ bonæ fidei est) etiam fructus emptori cedent. Videtur enim bonæ fidei convenire, ut fundum fructibus onustum emens, fructus quoque ipsos emere videatur. Corn. Vib.

¶ Actionum. Hæc est quinta divisio actionum. Sed quare actionum dicit, & non contractuum? Respon. quia generalius & plenius loquitur dicendo actionum, quàm contractuum. Accurs.

N.A. ¶ Bonæ fidei. Bonæ fidei actiones præcisè, forensi locutione dicebantur; per quas actor non certam summam petebat, sed hoc modo. Quantum tibi mihi ex ea causa dare, facere oportet ex fide bona, aliquantum æquius, melius sit dari. Strictæ verò, siue stricti iuris actiones dicebantur, per quas certa summa restrictè petebatur, ut qui plus vno nummo petisset, causa caderet. l. 7. ff. de negot. gest. l. 17. ff. de pos. l. 99. ff. de verb. oblig.

Actio æstimatoria est, quæ datur adversus eum, qui rem æstimatā accepit; ut vel ius venditæ pretium, vel eam ipsam restituat. l. j. ff. de æstimatorio.

Hæreditatis petitio, est, actio in rem mixta, per quam is qui se solum esse hæredem cōtendit, ab eo qui possidet id quod possidet, aut quod pro hæreditatis occasione adeptus est, restitui sibi postulat. l. j. & pass. ff. de hæred. petit.

Actio rei uxoriæ est, per quā soluto matrimonio dos à marito, eiusve hærede, repetitur. l. vn. C. de rei uxoriæ act.

¶ a Bonæ fidei sunt hæc. scilicet xvij, actiones, quæ enumerantur in hoc §, & seq. bonæ fidei sunt, aliæ autem omnes sunt stricti iuris. Nã quacunque hic non inveniunt, stricti iuris eam iudicabo: quia po-

hæc enumeratam non inueneris, stricti iuris iudicato.

¶ Actionum autem quædā bonæ fidei sunt quædā stricti iuris. Bonæ fidei sunt hæc: ex empto, vendito, locato, conducto,

magis specificatur de directis, quàm de cōtrariis. Syl.] Sed quare magis hæc dicuntur bonæ fidei, quàm aliæ: nunquid ideo quia possit esse mala fides in aliis? Resp. non: quia in omni cōtractu debet bona fides intervenire: ut C. de actio. & oblig. bonam fidem. Imò si interueniat dolus in cōtractu bonæ fidei, qui det causam cōtractui, non valet ipso iure: ut ff. de do. l. & eleganter. in prin. Sed in cōtractu stricti iuris, purgatur per actionem, vel per exceptionem doli: ut C. de iniuri. stipu. l. dolo. Si verò incidit in cōtractum bonæ fidei, purgatur per actionem ex eo cōtractu: ut ff. de actio. empt. & vend. l. Iulianus. §. si venditor. Sed in stricti iuris de dolo agitur, vel excipitur, ut dictum est: ut ff. de dolo. l. & eleganter. §. nō solum. & ff. de verb. oblig. l. si quis cum aliter. [Hæc opinio communis est, quamvis contrarium tenuerint ultramontani. Syl.] Cum ergo dolus ubique puniatur, vel mala fides: ad quid bonæ fidei istæ dicuntur? Resp. aliæ stricti iuris dicuntur: quia non venit in eis, nisi quod restrictè exigit natura actionis. Vnde nō veniunt vsuræ ex mora in cōtractibus stricti iuris: ut ff. de negotiis gestis. l. quia tantundem. & C. de vsur. l. iij. & de conditione indebi. l. j. sed in cōtractibus bonæ fidei sic, ut ff. de actionibus empti & venditi. l. Iulianus. §. ex vendito. & ff. de vsur. l. mora. §. in bonæ fidei. [Adde, quòd hæc glo. non respondet ad propositum: dubitat enim quare hæc actiones hic enumeratæ dicantur magis bonæ fidei, quàm aliæ, & non tur aliæ dicantur stricti iuris, secundum Ias. hic Syl.] Item, in actionibus stricti

stricti

stricti iuris fructus non veniunt ex mora, si petam quod non fuit meum, nisi à tempore litis contestatae: tunc enim incipiunt venire fructus ex mora. Sed si petam quod aliquando fuit meum, veniunt fructus

ex mora: secus negotiorum gestorum, mandati, depositi, pro socio

actione. [Ad-

de, q. Alex. in l. si marito. §. si. ff. solut. matr. dicit, quod ista glo. communiter damnatur, quia iure non probatur. Syl.] Item, non venit interesse si rem dari, est in obligatione: secus si rem tradi, vel factum: ut ff. de verb. oblig. l. ubi autem. §. fin. & l. si fundum. & ff. de re iud. l. si quis ab alio. §. fin. quae veniunt in bonae fidei iudiciis: ut ff. de act. empr. l. j. in princ. [Adde, quod haec gl. communiter reprobat, ut per Ias. hic. Syl.] Ista ergo omnia, quae vicem obtinent accessionum, non veniunt in contractibus stricti iuris, nisi ut dictum est. Nec obstat, quod veniunt ista in arbitrariis: quae sunt stricti iuris, quia iudicis officio veniunt, non iure actionis: ut j. eod. §. preterea. & §. sed iste. in fi.

Sed in bonae fidei iure actionis veniunt, praeter usuram, quae venit ex mora officio iudicis. C. de depo. l. iij. & ff. de neg. gest. l. quia tantundem. Item in bonae fidei iudiciis veniunt ea, de quibus nec actum, nec cogitatum est, ut ruta, caesa, & similia: ut ff. de act. empr. l. fundi. §. si ruta. & C. de actio. empr. & vend. per totum. Item ex hoc §. nota quandam differentiam circa compensationem, quam dic ut j. eod. §. in bonae fidei. patet ergo quod exuberantius & pinguius iudex officium suum ad ea quae bonae fidei sunt extendit, quam in contractibus stricti iuris. & facit supra de oblig. quae ex consensu. in fin. & ideo dicuntur bonae fidei, & aliae stricti iuris. [Adde Ias. in l. j. C. de iudic. ubi late disputat de veritate huius glo. quae communiter damnatur secundum Alex. in l. si marito. §. si. ff. sol. matrim. Syl.] Vnde de talibus dantur tales versus:

Empti, conducti, mandati, depositique.

Pignora, ciscundo, communi, pro socioque.

Dotis & heredis, tutela, commoda, gestor.

Prescriptis verbis: si mutat, sine licet, &

Haec bonae fidei sunt stricti cetera iuris.

ADDITION. Vide glo. ferè similem in c. cum venerabilis. extra de except.

a Depositum. Hanc actionem dicunt quidam esse stricti iuris in quatuor ca-

sibus qui enumerantur. ff. depo. l. j. §. j. Sed Ioan. contra. Et datur in duplum contra eum, qui depositum suscepit, de eo, quod dolo fecit, sed in heredem defuncti, ex dolo defuncti, datur in

simplici: sed haec res ex dolo suo tenetur in duplum: ut in d. §. j. alias semper tenetur in simplici

qui depositum suscepit. Et est ratio, quare plus puniatur in praedictis quatuor casibus, qui enumerantur ff. depo. l. j. §. j. quia gravius est fidem fallere ei, qui ex necessitate deponit, quam qui ex voluntate: ut d. l. j. ff. depo. §. mercedo. Sed nunquid in his casibus est bona fidei? Dicunt quidam quod non arg. ff. de precar. l. j. Nos contra, & dicimus quod sit bona fidei. nam cum lex non distinguat, nec nos distinguere debemus.

1 Haec glo. communiter approbatur per doct. hic. Syluest.

b Pro socio. Quae est vtrunque directae ab utraque parte: ut infra de pentione. litig. §. ex quibusdam.

c Tutela. Sed cum istae tam contrariae quam directae inveniuntur, numquid omnes sunt bonae fidei? Resp. sic in dubio, cum favor sit extendendus, ut ff. de lib. & post. l. cum quidam.

2 Adde, quod glo. communis est, sed alia melior, ratio allegari potest, scilicet quia in iudiciis servanda est aequalitas. l. si cum dies. §. pen. ff. de arb. Syl.

ADDITION. Not. quod actio tutelae est bonae fidei. & idem dicas in actione pro tutela directa & contraria: ut puta in eo, qui gessit ut tutor, cum non esset ut not. Bart. Dyn. & Bald. in l. j. §. pro tutore. ff. eod. de eo, qui pro tuto. vel cura. neg. gessit. Ang.

d Pignoratitia. Tam directa, quae debitori datur soluto debito: ut supra quib. mod. re contrah. obl. §. fin. quam contraria, quae datur creditori: ut ff. de pign. actio. l. tutor. §. contrarium.

ADDITION. Quae pignoratitia datur debitori contra creditorem ad repetendum pignus traditum, & nascitur tempore solutionis vel satisfactionis crediti quomodoque de voluntate ipsius creditoris facta: ut l. si rem. §. omnis. & ibi gloss. Bart. & doct. ff. de pign. actio. licet nascatur ex contractu dudum facto & inito: ut supra quib. mod. re contrah. obl. §. fin. secundum Angel.

Actio pignoratitia est duplex

2 a Famili

Actio ¹ a Familiae eriscunda. Quae inter cohæredes datur: vt ff. famil. erisc. l. ij. & supra de oblig. quæ ex quasi contract. §. idem iuris.

Actio ² b Comuni diuidundo. Quæ datur inter eos, qui habent re communem cum societate, vel sine, vt diuidatur: vt supra de oblig. quæ ex quasi contract. §. item si inter aliquos. & not. supra eodem. §. quædam. Sed quid de actione finium regundorum? Respon. quidam: idem propter similitudinem quam habet cum his duabus: vt supra eodem §. quædam actiones. Sed contra dico: cum hic de ea non inueniam. & potest esse ratio, quare secus sit in ista, quam in aliis duabus: quia in ista id quod purè est meum, potest alteri adiudicari: vt ff. fin. regun. l. ij. in fin. sed in aliis duabus communis res non propria adiudicatur: vt infra de offic. iud. §. fin.

³ Adde, quod melior est ratio: quia in familia eriscundæ & comuni diuidundo iudicio, est quædam tacita societas, de qua dirimenda tractatur. Vnde sicut actio pro socio, cuius naturam hæ actiones sequi videntur, est bonæ fidei: ita debent esse illæ duæ participantes de natura eiusdem: quæ ratio cessat in iudicio finium regundorum. Syluest.

Actio ⁴ c De æstimatione. Vt si tibi rem meam do, & æstimo tibi eam decem, vt aut rem, aut decem reddas: si verò plus vendas, tuum sit. & est tunc periculum accipientis indistinctè: vt hic, & ff. de æsti. act. l. j. in fin. Si verò sic dixi, rem aut æstimationem reddas, tunc distinguitur, quis rogauerit: utrum ego te de vendendo, an tu me de tradendo, vt sit periculum rogantis: vt ff. de præscriptis verbis. lege si gratuitum. §. primo.

⁵ d Et ea. scilicet actio præscriptis verbis.

Actio ⁶ e Ex permutatione. Quæ nascitur re demum ab altera parte secuta: & tunc non ex traditione rei, sed ex pacto dudum appposito, scilicet nascitur: vt C. de rer. permut. l. ex placito. Sed cum istis duobus casibus sit bonæ fidei: quæro, vbi stricti iuris erit? Respon. vbi datur ex pacto incontinenti appposito, quod euenit: vt ff. de pact. l. iuris gentium. §. sed cum nulla. & §. quinimo. & est ra-

tio: quia non inuenio, quod sit bonæ fidei, nisi in duobus casibus. Item in contractibus tribus innominatis: do, vt facias: facio, vt facias: & in tertio de quo diximus, do, vt des: quod est permutatio. In primis enim duobus præscriptis verbis actio est stricti iuris, sed in tertio est bonæ fidei: vt

hic dicitur. In quarto contractu innominato, scilicet facio, vt des, de dolo agitur non præscriptis verbis, vt ff. de præscriptis verb. l. naturalis. §. quod si faciam, vt des. Item, in omni contractu vbi est incertum de nomine actionis, habet locum hæ actio: & est stricti iuris: vt ff. de præscriptis verbis. l. ij. iij. & iiij. Sed quid de actione in factum, nunquid est bonæ fidei? Respon. quatuor sunt genera actionis huius in factum primò, vt detur ex omni edicto, vel interdicto Prætoris: vbi non dedit prætor certum actionis nomen: vt infra de interd. §. fin. & ff. nau. cau. stab. l. & ita. §. ait Prætor. in gl. ex edicto. Secundò, vbi datur in subsidium legis Aquiliæ: vt supra de leg. Aquil. §. fin. Tertiò, vt detur vbiunque præscriptis verbis actio datur: & tunc eadem est, quod actio præscriptis: vt ff. de præscriptis verbis. l. j. in fin. Item, quartò dicitur in factum: quæ est ex variis figuris causarum: vt C. de sacrosanct. eccles. l. sancimus. j. §. sin autem. quod quartum genus non potest sub regula comprehendi, sicut nec mora: vt ff. de usur. l. mora in princip. Nunquid ergo in stricti iuris semper? Respond. sic, cum non inueniam quod bonæ fidei sit. Sed quidam dicunt, quod in tertio casu, vbi loco præscriptis verbis datur, quæ competere ex permutatione vel æstimatione, sit bonæ fidei: quod est falsum: quia in omni contractu vbi certum debetur, habet locum certi conditionis. vt ff. si cert. pet. l. certi conditionis. & tamen nemo dicit aliquam conditionem esse bonæ fidei. Item, quod de actione præscriptis verbis, quæ pro precario datur? Dicunt quidam quod bonæ fidei est: vt ff. de precar. l. ij. §. hoc interdictum. Sed contra dico: quia non inuenitur, quod sit bonæ fidei: vt ff. de precar. l. ij. §. hoc interdictum. Accurs.

ADDITIO. Nisi tale pactum sit æstimationis, vel permutatio: vt quia ab utraque

que parte sit species certa præstanda. quia tunc talis actio præscriptis verbis est bonæ fidei. Ias.

a Hæreditatis petitio. Quæ datur cõtra possidentem pro hærede, vel pro possessore: vt ff.

de pet. hære. l. regulariter, & l. seq. & l. qui interrogatus.

b Vsq; adhuc. id est, vsque ad tempora huius legis, vel nostræ cõstitutionis, de qua statim memoriam facit.

c Constitutio. vt C. de pet. hære. l. fin. in fin.

f Fuerat antea.

CASVS. Di-

uortio facto in-

ter Tullium, &

Terentiam, da-

batur olim a-

ctio rei vxoriæ,

id est, dotis re-

petendæ nomi-

ne, quæ bonæ

fidei erat: nunc

datur ex stipu-

latu tantum: quã

Imper. bonæ fi-

dei esse voluit.

quomodo? Si

viri culpa (in-

quit Boetius) di-

uortium factum

est, æquius me-

lius est nihil apud virum remanere: si

mulieris est culpa æquius melius est

sextans retineri. Prætor ergo dans hanc

actionem, non præscribit summam at-

que pecuniam iudici, veluti, Si patet

centum deberi: sed hoc dicit, Quan-

tum æquius melius tibi videbitur dam-

nandum maritum, tanti eum damnato.

Cætera inculcat Imper. extra rem. de-

buit enim cur bonæ fidei esset, osten-

dere: non ista obicere, quæ alio per-

tinent. Sed nihil fingi potest nostris li-

bris confusius, neque perturbatius.

Corn. Vib.

Not. quod olim dabantur ad dotes

exigendas duæ actiones: vna quæ di-

cebatur rei vxoriæ: altera ex stipula-

tu, quando stipulatio intercedebat.

Item, quod actio ex stipulatu propter

ea, quia subrogatur in locum actionis

reus petitio. Quã-
uis enim vsque ad
huc ^b incertum
erat *, inter bonæ
fidei iudicia con-
numeranda hære-
ditatis petitio es-
set, an * non no-
stra tamen consti-
tutio ^c apertè eã
esse bonæ fidei dis-
posuit.

¶ Rei vxoriæ a-
ctioe sublata, ho-
die dotis exigen-
dæ vel recuperan-
dæ causa ex stipu-
latu actio compe-
tit: quæ illius in
locum subrogata,
& bonæ fidei est,
& tacitæ hypothe-
cæ priuilegio suf-
fulta: vsque adeo,
vt in ea mulier re-
liquis creditori-

rei vxoriæ, effecta est, quo ad dotem
exigendam bonæ fidei. Item, quod actio
dotis habet priuilegium tacitæ hypo-
thecæ: quia bona mariti sunt tacitè
obligata pro restitutione dotis: quod

bus simili hypo-
theca nitentibus,
longo interuallo
præteratur.

¶ Fuerat antea *,
& rei vxoriæ a-
ctio ^d vna ex bonæ
fidei iudiciis, sed
cùm pleniorè esse
ex stipulatu ^e ^f *
actionem interue-
nientes, omne ius,
quod res vxoria
antea habebat cū
multis diuisioni-
bus in actionem *
ex stipulatu, quæ
de dotibus exigē-
dis pponitur, trā-
stulerimus ⁱ: me-
ritò rei vxoriæ a-
ctioe sublata ex
stipulatu actio *,
quæ pro ea intro-
ducta est, naturam
bonæ fidei iudicij

etiam intelligas
esse & è cõuer-
so: vt etiã ma-
ritus habeat ta-
citam hypothe-
cam in bonis v-
xoris pro con-
secutione dotis.
l. j. s. j. C. de rei
vxo. actio. Item,
quod mulier ha-
bet non solum
priuilegium ta-
citæ hypothe-
cæ, sed præla-
tionis, vt scili-
cet præferatur
cunctis credito-
ribus antiquio-
ribus mariti. Itē,
q̃ priuilegium
tacitæ hypothe-
cæ est indultum
actioni, nō mu-
lieri. Syl.

¶ d Rei vxoriæ
actio. Nomen
eratactionis. vel
dic quod factū
denotat. i. rem
ipsam: vel quia
pro te vxoris
competebat so-
luto matrimo-
nio.

¶ e Ex stipulatu. Quæ similiter pro
dote datur.

¶ f Ex stipulatu. Antiquo iure, vxore, N. A.
eiusque patre mortuis, dos penes ma-
ritum manebat l. 32. ff. de vsurpa. Iusti-
nianus autem vxoris hæredibus, etiam
extraneis, actionem ex stipulatu dotis
concessit: quamvis stipulatio nulla in-
teruenerit. d. l. vnic. C. de rei vxor. act.

¶ Transtulerimus, vt C. de rei vxor.
actio l. unica. in prin. & competit hæc
actio ex stipulatu, siue marito. vt ei
dos detur: siue vxori vel patri eius, vt
restituatur. [Aduerte, ne te decipiat
hæc glo. dū vult quod hæc tacita actio
ex stipulatu subaudita ab Imperatore
competat etiam patri: quia si intelli-
gas de illi actione ex stipulatu, est cõ-
munis patri & filia: quæ glo. bene pro-
cedit. Sed si intelligas de actione ex
stipu

stipulatu, quæ competere patri particulariter, glo. esset falsa: quia quamuis omnes alij etiam extranei habeant hanc actionem subaudita: tamen pater non habet specialiter, nisi sibi eam specialiter stipulando

quæsiuerit, text. est in l. auia. & ibi gloss. notab. C. de iur. dot. & ratio vera est: quia cum patri prouiderit lex de actione ex stipulatu præ-

sumpta communi patri & filio, non expediebat ulterius eidem prouidere: quod non est in matre, auia, vel extraneo: quod not. Syluest. Et sine utiliter fuerit interposita stipulatio, siue non: tamen semper creditur tacite, & utiliter interuenire: vt C. de rei vxor. act. §. j. [Declaratu, quod si stipulatio interuenit, verè, tunc etiam verè agitur ex stipulatu: si dubitatur an interuenerit, tunc datur præsumpta actio ex stipulatu: intelligas præsumpta præsumptione iuris, & de iure: si verò certum sit eam non interuenisse, actio ex stipulatu ficta datur: quia lex fingit interuenisse. Syluest.] Nam & alias intelligitur stipulatio tacita. vbi non est: vt ff. de adopti. l. his verbis. & ff. si cui plus quam per legem Falcid. l. nisi. §. item sciendum.

Alios casus in quibus fingitur à iure stipulatio, ponit gloss. in verb. subsequitur. in d. l. viij. in princ. Bartol. in l. j. in prin. in j. oppositio. ff. de verb. obli. Syluest.

a Meruit. scilicet, actio ex stipul. vt hic, & C. de rei vxor. & act. l. vnic. §. sed & si non ignoramus, alias enim stricti iuris est: cum non inueniatur, quod sit bonæ fidei. vt supra eod. §. actionum.

b Tacitam. scilicet actionem hypothecariam.

N.A. Tacitam. Notanda duo dotis privilegia, primum; vt mariti bona, tacite pro eius repetitione obligata intelligantur. l. 30. C. de iur. dot. Alterum, vt mulier creditoribus omnibus, quamuis antiquioribus præferatur l. x. & l. vii. C. qui potio. in pign.

c Ei. scilicet actioni ex stipulatu, vel mulieri.

ADDITIO. Quod verum intellige, quantum ad priuilegium tacite hypothecæ: secus quo ad priuilegiu prælationis: quia competit mulieri: & est

effectus, quia tunc est personale, & non transit ad alium, nisi ad filium: vt hic in glo. fin. secus in primo casu, vt hic per doctor.

d Hypothecam. scilicet, ex vtraque parte, siue ex parte mulieris ad repetendam dotem: siue ex parte viri ad petendam eam. Semper enim sunt ibi tacite hypothecæ: vt C. de rei vxor. actio.

lege vnica §. primo.

e Creditoribus. Sed nunquid omnibus indistincte? Resp. secundum M. sic, siue primi habeant pignus expressum: siue non. Sed hæc opinio non valet, quia lex distinguit, vt C. de iur. dot. l. vbi. Item, fiscus & mulier pari passu ambulant: vt C. de pri. fis. l. quamuis. & fiscus non præferatur habentibus expressam: vt ff. qui pot. in pign. hab. l. si pignus. ergo nec mulier. Secunda est opin. vt distinguatur inter pignus, scilicet traditum, & hypothecam, scilicet, non traditam: vt primo casu non præferatur mulier, secundo sic: vt arg. ff. quib. mod. pign. taci. contra. l. penul. Sed & hanc reprobam, per id quod est supra eod. §. inter pignus. Tertia est opin. secundum B. & Ioan. & Azo. vt habentibus tacitam hypothecam præferatur, non autem habentibus expressam. Lex enim suum priuilegiu, quod, dederat primis, eis adimere præsumitur propter mulierem, non autem id priuilegium, quod quis sibi aduenisset: & hoc cautè probatur, per verba l. C. qui pot. in pign. hab. l. fin. ibi, licet anterioris temporis priuilegio sint valati, &c. Accurf.

Hæc vltima opinio communis est, dicunt docto. hic, & in l. assiduus. C. qui potior. in pign. hab. & Bald. nouel. in tract. dotium. in princ. x. par. vbi dicit, quod hæc tertia opinio est communis: quamuis alia etiam sustineri possint. Syluest.

f Cum ipsa. Vis facienda est in eo, quod dicit ipsa. Nam alius non admittitur ad tale priuilegium agēs pro dote, etiam hæres mulieris: vt C. de priu. do. l. vni. nisi sit de suis hæredibus. i. de filiis & aliis descendētibz mulieris: vt C. qui pot. in pign. hab. l. fin. in fin. Sed nunquid procuratori mulieris datur hoc priuilegium? Respon. sic. vt ff. sol. matrim.

Dotem petens mulier, an præferatur omnibus creditoribus.

Mulieris hæres in petitione dotis non ponitur priuilegio mulieris.

matrim. lege alia. & ff. de procu. l. minor. §. quoniam. Item, quod hic dicitur de dote sua, ideo dicit: quia aliud est in donatione propter nuptias. Nam in ea non habet privilegium: ut C. qui pot. in pign. hab. l.

fin. in fin. Sed quando mulier potest experiri de dote? Respō. soluto matrimonio, non prius: nisi maritus ad inopiam vergat, ut C. de iud. l. ubi. & ff. soluto matrimonio. l. si constante. in princ. & hoc siue ipsa dederit dotem, siue alius extraneus, qui tamen non fuit pactus de ea sibi reddenda: quo casu sibi non mulieri daretur, ut C. de rei vxor. actio. §.

accedit. Si autem pater mulieris dederit dotem, patri actio, & filii simul dabitur: imò aliquatulum habet plus pater qui agit, & filia semper creditur consentire, nisi habeat iustam causam contradicendi, & contradicat: ut ff. solut. matrimo. l. ij. §. fin. & l. non solum. & hanc dotem integram debet seruare pater pro filia. [Intellige in dote data, non in simpliciter promissa, secundum Angel. hic. de quo vide gloss. in authent. quamuis. in glo. j. versic. deminuere. C. de rei vxor. actione. Syl.] Nisi clade, id est tempestate, vel vi patrimonium suum fuerit deminutum: ut in authent. de equal. dotis. §. quia verò omnia. Sed nunquid patri hoc privilegium dabitur? Videtur quod non: quia sua actione agit: ut ff. solut. matrimo. l. ij. §. voluntate. E contra, quod sic, videtur quia per hoc filie providetur, cum pater hanc reservare cogatur filie, ut dictum est. & hoc verum puto: ut hic dicitur cuius providentia, &c.

¶ a Solius, scilicet mulieris.

¶ b Hoc induximus. scilicet, ut aliis præferatur.

¶ In bonæ. Diuiditur in tres partes. Primò, qualiter compensatio fit in bonæ fidei iudic. Secundò, qualiter olim & hodie fit in stricti iuris. Ter-

tiò, facit quādam exceptionem. Secunda ibi, sed & in stricti iuris. Tertia ibi, excepta.

CASVS. Hic §. luculenter exponit naturam omnium actionū bonæ fidei

que actionib⁹ obiciatur compensatio, illas statim iure ipso aut perimit, aut minuit: excepta depositi actione, quæ nulla compensationis exceptione tollitur.

¶ In bonæ fidei autē iudiciis libera potestas permitti videtur iudici ex bono, & æquo æstimandi, quantū

ei dedit te damnandi, nisi si pateret te mihi centum debere. At in actionibus in quibus adscribebat, quantum ex fide bona dari oportebat: liberā facultatem iudici permittebat ex bono & æquo iudicandi: adeò, ut si centum peterem, ac mihi decem tantum deberentur, iudex bonæ fidei possit te in decem damnare. Item viginti debebas, sed ego vicissim quatuor tibi debebā, iudex poterit compensatione facta te in sexdecim damnare. Nunquid ergo in strictis actionibus id poterit? nequaquam. Imper. tamen lege iussit, ut si aperte, ac liquidæ sint compensationes, etiam strictæ actiones minuantur, excepta depositi actione. Corn. Vib.

¶ Nota primò, differētiā antiquam, quæ erat inter actiones bonæ fidei, & stricti iuris. Item, quod hodie correctā est hæc differentia. Item, quod illa verba, iure aperto, important, id est, ubi sumus in quantitativis liquidis. Item, quod in quibuscunque actionibus, etiam in officio iudicis, imò in persecutione fidei commissi datur compensatio. Item, quod in actione depositi non datur. Item, quod illa verba, libera potestas, restringuntur ad ea, quæ ex bono & æquo procedunt. Item, quod illud verbum, iudicis, importat, id est actionibus. Syluester. Aldobrand.

¶ a Resti

¶ a Restitui. Largè accipe: siue pro dando, siue pro restituendo: vt ff. de verb. signif. l. verbum reddendi. & hoc intelligas siue in vsuris ex mora, vt ff. de vsur. l. mora. §. in bonæ fidei. siue in interesse agen-

tis: vt supra de oblig. ex consensu. Accurs.

N.A. Restitui. Quia neq; actor certam rem, aut summam petit, neq; iudex certæ rei, aut summæ adstrictus est. l. vij. ff. de negot. gest.

¶ b In quo. f. officio iudicis.

¶ c Præstare. f. reo.

¶ d Eo compensato. scilicet opposita exceptione compensationis tantum.

N.A. Condemnari. Nam vt ceteræ exceptiones, sic etiam compensationes insunt bonæ fidei iudicio. l. 18. §. vltim. ff. commod.

¶ e Doli mali exceptione. Quæ exceptio ideo dabatur: quia dolo facit, qui petit quod restitutus est, vt ff. de excep. doli. l. dolo. [Adde quod ratio compensationis est: quia melius est non soluere, quàm solum repetere: quam ponit textus in l. iij. ff. de compensat. Syl.] Et ita non quantum ad effectum nulla est differentia, sed quantum ad verba, vel rigorem iuris sic.

¶ f Constitutio. vt C. de compensa. l. fi.

¶ g Iure aperto, id est vni quantitas hincinde debetur. Nam speciei ad speciem, vel speciei ad quantitatem, vel quantitatis ad quantitatem (si est quantitas, vt species) non fit compensatio: quia non patet iure aperto: vt ff. de pign. act. l. si conuenerit. §. resp. & ff. de cond. indeb. l. si non sortem. §. si centum. & de impen. in rebus do. fact. l. quod dicitur. & l. fin. & ff. de pec. l. si creditor. §. j. [Quia materia est satis lata, & necessarium est eam videre apud doct. hic ideo has generales regulas tene: limitationes verò & extensiones vide per doct. hic. Syl.] Sed nonne statim hic subiicit, quod actioni in rem potest obici compensatio? ergo videtur fieri de specie ad quantitatem. Sed dic quod fit in rei vindicatione, quando, re non restituta, iuratur in litem, vel in veram æstimationem: vt ff. de rei

vendi. l. qui restituere. [Cum hac glo. transeunt doct. hic: sed vide glo. clarius respondentem in l. fin. in glo. j. C. de compensat. Syl.] Item, quid si hinc inde debitum est in genere, vt debeo

tibi hominem, & tu mihi hominem? Respondet. fit compensatio: vt ff. si pars hæred. pet. l. j. §. ite si cum me. & ff. de hæredi. instit. l. qui non militabat. j. respons. & ff. de leg. ij. l. vnū ex familia. §. sed si vno. [Hæc opinio communis est, quando genera hinc inde debita sunt simpliciter: quia debentur paris æstimationis. Syluest.] Item, quid, si ab vna parte debitum est confessum, ab altera negatum? Respondet, non patet aperto iure, unde non fit compensatio: vt C. de compens. l. si. §. penult.

ADDITIO. Nisi tale debitum non confessum posset de proximo liquidari: vt d. l. fin. C. de compensa. quando autem oppositio compensationis requirat altiore indaginem, & quantum tempus detur ad probandum, vide hic per doct.

¶ h Ut actiones. Accusatiui casus. Est enim sensus, vt compensationes minuant actiones.

¶ i Ipso iure. Adeò, vt dixerint quidam non esse necesse voce hominis opponi compensationem, vt hic. Sed certe imò est necessarium, vt opponatur, quod probo tribus rationibus. Nam fideiussor conuentus eligit, vt vel quod sibi vel quod reo debetur, compenset, quæ electio sibi non daretur, si ius compensaret: vt ff. de compensat. l. si quid. Item & reus conuentus eligit in quam causam compenset, si debeat ex pluribus causis: vt ff. de compensa. l. quod Labeo. Item lex dicit eum malè agere, cui obici potest compensatio: vt ff. de compensa. l. verum. §. sicut. sed qui malè agit, habet actionem, sed eliditur exceptione: vt ff. quando di. vsus. fruct. leg. ced. l. j. in fin. Sed secundum hanc opin. quid adiicitur in actione stricti iuris ad id, quod erat olim? Respond. quia doli mali tantum obicie-

batur
& tu mihi ho-
minem? Respō-
det. fit compen-
satio: vt ff. si
pars hæred. pet.
l. j. §. ite si cum
me. & ff. de hæ-
redi. instit. l. qui
non militabat.
j. respons. & ff.
de leg. ij. l. vnū
ex familia. §. sed
si vno. [Hæc o-
pinio commu-
nis est, quando
genera hinc in-

Compensatio fit
ipso iure
vel, sed
debet
opponi

Compensatio in
quibus
rebus
fit.

hatur exceptio, per quam non extinguantur actiones ipso iure, sed nunc etiam compensationis exceptio opponitur, per quam ipso iure hincinde actio extinguatur: ut hic, & infra eod. §. pen. & nihilo minus doli, cum generalis sit: ut ff. de exc. dol. l. ij. generaliter.

N.A. 7 Ipso iure, id est, etiam non opposita exceptione.

Arbitraria actio dicitur, par eim respectu actoris; quia non restrictè, certam rem aut quantitatem petit, sicut in strictis iudiciis: sed etiam si si quam, nomine tamen litis estimationem, iudicis arbitrio, æquitateque permittit. l. 8. ff. de eo quod. cer. lo. hac formula. Quantum æquius melius sit dari, quicquid te mihi ex illa causa, ex æquo, & bono. dar. fac. oportet. Natura enim arbitrariorum inest bonæ fidei iudiciis l. 7. ff. de eo qui cer. loc. partim respectu iudicis: quia iudex primùm pronunciat, se arbitrari tantum esse dandū, aut præstandum: deinde si reus non pateat, eum condemnet, l. 68. ff. de rei vindic. Denique tanta iudicis potestas est, ut non modo reum minoris, condemnare potest, verum etiam absolvere l. 4. §. j. ff. eod. in strictis iudiciis, & actor, & iudex ad certam quantitatem adstricti sunt: nec iudex eam vel augere, vel minuire potest. l. 2. §. nunc de officio. & l. ult. ff. eod. Differt autem iudicium bonæ fidei, ab arbitrario, quod in hoc, arbitrium pronunciatur ante sententiam definitivam: in illo, non pronunciat. Item bonæ fidei actio, est ex contractibus, arbitraria verò plerumque in actionibus realibus.

2 Minuantur compensationes.

b Alias. Actiones, ut scilicet mistas, quæ sunt quatuor: ut supra eod. §. quædam actiones. Item, persecutio fidei commissorum. Item officium iudicis, & similia: quæ actiones sunt, largissimè accepto vocabulo: ut ff. de act. & obl. l. actionis verbo. Vnde & petitiones cautionum occasione damni infecti compensantur: ut ff. de dam. infec. l. j. & l. qui bona. §. si quis, Accurs.

ADDITION. Hoc verū intellige de debito officio iudicis, in quo nullum obstaculum est in medio, aliàs secus:

ut per Bart. in l. fin. ff. de condic. inde. c. Depositum. Quod tu intelligas, quando pecunia non signata est deposita: quo casu etiā similem reddere potest: ut ff. de po. l. Lucius & l. die sponsaliorū. §. j.

Si autē esset depositio facta in specie, vel in pecunia, ut in specie, quod esse potest: ut ff. de leg. j. l. planè. j. §. & eadē. vers. sed hoc ita. tūc etiā alia ratione non obicie-

positio facta in specie, vel in pecunia, ut in specie, quod esse potest: ut ff. de leg. j. l. planè. j. §. & eadē. vers. sed hoc ita. tūc etiā alia ratione non obicie-

tur compensatio: quia in specie non fit compensatio. Itē quod hic dicitur in actione depositi, idē dicunt quidā in actione commodati. ut C. de commo. l. prætextu. Sed certè imò est ibi ratio: quia in specie fieret. Nam solæ species commodantur, non quantitates, nisi quantitas, ut species commodetur: ut ff. commo. l. ij. §. fin. Item cessat aliàs compensatio, ut quando per violentiā mihi rem abstulisti: ut C. de comp. l. si in fin. Item & fisco non opponitur in quibusdā casibus. quos dic, ut ff. de iure fisc. l. auferatur. §. qui compen. & C. de compens. l. compensationes. & l. in ea. Item in curatore: qui fraudavit publicam annonam: ut ff. de compen. l. ob negotium.

Adde, quod in d. l. ob negotium. est gloss. quæ enumerat omnes casus, in quibus compensatio cessat. Syl.

d Defraudetur. Sed nonne hæc ratio ubiq; potest habere locum? Respond. non ita: quia si restitutio denegatur, est dolus. ut ff. mand. l. si procu. §. dolo. Item depositarius de dolo tantum aliàs tenetur. unde si hic magis grauetur, non est mirum: ut arg. ff. de iure iur. l. eum qui. in princ.

Præterea. Diuiditur in tres partes. Primò, quare dicatur arbitrariæ. Secundo, quæ sunt istæ arbitrariæ. Tertiò, quid iudex in his possit. Secunda ibi, Sed istæ. Tertia ibi, In his enim. Arer.

C.A.S.V.S. Sequitur sexta diuisio. quæ essentialis est. Actionū enim alie sunt arbitrariæ, alie, (ut sic dicam) necessariae, & quodammodo coactæ, Arbitrariæ sunt, quæ libertatem eā iudici tribuunt, ut accepto iudicio iubere possit ante sententiam reum reddere: & si paruerit, eum absolvere. Necessarias verò eas appellemus licet, in quibus iudex non potest eam potestatem reo facere, sed eū necessariò condemnare

T t

Compensatio in multis casibus cessat. Species solæ commodantur.

Depositarius de dolo tantum tenetur.

cogitur, veluti, Meum mihi allato centum mihi ademisti. ago Quod metus causa. Iudex potest arbitrari, id est, censere, quasi; suadere: ut rem restituam: cui si paream, centum duntaxat: sin minus quadringenta solvere tenebor. quod eodem modo de iis, quæ hic enumerantur, iudicandum est: Sed in actione furti, iudex id non potest. quia de causa necessaria quodammodo illa actio est, non arbitraria. Singulatim autem per unamquamque hic enumeratam percurrere, non nostrum, sed interpretis erit. Cornel. Vib.

¶ Not. exprin. & sine huius §. quod in actionibus arbitrariis, licet iudici ex bono, & æquo æstimare interesse. Item, quod actiones arbitrariæ in rem sunt, & in personam Syluest.

¶ a Actiones arbitrariæ. Sed nunquid sunt bonæ fidei, vel stricti iuris? Resp. quidam quod bonæ fidei sunt: quia in iudicis arbitrio sunt: ut infra proximo. §. in fin. & supra eod. §. in bonæ fidei iudiciis. Sed hæc non valet: quia officium iudicis quod in bonæ fidei iudiciis venit, est iure actionis. Sed hoc, quod est in arbitrio, merum est, & in iudice tantum est: ut ff. de eo, quod certo. l. in bonæ fid. Alij dicunt, quod nec sunt bonæ fidei, nec stricti iuris: imò est tertia species ad illam diuisionem, quæ est supra eod. §. actionum. & facit pro eis ff. de in li. iu. l. in actionibus. §. planè. & ff. de vfur. l. in fideicommissis. quæ est l. iij. §. in his. hanc etiam reprobat: quia dicta diuisionis est perfecta, & immediata. Alij dicunt, quod verius est, quod sint stricti iuris, cum bonæ fidei non inueniantur: ut supra eod. §. actionum. Accurs.

ADDITIO. Hæc vltima vera est: & eam sequuntur communiter scribentes hic.

¶ b Ex arbitrio. Benè dicit ex arbitrio. Nec enim obligatus est rem resti-

tuere, vel simile quid facere, quod promptè dicere esse verum in actione in rem. In personalibus autem, & arbitrariis, quæ hic enumerantur, dices quod licet exhibitio vel restitutio sit

in obligatione, pœna tamen. i. interesse, vel quanti in litem iuratum est, nõ nisi per officium iudicis, præstatur: & ideo arbitrariæ dicuntur. Doct. hic dicunt hanc gloss. valde notanda: quia melius declarat intellectum huius §. quàm aliqua alia gloss. Syl.

ADDITIO. Arbitrari autem in his actionibus iudex dicitur, quod causa cognita rem totam nondum pla-

nè dirimit, sed quasi reo condemnationem proximam ostentans qualem estimationem capere de tota lite potuerit: non obscure significet. Sed an bonæ fidei actio, & quæ arbitrariæ dici possint, vide hic per Hotom.

¶ c Rem restituat. ut in rei vendicatione, quæ est arbitraria: cum primo rem restituendo liberetur: aliàs iudicis arbitrio in litem iuratur, ut ff. de in lit. iur. l. in actionibus. & ff. de rei vend. l. qui restituere. vel hypothecaria. ut infra prox. §. ubi hæc omnia exempla diligentius dicuntur.

¶ Adde tamen, quod Paul. de Castro in d. l. in actionibus. limitat hanc regulam generalem, de qua per Bartol. ibi, quando quis esset obligatus ad dandum, & iudex hoc ei præciperet, & non dederit: nam tunc non deferretur iuramentum in litem: quam doctrinam hic passim sequuntur doctores. Syluest.

¶ d Vel exhibeat. Cum ad exhibendum agitur.

¶ Vel soluat. scilicet cum certo loco soluendum est.

¶ f Vel ex noxali. Cum noxaliter agitur.

¶ g Dedat. id est, det. Accurs.

¶ h Condemnari. Diuersis modis fieri condemnatio: sicut diuersæ sunt istæ arbitra

arbitrariæ, vt dicemus infra. proxim.
§. in fin.

¶ a Sed istæ actiones. s. arbitrariæ.

¶ b In rem. Separatim intellige: nam
vna, & eadem actio non potest in rem
& in personam

esse, nisi in qua-
tuor casibus mi-
stis, vt supra eo-
dem. §. quædam
actiones.

¶ c Publiciana.
De qua habes
supra eodem. §.
aliæ.

¶ d Seruiana.
De his duabus
habes supra eo.
§. Seruiana. Ac-
curs.

¶ e Metus cau-
sa. Licet sit in
personam, vt hic:
tamen in rem
est scripta: vt ff.
quod met. caus.
l. metum. §. cum
autem. & de hac
dic, vt supra
eod. §. item actio.

¶ f Dolo malo Actio de dolo est ar-
bitraria, vt hic. quod est ideo, quia li-
beratur dolosus, verum interesse præ-
stando, si restituere non possit: aliàs
iudicis officio iuratur in litem: vt ff. de
do. l. arbitrio. in princ.

¶ g Item cum id. s. pecunia.

¶ h Promissum est. Idem cum si lega-
tum sit relictum certo loco dandum:
& idem si mutuum sit datum certo lo-
co reddendum. Nam in his tribus ca-
sibus locum habet certi conditio ar-
bitraria: vel ex testamento arbitraria,
scilicet in promissione, & legato, &
mutuo: & aliàs non: vt ff. de eo quod
certo loco l. ij. §. hæc autem. & l. si hæ-
res. & l. aut si. Et quod hic dicitur, pe-
titur, scilicet alibi, quàm ubi fuerat
promissum dari: & venit in ea utilitas,
tam agentis, quàm rei: vt ff. eod. §. loco.

¶ i Actionibus. scilicet personalibus,
& arbitrariis.

¶ k Similibus. s. in rem: & sunt decem:
de quibus dixerat supra. Vel dic, quod
& aliæ sunt arbitrariæ, quæ hic non
enumerantur: vt ecce actio in factum,
quæ datur contra nautam, cauponem,
stabularium: vt ff. nau. cau. stab. l. ij. in
princ. Sed quidam dicunt eam non es-
se arbitrariam: quia ibi non feruntur

sententiæ duæ. Ræ est actio in factum,
quæ datur contra Publicanum: vt ff. de
pub. l. ij. in princ. Item actio finium re-
gund. ff. finium reg. l. ij. in fin. & l. iij.
Itæ actio redhibitoria: vt ff. de edi. edi.
l. redhibitoria.

ad exhibendum
quoq; actio, ex ar-
bitrio iudicis pen-
det. In his enim a-
ctionibus, & cæ-
teris similibus k
permittitur iudi-
ci ex bono & æ-
quo secundum cu-
iusque rei, de qua
actio est, naturam l
estimare: quemad-
modum actori sa-
tisfieri m oport-
teat.

¶ Iudex debet fer-
re sententiam cer-

¶ Permittitur nota, natura arbitraria-
rū inest bonæ fidei iudiciis: d. l. 7. ff. de
eo quod. cer. lo. Omnis igitur actio bo-
næ fidei est arbitraria: sed non contra.

¶ l Naturam. id est, bonitatem: vt di-
cunt quidam. Vel melius, id est, secun-
dum naturam actionis arbitrariæ, quæ
intenditur. Nam triplex potest modus
condemnationis deprehendi in arbi-
trariis. Vnus, vt duæ sententiæ feran-
tur. prima de restituenda re: & nisi re-
stituatur, fiat condemnatio in pœnam,
vel interesse per delationem iuristu-
randi in litem. vt patet in actione,
quod metus causa, & in actione de do-
lo, & rei vindicatione, & in actione ad
exhibendum, & similibus. Est & alius
modus, vt vna feratur sententia: & in
ea statim interesse consideratur, vt
quando certo loco aliquid dandum est.
& hoc est in ista sola. Tertius modus
est, vt nō in quantitate condensationis
fiat arbitriū, sed in qualitate, vt in act.
noxali: in qua arbitratur iudex, an li-
beretur dando seruū pro noxa. quod
est quando domino ignorāte, vel pro-
hibere non valente deliquit, aliàs in
solidum tenetur. vt ff. de noxal. l. ij. in
princ. & l. in delictis. in princ.

m Satisfieri. Sed nonne hoc idem in
bonæ fidei iudiciis fit? Resp. dic, quod

Tt 2

eriplex est iudicis officium. Primum, quod obtinet actionis vicem, per quod officium, petuntur salaria aduocatorum, & restitutiones maiorū & minorum: vt ff. de mino. l. quod si minor. §. si. Aliud est, quod bonæ fidei actionibus inheret, quod iure actionis venit: vt ff. de eo, quod cer. lo. l. in bonæ fidei. & vnā cū actione petitur: vt ff. de po. l. iij. Tertiū est, quod inheret actionibus stricti iuris quibusdam, scilicet arbitrariis: & hoc ex solo metu iudicis descendit, vt quasi liberum sit ei hoc facere: sed in actionibus bonæ fidei adstringitur ad hoc. Item in actionibus bonæ fidei vna feritur sententia: in his autem plerumque duæ, vt modo diligenter notauimus.

ADDITIONE. Tu dic secundum Ias. quod in actionibus bonæ fidei officium iudicis eis deseruiens prouenit ex natura ipsarum, per quod statim quod debitor est in morā, potest condemnari ad vsuras vel interesse, sed in actione stricti iuris prouenit ex quodam accidenti extrinseco: puta, quia non præstatur res, in qua fuit facta condemnatio, & sic istæ actiones sunt arbitrariæ.

¶ Curare. Diuiditur in tres partes. Primo, mandat iudici de ferendo certam sententiam: ibi, Certæ pecuniæ. Secundo, limitat mandatum, si illud est possibile: ibi, Quantum. Tertiō, remouet vnum obiectum. ibi, Etia si de incerta.

CASVS. Actor in intentione sua postulauit, quantum ex fide bona sibi dari oportet, quæro, licebitne iudici ita reum condemnare, Quantum ex fide bona damnum est, tantum soluitur: vel sic, Omnem debiti quantitatem cum vsuris competentibus solue: vel sic Quæ bona fide accepisti, solue: minime. danda enim est opera iudici, vt certam semper summam definiat: alioquin lis litem sereret, vt consuetudo est in Basilica Pariensi, vbi quasi formicæ, innumeri anxij sollicitique circuncursant Cor. Vibul.

¶ Not. ex hoc text. quod iudex (in quantum potest) debere sententiam certam ferre. Item quod dictio omnimodō, est vniuersalis apta cōprehendere omni-

casum, Item quod quando esset impossibile, index potest ferre incertā sententiā, arguendo à contrario sensu, Itē quod aliquando admittitur incerta petitio. Item, quod quauis sit actū de incerta

omnino quantum possibile ei sit, certæ pecuniæ vel rei sententiam ferat, etiam si de incerta quantitate apud eum actum est.

in genere promissus petitur: vel sub altera natione: puta, Stichum, aut Pamphilum, aut damnum emendari, vel seruū pro noxa dari: certē iudici non est possibile ferre certam sententiam, quia natura actionis non patitur: vt infra de officio iudicis in princ. Ideo dico in hereditatis petitione, nam sicut sufficit in libello proponere vniuersaliter, ita & in sententiā: puta sic, Pronuncio te heredem extitisse ex asse, vel ex semisse: & ideo tibi hereditatem restituendam.

¶ b Pecuniæ. scilicet cum pecunia petitur. ¶ c Vel rei: Quando alia res petitur, quæ in quantitate consistat, vel non: & hoc sic certum est petitum: alias enim non tenet sententia: nisi in aliqua parte actorum res certa scripta inueniatur: vt C. de senten. quæ sine cert. quant. l. hæc sententia. Si autem est incertum, aut certificari potest: vt si peto interesse, quod debet coram iudice probari, & deduci ad certitudinem: vt C. de senten. quæ pro eo quod interest. l. vnica. §. ij. & tunc locum habet hic. §. [Hanc glo. sequuntur communiter doct. post Bart. in l. certi cōdictio. ff. si cert. petat. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. oblig. in l. vnica. C. de sent. quæ pro eo, quod int. Syl.] Aut non potest deduci in certitudinem vt in homine generaliter petito, & similibus, quæ modō diximus: & tunc non habet locum iste §. Accursius.

¶ d Sententiam ferat. Et in scriptis: vt C. de sent. ex bre. rec. l. fin. nisi in quatuor casibus. vt in auth. de man. princip. §. si tibi. col. iij. & in auth. vt iud. si ne quoquo suffr. §. necessitatem. col. ij. & in auth. vt cler. apud propr. episc. conue. §. col. vj.

¶ e De Incerta. Vt de interesse.

ta quantitate, quod omnino index tenetur certam ferre sententiam Syluest. ¶ a Possibile. Hoc ideo dicitur, quia interdum, non potest certam ferre sententiam. Quid enim, si homo

omni-
modo.

certa
rei.

Sense a-
tia quæ-
doque
non de-
test sem-
per esse
certa.

Senten-
tia est
in scri-
ptis fa-
renda.

¶ si

¶ Si quis agens. Diuiditur principaliter in duas partes. Primo ponit id quod erat in iure antiquo, quando plus petebatur. Secundo, id quod est de iure nouo. Secunde ibi, Et hæc quidem. Item prima subdividitur in tres. Nam primo ponit regulam generalem iuris antiqui, qualiter puniatur plus petens. Secundo quot modis dicatur plus petere. Tercio exempla vnicuiusque. Secunda ibi, Plus autem. Tertia, ibi, Re velati.

CASVS. Quū mihi quinquaginta tantum deberentur, peti sexaginta: nonne potest iudex meum aduersariū cognito quod quinquaginta re vera debet in tantam summam damnare? minimè. Nā qui plus petit, causa cadit, nisi aut minor, aut alius alia de causa à Prætore restituatur, ac præterea in hoc themate. Lælius moriens, fortunarum suarū quæ quadringentorum aureorum erant, me hæredē scripsit, legauit. Quintio ducentos. deinde cum testamento facto diutius in vita mansisset, codicillos scripsit, quibus ducentos aureos Sextio legabat. ecce supra dodrantem exhausta est hæreditas legatis. idēque non valent legata ex lege Falcidia. Quæro Quintius apertis tabulis ducentos petiit: postea comperitum est dodrantem superatū: ac proinde intellectum eum plus petiisse: cadetne causa? minimè. sed propter tam iustam erroris causam venia ei dabitur. & septuaginta quinque aurei illi adiudicabuntur. Cor. Vib.

¶ Not. primo quod olim qui plus petebat, cadebat causa: nec in integrū restituebatur, nisi minor, aut iusta substi-

stente causa. Itē, quod intentio hic sumitur pro actione. Item quod plus petens siue sciens, siue crasse ignorans incidit in pœnam: nec restituitur in integrum. Item, quod minori sua facilitate lapsus

succurritur per restitutionē. Ad. ^{abest} de, quod in dubio præsumitur sua facilitate lapsus. l. ff. de minor. Item quod in facto alieno probabilis & iusta est ignorantia. Item quod scientia N. A. testamenti non infert scientiam codicillorum. Syluest.

† Intentione libello scilicet conventionis.

† a Intentione sua. id est in libello ubi erat intentio sua. Accurs.

† b Plus. Etiam tempore: ut ff. de libe. lega. l. non solum §. j. & §. fin. nā plus quatuor modis dicitur: ut infra proximo §. & in omnib. his locū habet §. iste.

† c Causa cadebat Causa cadebat. N. A.

re, est rem, & litem de qua agitur perire. l. ij. C. G. R. de calumn.

† c Amittebat. Falcid. infra. de except. §. temporales. & quod hic dicit in priuato. idem erat in fisco: ut C. de iur. fis. l. iustas. lib. x.

† Huic Minori viginti quinque annis.

† d Causa cognita. Bene dicit causa cognita. Nam omnes in integrū restitutiones, causa cognita, perimuntur: ut ff. de in integ. resti. l. omnes. Accurs.

† Succurrebatur l. & pass. ff. de miner.

† e Inuentute. id est, facilitate sua: idem multo magis, si dolo aduersarij: ut ff. de min. l. j. Accurs.

† f Constantissimus. Quia errauit in facto, in quo prudentissimi falluntur: ut ff. de iur. & fact. igno. l. ij.

† Constantissimus plerumque in li. N. A.bris nostris, peritissimus.

N.A. † Succurrebatur ex clausula generali edicti prætorij. Si qua mihi iusta causa videbitur, &c.

‡ a Quibus s. codicillis.

‡ b Quibusdam aliis. s. legatariis.

N.A. † Lege falcidia legata, per legem falcidiam, ipso iure, minuitur l. pen. C. ad leg. falcid.

‡ c Legata. scilicet, ea, quæ sibi in testamento relicta sunt.

‡ d Minuebantur. Nā tot erant legata, ut lex falcidia locum haberet. i. oportebat, ut legata defalcaretur, ad hoc ut haberet hæres falcidia: quia dodrantem excedebant, unde hæres debet detrahere falcidia: ut supra ad leg. falc. s. j.

‡ Plus autem.

CA. V. Que- ro quoniam de plus petendo locutus es, quot modis pl⁹ petitur? quatuor. nā quoniam quatuor sunt commoda soluentibus in re, in tempore, in loco & causa, propter-

Paul. ea totidem esse lib. I. sē. dicimus pl⁹ petent sit. tēdi modos: quorum omnium Imperator ita di-

Incide exempla proposuit, ut ea the- matibus illustrare velle hominis sit otio ac literis abutētis, præsertim cum hæc prope omnia Iustinianus correxerit. C. Vibul.

‡ No. quod qui petendo creditum auget, dicitur plus petere, & hoc ad sensum clarissimum est. Item, quod petens debitum ante diem dicitur plus petere. Item quod qui pendente conditione petit, dicitur plus petere. Item quod istud comparativum plus, stat

succurrebatur: † veluti si quis totum legatum petierit: post deinde prolati fuerint codicilli, quibus aut pars legati adempta sit, aut quibusdam aliis b legata data sint, quæ efficiebant, ut plus petiisse videretur petitor, quam dodrantem: atq; ideo lege falcidia † legata c minuebantur d.

¶ Summatum est iste §. supra tamen specialiter hoc habet: Plus petitur quatuor modis, scilicet re, tempore, loco & causa: & primò tres primos modos exemplariter declarat. Ang.

¶ Plus autē quatuor modis e⁹ petitur re, tempore, loco, & causa. Re, veluti si quis pro

interdum abusue. nam debitum conditionale non est debitum: unde non potest dici plus debito petere, qui petit indebitum: & tamē hic dicitur plus petere. Item, quod qui summam sibi

debitam in vno loco, petit in alio, dicitur pl⁹ petere. Item, q*ui* iudici conceditur arbitrium æstimandi ex bono & æquo interesse partis. Item quod pretia rerum variantur ex varietate regionum. Syluest. † c Plus autem quatuor modis. Ut omnibus his modis causa videatur cadere iure antiquo, unde isti quatuor modi plus petendi patent in hoc versu, Plus petitur causa, vel tempore, reque, locoque: † f Ratione. A simili per contrarium.

‡ Præmaturē. Dies solutionis, N.A. est obligationis. vide §. iij. supra de fideiussu. † g Petere. Ut hic, & supra de fideicom. s. non solum. ADDITIO. Plus petere (inquit Hotom.) ante diē ideo dicimur, quod quemadmodum ait Vlpia. in l. j. s. j. ff. de edend. dies solutionis, sicuti summa, pars est obligationis.

‡ Sine cōmemoratione. e. Actionis formula, secundum obligationis formam dirigenda est l. iij. & pass. ff. de eo quod. cer. lo.

‡ h Sine commemoratione. id est, sine utilitate rei debite, vel interesse rei: nam est habenda ratio eius utilitatis.

‡ si sua inter sit in loco destinato potius conue

debitam in vno loco, petit in alio, dicitur pl⁹ petere. Item, q*ui* iudici conceditur arbitrium æstimandi ex bono & æquo interesse partis. Item quod pretia rerum variantur ex varietate regionum. Syluest.

‡ c Plus autem quatuor modis. Ut omnibus his modis causa videatur cadere iure antiquo, unde isti quatuor modi plus petendi patent in hoc versu, Plus petitur causa, vel tempore, reque, locoque:

‡ f Ratione. A simili per contrarium.

‡ Præmaturē. Dies solutionis, N.A. est obligationis. vide §. iij. supra de fideiussu.

‡ g Petere. Ut hic, & supra de fideicom. s. non solum.

ADDITIO. Plus petere (inquit Hotom.)

ante diē ideo dicimur, quod quemadmodum ait Vlpia. in l. j. s. j. ff. de edend. dies solutionis, sicuti summa, pars est obligationis.

‡ Sine cōmemoratione. e. Actionis formula, secundum obligationis formam dirigenda est l. iij. & pass. ff. de eo quod. cer. lo.

‡ h Sine commemoratione. id est, sine utilitate rei debite, vel interesse rei: nam est habenda ratio eius utilitatis.

conueniri. Vel dic commemoratione, id est mentionem faciente de ipso loco: nam locum ipsum ubi erat facienda solutio, in libello ponere debemus, peto ut x. mihi soluas hic, vel ubi soluere promissisti:

ut hic, & ff. de

^oabsq. eo, quod cer. lo-

co. l. ij. §. fi. post

hæc nisi soluat,

poterit eū con-

uenire vbiq;

^ohabuit. voluerit dūmo-

do cōuentus ha-

beat ibi forum,

non aliās: ut ff.

de iudi. l. hæres

absens in fi. Sed

Plac. dicit, q. si

vbiunque po-

terat eum con-

uenire, potest

ibi etiā, vbi non

habet forum, &

est pro eodem.

ff. de iudi. l. eū

qui. & ff. de cōst.

pec. l. si duo. §.

sed & cer. Sed

certē quod di-

citis legibus di-

citur, ut quoli-

bet loco possit

conueniri, verū

est idoneo vbi cōuentus habeat fo-

rum: ut ff. de mun. & hon. l. ut gra-

datim. §. j.

Adde, quod opinio gloss. communis est scilicet, quod debitor qui in loco debito non soluit, possit vbiq; conueniri, vbi tamen sortitur forum: reprobata opinione Placentini, qui voluit, quod conueniri posset etiam vbi forum non sortiretur: quam opinionem ego aliās latē defendi. Syl.

2 Adimit. i. adimere desiderat. non tamen adimere potest.

^{N.A.} Pura intentione. Hic pura intentio; & paulo post, pura actio dicitur, in qua prætermittitur mentio loci, in obligationem deducti. Nam adiecta commemoratione loci, iudex id quod tam rei, quam actoris interest, æstimabit.

^{Not.} Propter quam causam. Causam, pro modo vsurpat, id est, pro forma disunctionis, siue alternationis l. 44. ff. de oblig. & actio.

^b Arbitraria id est, utilis certi cōditiō ex stipulatu, vbi stipulatio intē-

cessit, ut hic fuit: vel utilis certi cōditiō ex mutuo: vbi mutuum erat datum certo loco reddendum, vel utilis actio ex testamento vbi legatum est dandum certo loco. Nec enim est pro-

prium nomen

actionis: ut ff.

de eo quod cer.

loc. l. ij. §. hæc

autem actio. &

l. si hæres. & l.

aut si mutua.

Accurs.

Non tamē in-

telligas quod in

his tantum ca-

sibus actio sit

arbitraria: sed

generaliter in

quacūq; actio-

ne stricti iuris,

quæ potest esse

arbitraria pro-

pter locum. Syl-

uester.

^c Proponi-

tur. i. tribuitur

vel datur: ut ff.

de eo, quod

cer. loc. l. quod

si Ephesi.

[†] Proponitur

actio. Actionis

formula, ad o-

bligationis formam accommodanda

est. leg. 75. §. qui illud. ff. de verbor.

oblig.

^d Promissori. Sed & actoris utilita-

tas attenditur, & vtriusque utilitas si-

mul attenditur: ut ff. de eo, quod certo

lo. da. oport. l. ij. j. res.

ADDITIO. Dic quod inter esse rei, si conueniatur in alio loco semper æstimatur, sed non actoris: nisi reus fuisset in mora vel culpa. ut no. gloss. Bartol. & doct. in d. l. ij. in princ.

Illo loco, ut qui tempore plus pe-
nit sumptus committat litis, & sum-
ptus pebitori conduplicet. §. hodie.
infra de except.

^e Pura. i. non habita mentione, vel ratione loci, vbi erat facienda solutio, ut diximus supra eod. §.

Huic autem. Not. quod plus causa petere dicitur, qui in alternatiua promissione alteram eius partem simpliciter petit, cum electio sit debitoris. Item quod idē est plus causa petere, & aduersario electionē præripere. Item

quod obligatus in genere potest soluere quā speciem velit: quia debitor generis habet ipsam electionem. Itē quod conclusio in libello debet esse conformis qualitati obligationis, quia si est obligatio in genere, petatur & concludatur in genere: si alternatiua, alternatiue: & sic de similibus. Item, q̄ sēp̄ ea quæ sunt viliora, sunt cariora. Syluest.

a Qui causa. Hanc causam electionem iam vocabit.

b Electio. Nisi cum iam vnū interit. tunc enim alterū qd̄ superest præstabit. vt ff. de eo, quod cer. loc. l. non vtique. §. qui Stichum, & facit ad hunc. ff. de iur. do. l. plerumq; in fi.

c Pro declaratione vide Bart. in l. Stichū aut Pamphilum. in prin. ver. reassumere ergo. ff. de Solutio. Syl.

d Eripit. i. eripere vult.

e Facit, id est, facere vult.

f Prodata est i. data. Et est actio ex stipulatu hoc modo. scilicet alternatiue proponenda vt, dicitur. hic.

g Præterea. Hoc est aliud exemplū, qua-

Summatus est iste s. supra tamen specialiter hic declarat per exempla qualiter plus petitur causa: unde nota, quod in alternatiuis contrariis in dubio est electi debitoris. concord. l. plerumque. in fin. ff. de iure dot. Arct.

Huic autē qui loco plus petere intelligitur, proximus est is, qui causa a plus petit vt ecce, si quis ita a te stipuletur, Homine Stichum, aut decem aureos dare spōdes? deinde alterum * petat, veluti hominem tantum, aut decem aureos tantum. Ideo autem plus petere intelligitur: quia in eo genere stipulationis promissoris est electio b, vtrum pecuniā, an hominem soluere malit. Qui igitur pecuniam tantum, vel hominem tantum sibi dari oportere intendit, eripit electionem aduersario, & eo modo suā quidem conditionem meliorem facit d, aduersarij vero sui* deteriore. Qua

de causa talis in ea re prodita est e actio, vt si quis intendat hominem Stichum, aut aureos decem sibi dari oportere, id est, vt eodem modo peteret, quo stipulatus est. Præterea si quis generaliter hominem stipulatus sit, & specialiter Stichū petat: aut generaliter vinum stipulatus sit, & specialiter Campanū petat: aut generaliter purpuram stipulatus sit, deinde specialiter Tyriam petat: plus petere intelligitur, quia electione aduersario tollit, & cui stipulationis iure liberum fuit aliud soluere, quam quod peteretur. Quinetiam licet vilissimum sit, quod quis petat: nihilominus plus petere intelligitur: quia sēp̄ accidit, vt promissori facilius sit illud soluere, quo maioris pretij est. h

Summatus est hic s. in s. si quis agens: tamen specialiter hoc habet. Hodie contra plus petentem tempore duplicantur induciæ: & sit condemnatio ad omne damnum litis petens: verò plus aliis modis, in triplum sumptus, quem sustinuit reus litis nomine, est condemnandus. Ang.

Sed hæc quidem i antea in usu

a Lex

liter causa plus petitur.

g Tollit. id est, tollere vult.

h Maioris Pretij est. Facit ad hoc ff. loc. l. item quaritur. §. j. & ff. de condit. & demon. l. quod traditum est, & l. seq. & ff. de in diem adiec. l. si veditor. §. sed si neuter. & ff. de usu. & hab. l. fin. & ff. de usufruct. l. hætenus. §. fin. & l. seq.

i Sed hæc quidem. scilicet quæ diximus, vt plus petendo cadat a tota causa: vt supra eodem. §. si quis agens.

ADDITIO. Et cōsultit dominus Iason ad euadendū istas pœnas, quod in libello semper adiciatur illa salutaris clausula: saluo iure superflui, &c.

¶ *a* Lex Zenoniana. scilicet Græca. quam non habemus. Accurf.

¶ *b* Et nostra. scilicet Græca. quam non habemus.

¶ *c* Cōstitutio. scilicet Græca, vt diximus: cuius sententia est, vt tempus debeat duplicari conuenito, & omnes expensæ sibi reilitui: vt infra de exceptio. §. hodie autem.

¶ *d* Quantitate. Et sic re.

¶ *e* Alio modo, id est, loco vel causa: vt supra. §. plus autem. Accurf.

¶ *f* Diximus. vt supra eod. §. tripli: & ibi, huius nostræ constitutionis Græcæ sententia recitatur. Sed si non solum petiit, sed etiā cautionem exegit post litem cōtestatam, amittitur debitorum etiam hodie: vt C. de plus petitiō. l. j. quæ est huic contraria. Si ante litem cōtestatam pœniteret, non punitur quia nō petiit, sed petere vult: vt ff. rem

raram hab. l. amplius non petitur. & in d. l. C. de plus peti. l. j.

¶ *g* Puniatur. scilicet condictione ex lege illa Græca cuius effectum habuimus. supra eod. §. tripli, & in hoc §. plus autem.

ADDITIO. Quod ait in textu, Cōmissa condemnatione, sic accipe, Hæc ventus est locutio, vt hic docet Hotomanus. Nam committi stipulatio, pœna, mulcta, hæreditas, legatum dicitur: cum id commissum est, quamobrem debeat. Asconius. commissæ dicuntur, quæ contra testatoris voluntatem factæ aut non factæ ab hærede mulcta aliqua, pœnæque plectuntur.

¶ Si minus. Diuiditur in duas partes.

Primò, quando minus petiit. Secundò, quando aliud pro alio per errorem petiit. Secunda ibi, si quis aliud. Aret.

¶ Nota ex hoc textu, quod petens minus debito, potest ante litem cōtestatam reliquū pe-

tere in eodē iudicio. Itē, quod petēs minus debito non fatetur reū debitorem dūtaxat in summa petita. Item, q̄ assertio libellantis in hoc casu non nocet ei. Syluest.

¶ Si minus. Plus N. A. j

petitur quatuor modis; Minus vno tantum modo: id est, re, & quantitate.

¶ *h* Intentione. id est, in libello intentionis: & hoc per errorem. si enim sciēter, donare præsumitur, secundum quosdam. Sed contra puto, q̄ nunquam donare præsumitur, nisi tunc quādo traditio fieret ab eo, qui donare præsumitur: vt ff. de reg. iur. l. cuius per errorem hic autem nō erat datio, sed quædam

abstinentia. Vnde siue de reliquo sciat, qui agit, siue non tempore cœpti iudicij locum habet §. ille.

ADDITIO. Ista glo. in se, & relata ad text. nostrum, est vera: & secundum Ias. vnica & singularis: non tamen est simpliciter vera in quantum dicit, nunquam præsumi donationem, nisi interueniat traditio: prosequare vt per eum hic.

¶ *i* In eodem iudicio. id est quandoque ante sententiam reliquum petierit sine noua cōtestatione, secundum quosdam, vt hic dicitur: & hoc propter duas rationes falsas. Vna, quia potest emēdare libellum quandoque ante sententiam, vt dicunt, & est

Tr 5

pro eis ff. de noxa. l. in delictis. §. si detracta. & sic intelligunt C. de edend. l. edita. Altera ratio est, quia secundum eos, etiam si non petat, vel probet hoc actor, tamen iudex si scit, debet secundum suam con-

scientiam condemnare reum: & est pro eis ad hanc rationem. ff. finium regundorum. l. si irruptione. §. ad officium. & in hac sententia fuit dominus M. sed certe secundum Io. positum est falsum, & duæ rationes malæ. Nam nō potest quis immutare

libellum. [Aduerte ne glo. te decipiat, quæ suprà vsa est verbo emendare, modo immutare, quasi pro eodem quo ad terminos nostros supponant: quod est falsum, quia diuersam habent significationē. l. edita. C. de eden. ibi, emendari, vel immutari. Syl.] Nisi vsque ad litem contestaram: nec etiā hodie post datum libellum, quia sic dicit authen. quod non habet necesse in primo libello persistere: vt in auth. de litig. §. omnem. colla. viij. Item, quia non videtur in iudicium venisse, quod post litis contestationem contingit vt ff. de iud. l. nō potest. & ff. de except. rei iud. l. cū queritur. & l. legit. Nec obst. quod hic dicitur, & quod dicit eodem iudicio. Nam dic, id est, coram eodem iudice, & ab eodem actore & reo. Nam propter hanc causam, scilicet, propter identitatem personarū, etiā vbi prorsus aliud petitur, tamen dicitur iudicium idem: vt infrā proxi. §. Item, non obstat ff. de noxalib. l. in delictis. §. si detracta. quia ibi ex eadem causa, & eadem actione, & ad idem agebatur, licet esset variatio in quodā beneficio, quod dominus habet per legē, vt possit pro noxa dare: vt infrā de noxal. actio. §. in summa. & ff. de re iudic. l. miles. §. j. Item, alia ratio non est bona, quia non secundum conscientiam, sed secundum allegata debet iudex iudicare & pronuntiare: vt ff. de offic. præsidi. l. illicitas §. veritas. nisi habeat conscientiam, vt iudex: vt in d. l. & ff. finium regundorum. l. si irruptione. §. ad officium. & hoc in singularibus iu-

diciis. Se. quid in vniuersalibus? Resp. potest in eis adici quandoque ante sententiam: vt ff. de petitio. hæred. l. iij. & l. si quo tempore. & sic intelligitur C. de appella. l. fin. §. fin.

periclitari placet: sed in eodem iudicio cognita veritate, errorē suū corrigere ei permittitur: veluti si is*, qui hominem Stichū petere deberet, Erotem petierit: aut si quis ex testamēto dari sibi oportere in-

tur idem iudicium, propter identitatem personarum, & iudicis: tamen verē aliud est. Sed nunquid nouæ dilationes dabuntur? Respond. si potest esse instructus ex petitione prima etiā ad secundam, non dabuntur, cum necessaria, non voluntaria sint dandæ dilationes: vt C. de dilat. l. j. Nam si primò egit actione vī bonorum raptorum, & postea mutetur, & agatur actione furti: satis potest esse reus instructus. Si autē sunt diuersæ petitiones, vt in hoc §. dicitur, nouæ dilationes dādæ sunt: vt C. de dilat. l. j. Item nunquid iterum de calumnia iurabitur? Resp. sic: quia potest & in hac causa calumniari: vt ff. de damn. infect. l. qui bona fide. §. antepenult. & penult.

d Corrigere. Not. quod permittitur alicui errorem suum corrigere. Sed nunquid in veteri habet necesse persistere? Respon. non secundum hanc legem. Sed hodie contrā: vt in auth. de lit. §. omnem. & ita intentabit veterem, & nouam: nisi reo absoluto in veteri, obiciatur exceptio rei iudicatæ in noua, vt quia sit eadem causa agendi, & eadem personæ, & eadem rei, licet alia sit actio: vt ff. de iureiur. l. duobus. §. exceptio. & ff. de except. rei iud. l. si mater. §. eandem. & l. cum queritur. Vel nisi actio primæ ita se habeat ad secundam, vt electione tollatur: quod in casibus contingit vt C. de furt. l. j. & C. si seruus exte. se emi man. l. j. & C. de cond. l. si. & C. de pact. inter empt. & vendit. l. commissoria. & ff. de tribut. l. quod in hærede. §. eligere. & ff. de legat.

a Constitutio-
ne, scilicet Græ-
ca, quam non
habeamus. Acc.

b Zenonis. Cū N. A.
antiquo iure al-
tera interpella-
tione opus fuisset
l. xxij. ff. de
iudic.

c Intenderit.
scilicet sibi de-
beri.

d In eodem
iudicio. id est,
apud eundē iu-
dicem, & dici-
tur

abest.

legat. ij. l. cum filius. §. variis.

^a Intenderit. scilicet sibi deberi.

^b Sunt præterea. Diuiditur in duas partes. In prima, ponit vnum dictum generale, videlicet quod non omnis actio est perfe-

cutoria solidi.

Secundò, illud

per plura ex-

empla probat. Se-

cunda ibi, vt ec-

ce. Item, secun-

da subdiuiditur.

Nam primò, po-

nit exemplū de

peculio. Secun-

dò, de dote. Ter-

tiò, quando agi-

tur contra pa-

trēm, patronū,

socium, vel do-

natarium. Quar-

tò, quando agi-

tur per compo-

sitionem. Quin-

tò, quando agi-

tur cōtra illum,

qui bonis cessit.

Secunda ibi, Itē,

si de dote. Ter-

tia ibi, Sed & si

quis cum parē-

re. Quarta ibi, Compensationes. Quin-

ta ibi, Cum eo quoque. Legam tamen

per particulas: vt clarius vnaquæque

materia comprehendatur.

^c Sequitur septima diuisio,

quæ accidentalis est, id est, accidentia

ipsius actionis tangit. Actionum enim

quædā solidum, ac totum id, quod de-

betur, exigūt, quædam partē duntaxat:

vt ecce, Mutuò dedi filio familiās cen-

tum: dictum est patrem obligari quate-

nus peculium ferre poterit. Agō nunc

de peculio, petens integra centum. Si

peculium ferre possit, solidum conse-

quar: sin minus, tantundem quantum

erit in peculio. Corn. Vib.

^b Sunt præterea quædā actiones, In-

uuit hic quandā diuisionem actionū. s.

q̄ alix sunt persecutorix in solidum,

alix non: & hanc prosequitur vsque in

fi. huius tit. & nō est ista diuisio de xij.

diuisionibus. Nā prima est, q̄ alix sunt

in rem, alix in personam: vt §. eod. §.

omnium. Secunda est, q̄ alix sunt ciui-

les, alix prætorix: vt §. eod. §. sed itæ

quidem actiones sunt. Tertia fuit §. eo.

§. sequēs. Quarta, §. eo. §. omnes autem

actiones. Quinta, §. eo. §. actionū autem

tēderit ^a, quod ex stipulatu debetur.

^c Adest sexta, huiusq; tractatus nominissima actionū diuisio: vt quædam sint solidi persecutorix, quædam verò quibus non solidum consequimur: quarum alix quot exempla vsque ad tituli metas subiiciuntur.

^b Sunt præterea quædā actiones ^b, quibus non semper ^c solidū, quod debetur nobis p-

quædam sunt. Sexta est, quod alix sunt temporales, alix sunt perpetuæ. Septima, quod alix sunt transitorix ad hæredes, alix non: vt j. de perp. & tempo. act. §. non omnes. Octaua est, q̄ alix

sunt famosæ, a-

lix non: vt j. de

pœn. teme. liti.

§. pen. Nona, q̄

alix sunt direc-

tæ, alix viles:

vt ff. si quadru.

paup. se. di. l. pe-

nult. Decima, q̄

alix directæ, a-

lix cōtrariæ: vt

suprà de oblig.

quæ ex quæ

contra. §. j. & ij.

Vndecima, q̄

alix singulares,

alix vniuersa-

les, alix gene-

rales: vt ff. pro

soc. l. pro socio

arbitr. Duo-

decima diuisio

est, quod alix

sunt simplices,

alix duplices, vt

famil. ercisc. cō-

muni. diuid. fin.

reg. & quædam interdicta: vt infrà de interdi. §. tertia diuisio. Est autē & hæc extrauagans, de qua hic dicitur.

^d Quatenus. Ne plus debeat pater, dominusve, quàm quātum est in peculio l. 47. §. si semel. ff. de pecul. §. actiones autem. 10. suprà hoc tit.

^e Proponemus. Vt j. tit. j. §. cum autē.

^f Item si de dote. ¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸²

¶ Not. maritum condemnari in quantum facere potest. Item, quod facere posse, importat quatenus facultates patiuntur. deducto, ne egeat. Item, quod dictio id est, est dictio expositiva. Syl.

N.A. ¶ Iudicio de dote. id est, actione rei uxoris; de qua in §. fuerat. 25. supr. hoc titulo.

¶ a Maritū. Vel eius hæredes. s. filios cōmunes: secūs in extraneis hæredibus: vt ff. solu. matr. Letiā filios mulieris. & l. maritum. & l. seq.

¶ b Facultates. Vt tamen ipse maritus non egeat: vt ff. de re iudi. l. inter eos. & ff. de reg. iur. l. in condemnatione personarum. & hoc nisi dolo fecerit maritus, quomin⁹ possit cautione exposita ab eodem de solido soluendo, si ad meliorem

fortuna peruenierit: vt C. de rei vxor. act. l. vnic. §. cum autem. & ff. solu. matr. l. etiam filios. §. licet. & ff. pro soc. l. verum est. §. id quod.

ADDITIO. Item, nisi mulier ipsa esset pauper, ita vt ad ipsius victū tota dos esset necessaria. Item, si res dotalis, vel alia acquisita ex re dotali, extaret: quia non haberet locum beneficium istius text. vt per doct. hic.

N.A. ¶ Facultates. Vt tantum ei relinquatur, quo vitam cum honestate tolerare possit.

¶ c Impensas. Dic quod impensæ aliæ necessariæ sunt, vt quibus non factis, res erat peritura, vel deterior futura. Aliæ viles, vt quibus nō factis res non erat peritura, sed eis factis res est melior futura. Aliæ voluptariæ, quæ tantum rem exornant: vt ff. de verb. sign. l. impensæ. & ff. de impen. in re. do. fact. l. j. & l. quod dicitur. §. viles. & l. voluptariæ. In primis impensis dic, quod minuunt dotem ipso iure, si cō-

sistat in pecunia, & specie, vt si est fundus, & pecunia in dotem data: quantum in fundum impenditur, tantum in pecunia ipso iure deberi definit. Si vero solus fundus in dote sit: tunc si tan-

tum expenditur simul, vel diuersis vicibus, quanti est fundus: tunc ipso iure definit esse dotalis. [Dic secundum istas per tex. in d. l. quod dicitur, qd ipso iure nō definit esse dotalis: sed bene potest petere expensas, vel retinere fundum, donec sibi restituantur expensæ. Syl.] Nisi mulier intra annum spōte marito impensas obrulerit. Si vero non tantum, non definit esse dotalis: sed tandiu totus vel pro parte retinetur, quandiu impensæ restituantur: vt ff. de impen. in rebus

¶ In his quatuor casibus reus condemnatur in quantum facere potest. Angel.

dota. factis. l. quod dicitur. & ff. de iud. l. si quis. §. penult. & fin. & hoc in necessariis impensis. Si autem viles sunt: tunc per actio. negot. gestor. vel mandato: si mandato mulieris fecit, repetuntur. Voluptariæ non repetuntur, etiam si mandato mulieris factæ sunt: sed abraduntur sine laesione prioris status: vt C. de rei vxor actio. lege vnica. §. sed nec ob impensas. & ff. de rei vend. l. in fundo. Et secundum hanc distinctionem hunc §. intelligas. & quod dicit in litera, quasi non denotat improprietatem, sed est impensa necessaria, vt dictum est. sed si viles, vel voluptaria nullo modo locum habet hic. §.

¶ d Dos. In pecunia consistens.

¶ Dos minuitur. Dotis quantitas, propter sumptus necessarios ipso iure minuitur lege prima. §. j. ff. de impens. in re. dot.

¶ e Libris. Vt ff. de impens. in rebus dota. fact. per totum tit. Accurs.

¶ a Sed

Impensa
volu-
ptaria
an pos-
sint abra-
di.

¶ a Sed & si quis. scilicet filius, vel libertus, qui agunt, venia impetrata: alias puniuntur: vt supra eod. s. pœnales. vers. veluti. ibi, & in eum. Accurs.

N.A. ¶ Cum parente. Deducto eo, ne egeat l. vj. & seqq. ff. de re iudica.

¶ b Socio. Et se cōfiteute socii. alias non datur ei hoc beneficium: vt ff. pro soc. l. si vnus. s. vltim.

ADDITION.

Quod verū intellige, si perseueret in negatione vsque ad litem contestatam, & negauit in specie esse socium, alias secus: putā si in genere: vt nego narrata, prout narrantur, &c. secundum doct. hic.

¶ c Potest. Qd̄ semper accipe detractō tanto, quod possit inde viuere conuentus: vt ff. de reg. iur. l. in cōdemnatione.

¶ d Ex donatione. i. quando non potest soluere, cum donare promissit. Accursus.

¶ e Conueniatur. s. condictione ex lege: vt C. de donat. l. si quis argentum. s. fin. autem. Et nota quod hic solus conuenitur in quantum facere potest, deducto ære alieno: vt ff. de re iudi. l. inter eos. s. j. & ij. & melius. s. fin.

¶ Compensationes. **CASVS.** Aurelius mihi centum debebat. ego contra illi decem. egi cōtra illum in centum. quæro cogiturne iudex illum præcisè in centum damnare? minimè. Permittitur enim illi compensationem meorum decem facere, & Aurelium in aureos tantum nonaginta damnare. Cor. Vibul.

¶ Not. quod compensatione minuitur actio actoris. Syluest.

N.A. ¶ Compensationes. Compensatio, est

¶ Sed & si quis cum parēte t suo, patronove agat: item, si socius cum socio b iudicio societatis agat, non plus actor consequitur, quam aduersarius eius facere potest. Idem est, si quis ex donatione d sua conueniatur. c.

¶ Compensationis excepto obiecta petitioni officit, vt vltro citroque debito compensato, in eo iudex reum petitori condemnet, quod reliquū tantum debet.

¶ Compensationes t quoq; oppositæ plerunque f efficiunt, vt minus

æris alieni, per id quod inuicem debetur, vsque ad cōcurrentem summam imminutio. l. j. ff. de compens. s. in bonis. 26. sup. hoc tit.

¶ f Plerunque. Hoc dicit propter actionē depositi, & alias quasdā, in quibus non obicitur compensatio: vt supra eodem, s. in bonæ fidei. & C. de compens. l. si. ¶ g Ex eadem causa. Hodie ex quacunque causa, & in quolibet cōtractu bonæ fidei. vel stricti iuris: vt supra eodem s. in bonæ fidei. ¶ h Iam dictum est. supra eod. s. in bonæ fidei.

¶ Qui bonis cessit, quamuis postea pinguior arripserit fortuna, non tamen vltius, quam facere potest, conueniendus est.

¶ Cū eo * quoque qui creditoribus i suis bonis cessit, si postea aliquid acquisierit, quod idoneum t emolu-

nomine appellentur. Creditores poterunt, quia plenè satisfactum illis non fuit, rursus suas summas petere. Ipse autem damnabitur, non tamen insoludum: sed quantum ipsius ferre poterunt facultates. Cor. Vib.

¶ Not. inhumanum esse afflictis afflictionem addi. Syl.

¶ i Creditoribus. Quod fieri potest antè, quam debitum agnoscat, vel in iure confiteatur: vt ff. de cessio. bo. l. penult. Prodest autem hæc cessio, vt non ducatur debitor in carcerem, vt C. qui bon. cedere poss. l. j. & quod in acquisito postea conueniatur, in quantum facere possit, vt subiicit.

¶ Idoneum. Cuius rei æstimatio, Prætoris arbitrio committitur l. vj. C. qui bon. ced. poss.

¶ g Ex eadem causa. Hodie ex quacunque causa, & in quolibet cōtractu bonæ fidei. vel stricti iuris: vt supra eodem s. in bonæ fidei.

¶ h Iam dictum est. supra eod. s. in bonæ fidei.

¶ Cum eo quoque. **CASVS.** Cornelius ære alieno grauiter obstrictus, quū creditores molesti illi atque odiosi essent, bonis suis cessit: * eum.

¶ Cū eo * quoque qui creditoribus i suis bonis cessit, si postea aliquid acquisierit, quod idoneum t emolu-

* Condēnari placet.

* eum.

Cessio. bonorum in duabus prædictis.

N. A.

¶ a Ex

a Ex integro. Videtur sibi ipfi, contraria litera, q̄ ex integro & in quantum facere potest conueniatur, vt subiicit. Sed sic intelligitur, quod in solidum conueniatur, quandiu potest solvere: hoc tamen est deducto semper ne egeat, vt ff. de cessio. bonor. l. qui bonis. & ff. de regulis iur. l. in condemnatione.

ADDITIO. Vel dic, & longè facilius, ex integro, id est, denuo, siue iterum, vt sit vna dictio: & ita exponunt doctores.

Cessio bonorum facta non res periti, & semper conueniatur, qui cessit, etiam si ad pinguiorem fortunam perueniat.

res periti, & hoc. s. quod qui cessit bonis, potest iterum conueniri, si perueniat ad pinguiorem fortunam: verum est, nisi pro eo iam sustinisset penas corporales: vel cessionem fecisset culo nudo super lapidem. & hoc glo. not. In verb. si habent. in c. sicut dignum s. eos in super. extra de homi. & in ca. peccatum de regulis iuris in vj.

b Inhumanum enim. Bene dico, q̄ in quantum facere potest deducto, &c. non conueniatur. inhumanum enim, &c.

QVOD CVM EO, QUI IN aliena est potestate, negotium gestum esse dicitur

a Quattier conueniamur ex contractibus, vel furtis nobiscum habitis, dictum est: nunc qualiter conueniamur ex habitis cum iis, quos in potestate habemus. Accurs.

Q Via tamen. Totus iste titulus diuiditur in sex partes. Primò, ponit continuationem tituli: Secundò, quod filius & seruus æquiparantur.

ideo dictum in vno, potest intelligi dictum in alio. Tertiò, prosequitur de contractibus seruorum qualiter & in quantum eorum dominus teneatur. Quartò, illud extendit ad filios.

Quintò, ponit vnum in filio, quod non habet locum in seruo. Sextò, redit ad contractum serui. Secunda ibi, Et quia. Tertia ibi, Si igitur. Quarta ibi, Quæ diximus. Quinta ibi, Illud propriè. Sexta ibi, Illud in summa. Nota ex hoc text. continuandos esse titulos. Itè, quod actio quæ datur in patrem vel dominum ex contractu serui vel filij non dicitur de peculio, sed in peculio. Itè, q̄ actio de peculio & ceteræ, quæ descendunt ex contractu filij, datur in patrem nomine filij. Not. etiam, quod filius & seruus serè in omnibus æquiparantur. Item, quod non est conueniens quod paucis exprimi potest, multis exprimere. Item, quod cognito vno de similibus, cognoscitur aliud. Item, quod dictio, serè, est deminutiua. Item, quod quando duo casus sunt à lege antiqua æquiparati, correctio, vel dispositio facta in vno, extenditur ad alium: quod declara, si æquiparatio est facta in illo casu, vt per Iasonem. in lege si constante. primo versiculo. in prima questione. ff. soluto matrimonio. de quo videnda sunt quæ ponit Dec. in cap. translato. in j. & ij. lectu. de constituto. Syluest.

Q Via tamen * superius c mentionem habuimus de actione, qua in peculium filiorum familiars* seruorumque agitur, opus est, vt de hac actione, & de ceteris, † quæ eorundem nomine in parètes dominosue dari solent, diliter Prætorie, quæ ex contractu alieno datur latiore omnium tractatu in hunc locum reiecit. ¶ Serui, ac filij, si contractus, quoad obligationis vinculum respectu domini, ac patris iure pari procedunt.

seruus serè in omnibus æquiparantur. Item, quod non est conueniens quod paucis exprimi potest, multis exprimere. Item, quod cognito vno de similibus, cognoscitur aliud. Item, quod dictio, serè, est deminutiua. Item, quod quando duo casus sunt à lege antiqua æquiparati, correctio, vel dispositio facta in vno, extenditur ad alium: quod declara, si æquiparatio est facta in illo casu, vt per Iasonem. in lege si constante. primo versiculo. in prima questione. ff. soluto matrimonio. de quo videnda sunt quæ ponit Dec. in cap. translato. in j. & ij. lectu. de constituto. Syluest.

c Superius. Vt suprà tit. j. s. actiones augm. & s. sunt præterea.

d De ceteris. Id est, de quinque ipsius speciebus: Quod iussu, Institoria, exercitoria, tributoria, & de in rem verso.

a Dili

* Autem aliat ab est.

* familiarum.

N.A.

^a Diligentius. Quam suprà dictū sit. vel dic diligentius, id est diligenter.

^b Ferè. Hoc dicit propter Macedonianum, quod habet locum in filiis, non in seruis: ut infrà eod. §. quæ diximus. & propter alios casus, quos ibi dicimus. Accurs.

^c Disputatio. Nota cōtra multos doctores, qui legendo, & cōsulendo multa & inuicilia effundunt, cum paucis vti possint: contra id, quod dicitur, & gaudent breuitate moderni. nā in multiloquio non deest peccatū. facit l. ampliorē. §. in refutatoriis. cū ibi not. per glos. & doct. C. de ap. pel. Ang.

^d obseruatur.

^d Idem intellecturi. Nam similitudo eadem est disciplina: ut hic, & ff. de in rem ver. l. ij. §. proinde. & §. quoties.

^e Dic tamen quod similitudo in vno. non inducit similitudinem in alio, ut per Aret. in lex factō. in vj. notab. ff. de vulg. & pupil. Syluest.

^e In his. scilicet, Parente, & filio.

^f Ostendemus. Ut infrà eod. §. quæ diximus.

^g Si igitur iussu domini.

CASVS. Tres hic proponit actiones, Quod iussu, Exercitoriam, & Institoriam. Prima, locum habet in hac specie, Iussu tuo contraxi cum tuo seruo, eique centum mutuo dedi. quæro, an mihi in solidum condemnaberis, quum suprà dictum sit, quatenus peculium ferat, dominum ex contractu serui damnari? maximè. nam iussus tuus te in solidum obligat: Secunda, locum sic habebit, Nauim habebas. ei Pamphilum seruum tuū magistrum proposuisti. contraxi cum seruo illo exercitore nauis, eique centum mutuo dedi. Tu in solidū condemnabere. Tertiæ exemplum hoc erit, Tabernam habebas, cui seruum tuū proposuisti. ei

pannos vēdidī pro centū aureis extendæ tabernæ tuæ causa. Tu in solidum dānaberis. quapropter, inquires, quum peculium sit tantum aureorum triginta? quia exercitorem aut institorē seruū qui

tim ostendemus f.

¶ Dominus tenetur ex contractu serui in solidum, si contrahi iusserit: vel si ipsum, vel liberum hominem nauis vel alij negotiationi præposuerit actionibus cognominatis, quod iussu, & exercitoria, & institoria.

^h Si igitur iussu domini § cum seruo negotium gestum erit, in solidum

hit, videtur sequi fidem iubentis. Item, quod vbi est eadem ratio, idem ius cōstruitur. Item, quid sit Exercitoria, & quid Institoria. Item, quod Exercitoria ab Exercitore: Institoria ab Institore est appellata. Item, quod tunc tenentur pater, & dominus, quando filius, vel seruus negotiantur in eo, in quo sunt præpositi. Item nota, quod huiusmodi actiones non solum dantur contra dominum vel patrem, præponentes seruos & filios, sed etiam contra quemlibet præponentem, etiam liberum hominem stante identitate rationis. Item, quod identitas rationis facit, quod casus non expressus sit comprehensus in casu iam deciso. Syluest.

ⁱ Si igitur. Actio quod iussu est, quæ datur ei, qui cum filiofamilias seruo. N. A. ve contraxit, aduersus patrem dominūve, cuius iussu contractum est, ut, vel de peculio, vel de suo solidum præstare damnetur lege prima. ff. quod iussu.

^g Domini. f. volentis cum seruo contrahi. siue dirigat iussu ad seruum, siue ad contrahentem cum seruo, siue subscri

subscripserit, siue quocunque modo contra eum ratum habuit: vt ff. quod iussu. l. j. §. j. & §. sed & si serui chirographo. & §. si ratum.

a Videtur. Vt etiam ab ipso domino debitum condi-

ci possit: vt in-
fra eod. §. pen.

b Eadem ra-
tione. Quia si-
dem domini se-
qui videtur: vt
suprà prox. §.
in fin. Accurs.

c Exercito-
ria. Quæ perpe-
tuo hæredi, &
in hæredē da-
tur: vt ff. de ex-
erci. l. si tamē.
§. fin. Idem in
institoria: vt ff.
de institor. l.
nouissimē. Idem
etiā de in rem
verso: vt ff. quā-
do de pec. act.
anna. est. l. quæ-
situm. in fin.

N.A. **†** Magistrū. Ma-
gister nauis, est
seruus; qui ab
exercitore, nauis
exercendæ præ-
positus est.

Actio exerci-
toria est, quæ
datur ei, qui cū
magistro nauis,
de rebus ad ip-
sius magistrū
pertinentibus cō-
traxit aduersus
exercitorem, vt
quod magistrū
eo nomine da-
re, facere oportet,
dare facere
damnetur l. j. &
pass. ff. de exercit. actio.

Actio institoria est, quæ datur ei qui
cum institore de rebus ad ipsius nego-
tiationem pertinentibus contraxit, ad-
uersus dominum, vel patrem qui præ-
posuit, vt quod institor, eo nomine,
dare f. o. tantū damnetur l. j. & pass. de
instit.

d Eius rei gratia. Bene dicit, eius rei
gratia. Nam si ob aliam rem, putā ne-
gotij sui, vel cū esset præpositus ad

vehendum onus, ipse accepit mutuam
pecuniam, nō ad vilitatem nauis, non
teneretur dominus: vt ff. de exercit. l. j. §.
non autem.

e Quæstus. id est, prouentus siue lu-
crum. Sed ma-

gister appella-
tur, cui totius
nauis anchora,
id est, gubernatio commenda-
tur: vt ff. de exer-
ci. l. j. §. magi-
strum nauis.

f Seruum. Vel
liberum: vt in
fin. huius §.

g Vocantur:
Not. q. instito-
ria à præposi-
to, sed exerci-
toria à præpo-
nente vocatur:
vt hic, & suprà
proximo §.

h Duas. Per
hoc quod dicit
duas excludit
primam, quod
iussu. Accurs.

i Aequitatis.
Not. q. vbi ea-
dem est æqui-
tas, idem ius sta-
tuendum est: sic
ff. ad leg. Aquil.
l. illud §. cum
enim. in gloss.
æstimari. & su-
prà quibus mo-
dis. ius patriz

pot. solu. §. pari ratione.

† Aequitatis. Valeat æquitas, quæ in
paribus causis paria iura desiderat Ci-
cero in Topicis.

Actio tributaria est, quæ creditori-
bus serui, in mercede peculiari, sciente
domino negotiantis, conceditur ad-
uersus ipsum dominum, qui in illius
mercede, pro rata cuiusque debiti; ex
edicto distribuendam, dolo malo ver-
satus est: vt quanto minus tributum sit
quàm

magister appella-
tur, cui totius
nauis anchora,
id est, gubernatio commenda-
tur: vt ff. de exer-
ci. l. j. §. magi-
strum nauis.

f Seruum. Vel
liberum: vt in
fin. huius §.

g Vocantur:
Not. q. instito-
ria à præposi-
to, sed exerci-
toria à præpo-
nente vocatur:
vt hic, & suprà
proximo §.

h Duas. Per
hoc quod dicit
duas excludit
primam, quod
iussu. Accurs.

i Aequitatis.
Not. q. vbi ea-
dem est æqui-
tas, idem ius sta-
tuendum est: sic
ff. ad leg. Aquil.
l. illud §. cum
enim. in gloss.
æstimari. & su-
prà quibus mo-
dis. ius patriz

magister appella-
tur, cui totius
nauis anchora,
id est, gubernatio commenda-
tur: vt ff. de exer-
ci. l. j. §. magi-
strum nauis.

f Seruum. Vel
liberum: vt in
fin. huius §.

g Vocantur:
Not. q. instito-
ria à præposi-
to, sed exerci-
toria à præpo-
nente vocatur:
vt hic, & suprà
proximo §.

h Duas. Per
hoc quod dicit
duas excludit
primam, quod
iussu. Accurs.

i Aequitatis.
Not. q. vbi ea-
dem est æqui-
tas, idem ius sta-
tuendum est: sic
ff. ad leg. Aquil.
l. illud §. cum
enim. in gloss.
æstimari. & su-
prà quibus mo-
dis. ius patriz

In idem

statui-
tur, ubi
est eadē
aquis.
autē.

N.A.

Not. q. vbi ea-
dem est æqui-
tas, idem ius sta-
tuendum est: sic
ff. ad leg. Aquil.
l. illud §. cum
enim. in gloss.
æstimari. & su-
prà quibus mo-
dis. ius patriz

inter-
uenie-
bat.

N.A.

quam debuerit, præstet l. j. & pass. ff. de tribut.

Actio de in rem verso est, quæ conceditur ei, qui cum filio, seruoque, contraxit aduersus patrem, dominumve, cuius negotium principaliter filius, seruusve, non tamen eius voluntate gessit, ut quatenus in rem eius versum erit, vel de peculio, vel si peculium non est, aut non sufficit, de suo præstare cogatur. l. j. ff. de in rem verso.

¶ Introduxit.

CASVS. Seruus Titij in mercibus peculiariibus negotiatus est, non iubente, sed tamen sciente Titio. ego ei centum mutuum dedi. Hac de causa Pretorem adibo, ut dominum iubeat merces exhibere, si dominus non omnes exhibuerit, neque mihi satisfactum sit, habeo actionem in dominum, quæ dicitur tributoria. per quam eum cogam reliquas merces exhibere, mihi que tribuere quod mihi debere planum fecero. C. Vib.

¶ a In peculiari merce. Hoc cautè dicit, non in dominica: ut ff. de insti. l. sed & si pupillus. §. penult.

¶ b Negotietur. Ad omnem quoque porrigitur negotiationem: ut ff. de tribut. l. illud. & l. infra licet.

¶ c Eius rei causa. not. quod ad hoc,

ut cõpetat ista actio, oportet quod sit contractum illarum mercium causa, alias non competere: ut per An hic.

¶ d Minus. Hanc actionem tributariam, dicunt quidam non dari, nisi

nũ, si quid ei debetur, * & ceteros creditores pro rata portione distribuatur [& ideo * tributaria vocatur] quia ipsi domino distributio. nẽ Prator permittit. Nam si quis ex creditoribus queratur, quasi minus d ei tributum sit, quàm oportuerit, hanc ei actionem accomodat, quæ tributaria appellatur.

¶ Quod ex contractu serui (etiam in scio domino inito) in domini utilitatem versum est, id solidum soluere cogitur in rem autem versum intelligimus, si quid seruus, impenderit, quod meliorẽ dominus habeat, aut non deteriorẽ: ut exemplis aperitur. Quod si versum non fuit, eatenus tantum tenetur dominus, quatenus vires peculij sese extendunt.

integra decem impensa in rem meam sint? in solidum tenebor. Cor Vib.

¶ Not. quod actio de peculio, & de in rem verso sunt diuersa. Item, dic quod

dominus primo distribuatur: & dicunt, quod cogitur officio iudicis: & hoc colligitur ex hoc §. quia dicit, minus. Sed dico, quod ante & post competit: quia minus tribuit, qui nihil tribuit: ut ff. de tribut. l. illud. §. si cuius dolo. versic. minus & argu. ff. de verborũ sign. l. minus. & l. verbũ amplius. secundum Ioan.

¶ Præterea introducta.

CASVS. Est præterea actio de peculio ac de in rem verso in hac specie. Seruus meus, me in scio, viginti aureos mutuum sumpsit: ex his decem in rem meam impendit, & des enim ruinosas fulciuit: alios decem arbitrato suo impendit. Creditor actionem habet, per quæ probans decem in rem meam cõuersa esse, ea decem integra recuperabit. at pro reliquis decem, ego teneor quatenus peculium ferre possit. Quid ergo, si

debetur.
tur.
includi
sa ab his
relli.

necessaria erat actio de in rem verso ultra actionem de peculio ex rationibus positis per tex. in l. j. in princ. ff. de in rem verso. Item, quod actio de in rem verso oritur, quamvis sine voluntate domini negotium sit gestum, quia oritur ex ipsa versione, non ex consensu: & propterea prius eia quam gestum sit contra voluntatem domini, quando versum est in eius utilitatem. Itē, quod actio de peculio datur eatenus, quatenus est in peculio: actio vero de in rem verso datur ad omne id, quod versum est in utilitatem domini. Itē quod dicatur versum in utilitatem, pro cuius declaratione vide regulam quam ponit Iuriconsultus in l. iij. §. & generaliter. ff. de in rem verso. Item no. quod omnes expensae hic enumeratae dicuntur necessariae Sylvest.

a Deque eod. Cave tibi: quia de duabus actionibus simul dicit, scilicet de peculio, & de in rem verso.

b Patitur. Facit ff. de pecul. l. si quis servum. §. etiam. & hic adiunge §. ceterum, qui est infra.

c Mercatus erit. Facit ff. de in rem verso. l. ij. §. proinde.

e Ex decē. Quia quot sunt consumpti, in tot debet teneri: ut supra prox. §.

d Damnari debet. Facit ff. de in rem verso. l. si pro patre. §. idem.

e Licet. Hoc punctum quod est hic, ita prave intelligunt quidā, quod quicumque agit de peculio, videtur inten-

tare illam formulam, & agere, scilicet de in rem verso, ut hic, & ff. de in rem verso. l. filiusfamilias. in fin. & ff. de pecul. l. j. §. est autem, quae opinio necessaria esse videtur. Nam cum de peculio agitur, debita

cessaria mercatus erit ^b. Itaque si ex decem ^c (puta) aureis, quos servus tuus a Titio mutuos accepit, creditor tuo quinque aureos soluerit, reliquos vero quinque quolibet modo consumpserit: pro quinque quidem in solidum damnari debes: ^d pro ceteris vero quinque eatenus quatenus in peculio sit. ^e Ex quo, scilicet, apparet, si totidecem aurei in rem tuam versi fuerint, totos decem aureos Titium consequi posse. Licet ^e enim una est actio, quae de peculio de qua de eo, quod in rem domini versum sit, agitur, tamen duas habet condemnationes. Itaque iudex, apud

peculiaria computantur, & ita quod servus debet domino, & dominus debet servo naturaliter: quia quod servus impedit in rem domini, venit in actione de peculio: ut ff. de pec. l. quam Tiberonis. §. in peculio. versio. sed & hic, quod nihil aliud est, quam de in rem verso agi. & ita qui agit de peculio, & de in rem verso agit. Sed Ioan. dicit, ^a quod diversae sunt actiones & actio nū formulae: nec quod formulam unius proponit, aliterius formulam proponere videtur. Nec obstat dicta l. de peculio. l. j. §. est autem. quia licet ibi videatur sub actione, & editio de peculio actionem de in rem verso proponere: tamen non demonstratur

editum quod sit de peculio tantum, sed generale, quod dicit de omni eo, quod sit cum eo, qui in aliena est potestate: ut in eadē l. j. §. verba autē, Item non obstat d. filiusfamilias. in fin. quia quod ad effectum proponit de in rem verso, qui proponit de peculio, non quo ad formulam: & eodem modo expone, quod hic dicitur, una est actio de peculio, & de in rem verso, id est, ille, qui proponit actionem de peculio, consequitur effectum actionis de in rem verso. Et quod subiicit duas habet condemnationes. scilicet actio de peculio, unam

*Actio-
nes de
peculio
& de in
rem verso
sunt dī.
ut supra.*

*ut supra
malta*

*Textum
expensis.*

ynam, f. pro suo effectu, & aliā pro effectu, f. actionis de in rem actio. Accur.
ADDITIONE. Hæc opin. gloss. q̄ sint diuersæ actiones, verior est: quia habent diuersa nomina, & diuersa media concludendi.

¶ a Actione. f. de peculio.

¶ Cum autem.

CASVS. Pamphilus, habet in arca cætum aureos debet domino decē, itidēq; herili filio decē quantum est in peculio: quod, deducto naturali debito superest: nimirū octoginta. Seruus meus peculium habebat centū aureorū: in eo erat vicarius, cui viginti debebat. petis à me centum, quæ meo seruo mutuo dedisti. cogarne integra cætum soluere,

an satis erit, si octoginta solua, quum ille seruus vicario suo viginti debeat? debentur integra centum. Quid ita? quia eadem persona vicarij non potest eodem tempore duas habere functiones, & in eadem causa serui tui peculium augere, ac minuere. Cornelius Vibulanus.

¶ Not. quid dicatur esse in peculio. Item, quod deducitur non tantum creditum domini, sed etiam eius, qui in ipsius est potestate. Rationem vtriusque ponit. Iurisconsultum in l. sed si damnum, §. peculium. ff. de pecul. Ratio enim quare id deducitur, quod domino debetur, est: quia dominus præuenisse videtur, & cum suo seruo egisse. Ratio autē quare deducitur id quod debetur existentibus in potestate domini, est, quia nemo ambigit hoc quoque domino deberi, cui omne quæritur, quod quæritur ab existentibus in potestate eius. Item not. casum, in quo non deducitur per dominum illud quod debet seruus. quod nota. Syl.

¶ b Domino. scilicet debet. Cum enim, inspecto iure naturali seruus liber sit, apparet quod naturaliter potest obligari, etiam domino suo: vt ff. de condi. inde. l. si id, quod & ff. de pecul. l. nec seruus. & supra de fideiuss. §. j. Accurs.

¶ c Debet. Quæ si dicat, & id deducitur, quod debet dare seruus iis, qui sunt

in potestate, vt conseruis suis, & filiis domini, & pupillis domini: vt ff. de pecul. l. peculium autem. in princ.

¶ d Debet nam & seruus domino, & dominus seruo naturaliter debere dicitur l. 9. ff. de pecul.

¶ e Si is scilicet, cui debetur, puta habeo seruum Castaldum, qui ordinarius dicitur, qui habet sub se alium, qui vicarius dicitur: si ordinarius aliquid debet vicario, & conuenior de peculio ordinarij, non deducam quod vicario debetur: & est ratio in promptu: quia si deduco pro vicario, adhuc remanet peculium ordinarij: & ita frustra fieret deductio: cum semper maneret ordinarij peculium.

¶ f Ipsius. scilicet, Ordinarij.

¶ g Quod eo pertinet, id est, quod modo sub nube dixit obinet in hoc casu.

¶ h Vicario suo. Seruus ordinarius est, qui vicarij quasi dominus est: vicarius, seruus peculiaris l. 17. ff. de pecul. qui interdum plurius est, quam ordinarius l. 44. ff. de ædil. edict.

¶ i Seruus scilicet. Ordinarius.

ADDITIONE. Ordinarij autem serui

ritur, quantum in peculio sit, ante deducitur, quicquid seruus domino eive, qui in potestate eius sit, bebet: & quod superest, id solū peculium intelligitur. Aliquando tamen id, quod ei debet: si seruus, qui in potestate domini sit, nō deducitur ex peculio: veluti si is in ipsius peculio sit. Quod eo pertinet, vt si quid vicario suo seruus de-

in potestate, vt conseruis suis, & filiis domini, & pupillis domini: vt ff. de pecul. l. peculium autem. in princ.

¶ d Debet nam & seruus domino, & dominus seruo naturaliter debere dicitur l. 9. ff. de pecul.

¶ e Si is scilicet, cui debetur, puta habeo seruum Castaldum, qui ordinarius dicitur, qui habet sub se alium, qui vicarius dicitur: si ordinarius aliquid debet vicario, & conuenior de peculio ordinarij, non deducam quod vicario debetur: & est ratio in promptu: quia si deduco pro vicario, adhuc remanet peculium ordinarij: & ita frustra fieret deductio: cum semper maneret ordinarij peculium.

¶ f Ipsius. scilicet, Ordinarij.

¶ g Quod eo pertinet, id est, quod modo sub nube dixit obinet in hoc casu.

¶ h Vicario suo. Seruus ordinarius est, qui vicarij quasi dominus est: vicarius, seruus peculiaris l. 17. ff. de pecul. qui interdum plurius est, quam ordinarius l. 44. ff. de ædil. edict.

¶ i Seruus scilicet. Ordinarius.

ADDITIONE. Ordinarij autem serui

Servus
ordinatus
ius.
Servus
ica-
lup

dicuntur ab ordine, qui domini aut tabernaculi, aut negotiationi regendae praesunt: illorum vero si peculio contineretur, alij servi, vicarij appellantur Martialis. Esse sat est servum, iam non vicarius esse.

¶ a Eius. scilicet. Ordinarij.

¶ Ceterum dubium. CASVS.

Haecenus enumeravit quinq; actiones, quibus cum domino agi possit de eo, quod servus debet: Quod iussu, Institoriam, Exercitoriam, Tributariam, & De peculio. Quatuor autem illis superioribus uti satius est, quam potest: quae hoc differt a ceteris, quod haec modo ut genus, modo ut species intenditur: aliae vero tantum ut species. Consilium autem est, ut actor ea potissimum intendat, qua solidum consequi possit, aut certe plus quam alia actione. C. vii.

¶ Not. quod stultissimus dicitur, qui potest viilorem viam ad suum consequendum eligere, & eligit deteriorem. Item, qui habens plures actiones, debet faciliorem

beat, id ex peculio eius non deducatur.

¶ Cui competit actio institoria, vel exercitoria, quod iussu, competit etiam de peculio: & in actione de peculio, totius eius quod est in peculio, ratio est habenda: in tributoria solum eius circa quod negotiatur. Quapropter quandoque expedit agi una, quandoque alia Aret.

¶ Ceterum dubium non est, quin is quoque, qui iussu domini contraxerit, cuique institoria, vel exercitoria actio competit, de peculio, de eo quoque in re domini versum est, agere possit. Sed erit stultissimus, si, omitta actione, qua facillime solidum ex contractu consequi possit, se ad difficultatem perducatur probandi in re domini versum esse: vel habere servum peculiū, & tantum habere, ut solidum sibi solui possit.

¶ Hec inter actionem de peculio & tributariam differentia est, quod in

priori quod domino debetur ante omnia deducitur: in posteriori vero, dominus tanquam extraneus cum ceteris creditoribus intributionem vocatur item in illa totius peculij ratio habetur, in hac eius tantum, in quo negotiatus est servus: quod fit ut quandoque una, quandoque altera expeditur.

¶ Is quoque, cui tributoria actio competit, aequae de peculio, & de in re verso agere potest. Sed sane huic modo tributoria expedit agere, modo de peculio, & de in rem verso. Tributoria ideo expedit agere, quia in ea domini conditio praecipua non est: id est, quod domino debetur, non deducitur: sed eiusdem iuris est dominus, cuius & ceteri creditores. At in actione de peculio ante deducitur, quod domino debetur: & in id, quod reliquum est creditori, dominus condemnatur. Rursus de peculio ideo expedit agere, quod in hac

proponere. Syl. b Ceterum. Diximus. supra in illo §. praeterea. qui is agit de peculio, qui contrahit cum servo invito, vel ignorante domino: unde videtur, qui contrahit eo volente, puta iussu suo, non possit agere de peculio: sed tamen aliud est, ideoque ceterum, pro sed.

¶ c Sed erit stultissimus. Not. quae esse stultum, si eligat malum, cum possit eligere bonum: ut in authen. qui mod. nat. eff. sui. §. j. colla. vj. Unde versus, Qui videt vitulum, & sumit deteriora: Absit ei radius luminis absque mora. Acc. d Solidum. Not. qui habens duas actiones: unam, ex qua solidum consequi possit, & aliam cum diminutione: debet intendere illam, ex qua solidum consequatur. Ang.

¶ e Is quoque. Facit ff. de tribu. l. aliquando. f Modum. id est, aliquando. g Ante deducitur. Not. qui in actione de peculio dominus est privilegiatus, quia primo sui debiti ratio habetur. de quo supra eod. §. praeterea. Ang. a In

Elle d'g
debes
esse de
malicia

a In hac actione, scilicet de peculio. **b** Negotiatur. Et quod inde receptum est: ut ff. de tribul. procuratoris. §. mercis. versic. per hanc. & supra eod. §. introduxit. Accurs.

c Eligere. Et postquam elegerit, non variabit: ut ff. de tribul. l. quod in hærede. §. eligere. nisi fuerit deceptus, quando primam elegit: ut ff. quod cum eo, qui in alie. potest. l. sed si ex parte. §. si.

d Quæ diximus. A prin. tit. usque huc.

e Eadē. Quātū ad actiones supradictas: sed in quibusdā non conueniunt, ut in mutua pecunia, quod dic, ut intra proxim. §. Item filius potest subire iudicium, & arbitrium, & patrem obligat quasi ex contractu de peculio, sed seruus non: ut ff. de pecul. l. iij. §. si seruus. & §. idē scribit, & C. de iud. l. seruus. Itē, filius fideiubere potest: & patrē de peculio obligare. ut ff. de pecul. l. iij. §. si filius: sed seruus nō. ff. de fideiuf. l. seruus. & l. seq. & propter hoc dixit ferē supra. eod. §. j.

N. A.

f Denegatur actio. Si de qualitate filiisfam. Prætori constituit. Prætor denegat actionē l. 9. ff. de iurei. Si nō constat, dat actionē; sed cum hac exceptione. Extra quā si filiusfam.

fuerit. Nota, credere filiisfam. est perdere l. 3. ff. de Senat. Maced.

g Aduersus patrem. Etia de peculio non teneretur pater: ut hic dicitur, & C. ad Senatuse. Maced. l. §. filius. & causē colligitur C. ne fil. pro patr. vel pater p filio. l. j.

in patrem, neque in filium (etiam postquam sui iuris effectus est) illam habet actionem, Senatusconsulto Macedonia non ita constitutente.

¶ Illud propriè seruatur * in corū persona, quod Senatusconsultū Macedonianum prohibuit mutuas pecunias dari * eis qui in potestate parentis sunt *: & ei, qui crediderit, denegatur actio tã aduersus ipsum filium, filiamve, nepotem neptēve (siue adhuc in potestate sint, siue morte parētis, vel emancipatione suæ potestatis esse cœperit) quā aduersus patrē * auūve, siue eos habeat adhuc in potestate, siue emancpauerit. Quæ ideo senatus * prospexit: quia sæpè onerati ære alieno creditorū pecuniarum, quas in luxuriam consumeabant, vitā parentum infidiabantur.

cessat, quando pater cōsensit, vel presens non cōtradixit, ut ff. eod. l. sed Iulianus §. quāquā. & l. si tamē sciēte. & C. eod. l.

colligitur C. ne fil. pro patr. vel pater p filio. l. j.

g Senatus. Si senatus. Maced. ut ff. ad Maced. l. j. quod cessat in multis casibus. l. xj. Primō, si fuerit miles filiusfam. ut C. ad senatus. Maced. l. si. Itē, si dixerit se patrēfam. ut C. ad senatus. Maced. l. si. Itē, si publicè paterfam. videbatur: ut ff. ad senatus. Maced. l. si quis patrēfam. Itē, si fuerit in scholis: ut ff. ad senatus. Maced. l. sed Iulian. §. quod dicitur. & C. eod. l. Macedonia. Itē, si alij creditorū soluit: ut ff. ad senatus. Maced. l. sed Iulian. §. pen. Itē, si factus paterfam. debitorū primum cōtractum quocunq; modo agnouit: ut C. eod. l. Zenodorus. Item, si vertit in rem patrēfam. ut ff. eod. l. sed Iulianus. §. proinde si acceperit. Itē, & si non accepit, ut venieret in rem patrēfam. postea tamen vertit: ut ff. eod. l. sed Iulianus. §. proinde. vers. sed & si ab initio. Item,

* dicitur

* dicitur

si permittente. Item, si postea pater ratum habeat: ut C. eod. l. si. in princ. Itē, si pater familiās factus soluere cōpit: ut ff. eod. sed Iulianus. s. fin. & l. seq. Alias autem locum habet, ut nō teneatur pater, vel filius, siue pecunia fuerit mutuo data, siue aliud in fraudē senatus: conf. ut ff. eod. l. filius familiās. s. is autem. & l. sed Iulianus. s. mutui dationē.

ADDITION.

Verba senatus. Macedon. vide apud Alexan. ab Alex. lib. Genia. dier. l. c. vij. Qd̄ autem Macedonem Theophilus prodigū & dissolutum inuenē fuisse ait, id ille ex eodē fonte hausit, unde aliarum Romanorū rerum cognitionē sumere cōsuevit.

• Illud in summa.

CASVS.

Imperator ad extremum hoc dicit, si Lælius alicui seruo iussu domini centū dederit mutuo, vel quā in rē domini ver-

sa sint, præter superiores omnes actiones licere, etiam directā actione, dominium aggredi: ac dicere, Aio te mihi cētum dare oportere. quoniam videtur ipse quodammodo contrahere, quum contrahendi seruo, filiōve mandauit facultatem, Cornel. Vibul.

• Not. illud verbum, in summa, cuius significatio est, tandem & finaliter. Itē, quod de in rē verso, quod iussu, exercitoria, & institoria agitur etiam directō contra dominum. Item, not. cāsū in quo mandans tenetur, ac si principaliter negotium gessisset. Syl.

• a Directō. id est, certi conditione directā, non adhibita hac adiectione de peculio, vel de in rem verso. Sed nunquid supradicta sex nomina. scili-

cet quod iussu, exercitoria, tributoria, de peculio, & de in rem verso, sunt nomina actionum? Respondent quidam quod sic: & faciunt pro eis infinita leges, quæ dicuntur de actione, de pecu-

que iussu contra-

ctū intelligitur. c

TIT. VIII.

DE NOXA-

libus actionibus.

• Quoties alie-

nus seruus noxam

sed damnum cui-

piam intulerit, a-

ctio noxalis ad-

uersus dominum

instituitur: qua si

condemnatus fue-

rit, ei licet aut

damnum solueret

aut ipsius serui da-

tione damni vita-

re estimationem:

is tamen cui noxæ

deditus est, quam-

uis dominus serui

sic effectus, cum

tamen postea dam-

num resartientem,

manumittere co-

gitur.

trise, aut quia locupletior factus ille

est, condicimus. erit autem hæc Con-

dictio certi generalis, de qua in l. cer-

ti. ff. si cert. pet.

• Directō. id est, iure civili, quia ma-

gis iubentis, quam secum contrahentis

fidem secutus est. Ergo directō & prin-

cipaliter idem sunt.

• b Condici. scilicet certi conditione,

non habita hac adiectione, institoria.

Item, & de in rem verso: ut ff. de in rem

verso. l. j. in princip.

• c Intelligitur. facit ff. de eden. l.

Prætor. s. sed & si seruus. & ff. si cert.

pet. l. si institorem.

DE NOXALIBVS

actionibus.

• Non solum ex contractibus eorum,

qui

lio, & sic de singulis, ut patet etiam in rubric. cuiuslibet tituli. Sed Ioan. contra. Dicit enim qd sunt actionum adiectiones, nō actiones. & facit pro eo ff. de negotiis gestis. l. mādasti. & ff. de pecul. l. iij. s. cui congruit.

• Adde, quod hāc gl. dicit notabilem ad hoc Ias. suprà de act. s. j. ubi ponit multas gl. concord. & in s. rursum. pro quo vide text. cum gl. in l. v. in gl. j. C. ubi cōueni. qui cert. loco. & idē vult. Bart. in l. si. in ij. quæst. C. ex quibus cau. maior. Syluest.

ADDITION.

Hic directō obdici dicitur, cū nō propter seruum, aut filiū, sed propter iussu domini pa-

N.A.

qui in nostra potestate sunt conueniuntur: sed etiam ex delictis: & quia pro his noxaliter agitur, ideo de noxalibus ponitur. Accurs.

ADDITIONE. Ad istā continuationē facit l. j. ff. eod.

Ex maleficiis. Totus iste tit. diuiditur principaliter in duas partes, Primò, ponit qualiter delictio pro noxa habet locum in seruo delinquente. Secundo, an habeat locū in filiofamilias. Secunda ibi, Sed veteres.

CASVS. Quid est actio noxalis? Datus Simonis seruus viginti aureos manifestò subripuit Mæuius. Ius civile vinculum iniicit obligationis in Simonem, in ceterum, id est, in ipsos viginti, & octoginta pœnæ nomine. ager. ergo Mæuius in Simonem, tanquā summam ab eo reposcet, Quid autem, si Datus non centum, acne sexaginta quidem valebat? Licebit Simoni, aut centum soltere, aut Datum ipsum pro noxa dedere: eaque actio Noxalis appellatur. Cor. Vibul.

Fl. A. Noxalis actio est, quæ conceditur ei, cui seruus alienus, nec consentiente domino, noxiam nocuit aduersus eum, qui tam eius dominus est; ut, vel quāti ea res est præstet, vel seruum noxæ dedit l. j. ff. hoc tit. l. iij. C. eod.

a Ex maleficiis. Idem est, ex quasi maleficiis, ut ff. nau. caupon. stabul. l. fi. s. seruorum. & de hoc plenè diximus suprā de action. s. actiones autem.

b Furtum fecerint. sup. extraneo. & idem in sequentibus articulis. Nā cum domino talia committendo, agi non potest: ut suprā de obli. ex deli. s. hi qui. & ff. de noxal. l. cum seruus.

c Domino damnato. Nescienti cum delinqueret seruus, vel scienti, tamen prohibere non valenti: alioqui in so-

lidum teneretur: ut ff. de noxal. ad. l. ij. & l. in delictis. & C. eod. l. ij.

d Aestimationem. putā decem; ad quæ semper est obligatus: sed liberatur dando animal. scilicet quousque

actio indicati conueniatur: ut ff. de re iud. l. miles. s. decem. & ff. de petit. hered. l. item. ^{de fidei} veniunt. s. cum ^{gi.} prædiximus. Accursus.

actio indicati conueniatur: ut ff. de re iud. l. miles. s. decem. & ff. de petit. hered. l. item. ^{de fidei} veniunt. s. cum ^{gi.} prædiximus. Accursus.

litis aestimationem. Quanti ea res est; quantum actori eo nomine abest.

Pro delicto serui dominus liberatur dando seruum pro noxa: & in damnū passum transfertur domini: quod auocari potest si dominus emendet danum, & velit eum mittere, Aret.

e Noxia. Vnde de versus: Noxia delictum, delinquens noxa vocatur. sed quandoque vno p alio vitimur.

Noxa. Imo, Noxia, & noxia Idem sunt l. j. ff. hoc tit. At promiscuò dicitur noxiam nocere l. 2. s. ult. l. 4. ff. eod. Et noxæ

dedere, & noxæ dedere: cum utrobique vox (nomine) subauditur.

ADDITIONE. Noxa autem dedere est, pro noxæ relinquere, & cedere agenti noxaliter: quod & noxam dedere aliquando dicitur. l. j. & l. si verò ff. de iis qui deiec. E. B.

Fungi. Defungi, id est, liberari. unde res quædam in genere functionem recipere dicuntur, id est, solutionem. l. 2. ff. de re. credit.

f Iniquum. Sed quandoque iniquius esset officium alicuius esse sibi damnosum, secundum Ioan. ut ff. de fur. l. si seruus communis. s. quod verò.

Dominus noxalis.

CASVS. Simo Datum seruum suum Mæuius noxæ dedit. is seruus quum ita datus esset, operis suis atque industria quæstum ita vberem fecit, ut damnum illud rependere posset, quod fecerat. rependit. Redderetne Simoni veteri domino? nequæquam: sed à prætore libertate donabitur. Cor. Vib.

* *Ista gl.* a Serui sui nomine*. Not. quod dominus tenetur nomine serui, & ita debet fundari libellus secundum Ang. Aret.

* *Abest.* b Liberatur. Sed cum seruus non sit in obligatione, sed damni estimatione: ut ff. de re iud. l. miles. §.

decem. quomodo dando seruum liberatur, cum aliud pro alio inuito creditore solui non possit? ut ff. si cer. pet. l. ij. §. j. Resp. speciale est: quia iniquum est serui nequitiam ultra ipsius corpus extendi: ut supra eod. §. summa.

* *Abest.* c Adde, quod hæc omnia vera sunt, quando agitur ciuilitate ad damnum datum: quia tunc condemnatur ad estimationem damni, vel dandum seruū noxam, & reus dando seruū liberatur, ut hic dicitur. secus si ageretur criminaliter ad vindictam ob iniuriam a seruo illatam: nam tunc aliter pronuntiatur.

scilicet vel ad estimationem damni, vel ad tradendum seruum verberandum, vel dandum seruum pro noxa: ut est tex. not. in l. sed si unus. §. cum seruus. ff. de iniur. quem vid. Syl. Aldob.

* c Nec minus. Quasi dicat, licet detur pro alio, scilicet pro delicto, vel estimatione delicti: tamen dominum transfertur.

N.A. d Dominium. Effectus noxæ deditio- nis est, ut sit iusta dominij transferendi causa l. §. ff. de publ. Sic tamen, ut tantum in bonis esset. l. ii. l. 27. ff. hoc tit.

N.A. e Refarcierit. Id est, si tantum refarcierit, quantum damnum dedit Papinian. Collect. tit. 2.

* d Auxilio. Sed nonne iniquum est auferrī, quod perpetuo sibi quaesitum

est, ut modo dixerat: & probatur. ff. de amot. l. non enim. Sed certe est speciale fauore libertatis: sic & alias C. de patr. qui fil. dist. l. ij. & ff. si lib. ingenuus esse dic. l. ij. sic & ff. de hæred. instit. l. pignori.

Prætoris. Legibus: veluti, furti e ex lege duodecim Tabularum: damni f iniuriæ ex * lege Aquilia. Edicto Prætoris: veluti iniuriarum & vi bonorum raptorum.

* **Omnis ad quæ seruus delinquens transiit, noxaliter conuenitur. Et noxaliter etiam quis punitur pro delicto liberi hominis facti postea serui Aret.**

* Omnis autem noxalis actio caput t sequitur. Nam si seruus tuus noxam * commiserit & quandiu in tua potestate sit h, tecum est actio.

put sequitur: cuius hæc exēpla sunt. Dauius Simonis seruus noxiam commisit cum Simone actio est. Si Dauius Chremetis esse incipiat, in Chremetem erit actio: denique quamcumque in manum peruenierit, semper eam insequetur actio. Quinimò si Simo ipse quum liber esset, noxam commiserit, deinde ad pretium participandum sese viderit, aduersus dominum hæc intenderetur actio. Cor. Vibul.

* Caput. Obligatio propter noxam contracta, personam obnoxiam comitatur: facti autorem sequitur l. 20. §. ult. ff. hoc tit. Hinc emptorem stipulatio: noxis solutum præstare. l. 174. de verbor. sign.

* g Commiserit. scilicet extraneo. h In tua potestate sit. Vel dolo fecisti quominus sit nā tunc utilis noxalis locum

Accurs.

ADDITION. Et dicit hic Angel. quod redimens aliquem ab hostibus (qui hodie intelliguntur infideles) potest eum retinere loco pignoris, ut seruiat sibi per quinquennium, nisi se redemerit. l. senatus. §. si. ff. de leg. j. & l. j. C. de captiuis.

* e Furti. scilicet, non manifesti. Nam actio furti manifesti est prætoris: ut infra, de perpe. & temp. acti. §. j.

* f Damni. scilicet, actio.

* Omnis autem.

CASVS. Tenendum est præceptum nobis ab antiquis quasi per manus traditum, Noxa ca-

* *Abest.*

* *noxia.*

N.A.

locum habet: ut ff. eod. l. si bonæ fidei. l. electio. §. si is.

† a Directo. Hic distingue, an servus delinquit, an contraxit. primo casu, si in dominum, non tenetur, postea factus liber: ut su-

præ de obligatio. quæ ex delictis. §. ij. qui. & infra proxi. §. & ff. de furt. l. servi & filij. Si in extraneum, tenetur directo, ut hic. Si autem contrahat fuerit connexa gestio illa, quam gesserit in servitute, cum ea quam in libertate fecit, tenetur, non aliàs: ut ff. de negotiis gest. l. cum actu. & C. an servus ex suo facto. l. iij. in fin. nisi in casu C. de peti. hered. l. fin. §. pen. in fine.

ADDITIO.

Alios etiam casus habes notatos in l. cum actum. in glo. in verb. reddere. ff. de negot. gest.

N. A. † Directo. Noxalis actio directo non est, sed directo accessoria.

N. A. † Noxiam. Noxia, est propriè delictum in libero; noxa, in seruo.

† b Primo libro. Ut §. de iure perso. §. pen.

† Si servus domino. **CASYS.** Servus meus mihi damnum dedit. minime. Quid ita? quia servus domino obligari non potest, Quid, si eum Titio vendidero? nihilo magis. Quapropter? actio nascitur ex obligatione: obligatio autem concipi non potuit. Datus Simonis servus mihi damnum dedit, deinde

meus factus est: non dabitur tamen actio. Quid si eundem postea Simonem vendidero? ne tunc quidem dabitur: quia res in eam delapsa est causam. in qua consistere non potuit. Cor. Vib.

ex domini delicto, licet libero effecto, vlla datur actio.

¶ Si servus domino noxiam commiserit, actio nulla nascitur, Namque inter dominum, & eum, qui in potestate eius est, nulla obligatio nasci potest. Ideoque & si in alienam potestatem servus pervenerit, aut manumissus fuerit, neque cum ipso, neque cum eo, cuius nunc in potestate est, agi potest. Unde si alienus servus noxiam tibi commiserit, & is postea in potestate tua esse coeperit, interdicitur ⁸ actio: quia in eum casum deducta sit, in quo consistere non potuit^h. Ideoque licet exierit de tua potestate, agere non potesⁱ, quemad-

quæ ab initio constituerunt, si in eum casum reciderint, à quo incipere non poterant, resoluatur. l. 98. ff. de verb. oblig.

¶ h Non potuit. scilicet noxalis actio. Et nota, rem impediri, si deducitur in eum casum, à quo incipere non potest. arg. supra de lega. §. ex contrario.

¶ i Non potes. Argum. ff. de ea. & po.

¶ c Obligatio, scilicet civilis, sed naturalis sic: ut supra de fideiussor. §. j.

† Nulla obligatio. Quia dominus pro suo iure, statuere in servum potest l. 17. ff. de furt. l. vlti. C. an servus pro suo facto.

¶ d Cum ipso. Manumisso: ut hic, & C. eod. l. j. in in fin. Accurs.

¶ e In potestate. Cum alienatus est. & facit ff. de pecul. l. & ancillarum. §. si servus. vers. sed si alieno. Accurs.

¶ f Esse coeperit. Ante litem contestatam. Nam post litem contestatam non interdicitur: ut ff. eod. l. si alienus servus. Et est ratio: quia imputatur ei, quare alienaverit: ut ⁸ interdictum. ff. eo. l. quemadmodum. in princ. velle.

¶ g Interdicitur. Facit ff. de minor. l. verum. in fin. j. respon. & ff. de leg. j. l. legatarius. in fi.

† Consistere. Re. N. A. gula iuris est, ut

re. l. ij. §. j. alias de cap. diminut. l. ij. §. c. qui.

N.A. Filiis familiarum. Eius deditionis exempla sunt in lege v. §. penult. ff. de obligat. & actio. l. ij. §. proinde. ff. de lib. & posthu. Et certe, qui non modo vendere, & oppignerare, sed etiam occidere potest, potest etiam noxam dedere. l. in suis. ii. ff. de liber. & posthum.

Filius olim pro noxa datur, & a patre licite occiditur.

a Admisere. Iure veteri dabatur filius pro noxa, ut seruus: ut hic. Item, occidebatur licite a patre, sicut seruus a domino: sed hodie non sicut supra de iis, qui sunt sui vel alie. iur. §. ij. & supra de iure perso. §. ij. & ff. de liber. & posthu. l. in suis. in fin. & C. de patr. pot. l. fin.

b Existimauit. Ut hic, & C. de fur. & ser. cor. l. apud antiquos. in fin. Accurs.

c Penē. id est, ferē. vel pōnē nominaliter scilicet per corpus pōnē & tūc diphthongatur: quasi dicat per corpus filij patientis pōnam.

d Pudicitiz fauor. Not. q. pudicitia est multum fauorizanda. facit l. nec ei. §. penult. ff. de adopt. Angel.

e In seruos. id est, propter seruos.

f Filios familiās. Non etiam patres: ut si filius familiās iudex litem suam fecerit malē iudicando: ut ff. de iud. l. si filius familiās. vel si damnum alicui dederit proiciendo, eo separatim habitante a patre: ut supra de oblig. quā

modum si dominus in seruū suū aliquid commiserit: nec si manumissus, aut alienatus fuerit seruus, vllam actionē contra dominum habere potest.

Veteri iure filij familiās noxiā inferentes, non secus atq; serui, noxam debebantur: quod ut potē asperū & inhumanum hoc in re exanthoracū fuit: cū filius familiās qui deliquit, ipse conueniri possit.

Sed veteres quā de hoc & in filiis familiarum t. masculis & fœminis admisere. Noua autem hominum cōuersatio huiusmodi asperitatem rectē respuendam esse existimauit, & ab vsu communi hoc penitus recessit. Quis enim patiatur, filium

ex quasi delict. §. si filiusfamil. & ff. de iis qui deie. vel effud. l. j. §. si filiusfam. & de his legibus dicit hic, cum dicte antiquos commentatores. Accurs.

g Conueniri. scilicet directo: ut ff. eodem. l. noxali. & l. seq. quibus filiis condemnatis datur in patrem actio in factum, de re iudicata in peculium: ut ff. eodem. l. & si condemnatus. & ff. de pec. l. ij. §. item scribit. Sed quid, si iudiciū filius accipere noluit: imo cōtumaciter non venit, an mitti actor debet in possessionē peculij profecti? Videtur q. nō: quia ex delicto filij non debet conueniri pater, ut hic dicitur. Ecōtra videtur q. sic: quia alia dicit lex, quod potest cedere bonis in peculio tali: ut C. qui bon. cede. possunt. l. cum & filij. in eo quod dicit, vel a patre, &c. Sed huius verbo respō. Aldricus quod dicit lex cum & filij. loquitur de castrensi. vel de eo, quod habet a patre sibi cū in castro, donatum, quod etiā castrense dicitur: ut C. famil. eriscund. lege si filiusfamiliās.

** dact. * abest.*

Cōsumma etia filij an ciat quod a filio nō sit. si debet in pēna filij pōnē fectiā.

TIT. IX.

**SI QUADRV-
pes pauperiem
fecisse dic-
tatur.**

Quoties quadrupes contra innatam sui generis cōsuetudinem cōmota, feritate, lasciuia, vel alio quouis modo dānū intulerit, actio

**SI QUADRV-
pes pauperiem fecisse dicatur.**

De maleficiis seruorum dictum est: nunc de maleficiis irrationabilū animalium.

maius. Nam aut damnum dat homo liber, & tunc locum habet tit. supra ad legem Aquiliam, per totum. aut seruus, & tunc locum habet supra tit. primus per totum. Aut aliud animal, & tunc locum habet hic tit. Accurs.

A Nimalium. Totus ille tit. diuiditur in duas partes. Primò, quòdo actione pauperie locum habeat, vel nò. Secundò, loquitur, quando habet locum actio de ædil. edict. vel non. Secundò ibi, ceterum.

CASVS. Bos cornupetere solitus, seruū meū vulnerauit. actio mihi in dominum noxalis

conceditur, cuius ea potestas est, quæ noxalium ex noxia seruorum. id est, ut nisi ultro noxæ dedat animal, conuentus dominus in litis æstimationem cōdemnetur: habetq; locum hæc actio, non in iis quæ natura ferocia sunt, veluti ursus, leo, aper, panthera: sed in iis, quæ præter consuetudinem irritantur: ut equus, bos, mulus, canis, &c. quæ cura & mansueta sunt. Cor. Vib.

¶ Not. quomodo noxalis actio datur pro damno à quadrupede dato, & in quibus casibus. Item, quòd in his terminis actio noxalis prodita est à lege xij. Tab. Item, quòd ratio hæc bona est, quia lex ita disponit. Item, quid sit pauperies. Item, quòd animal cum intellectu careat, nò potest iniuriam facere. Item, quòd sensus accipitur pro intellectu: quia animalia sentiunt, & in animalibus est sensus. Item, not. illa verba, siue iniuria facientis, quòd iniuria capitur abusuè, respectu eius qui infert iniuriam. Syluest.

¶ a Animalium. scilicet quadrupedum: ut ff. eod. l. j. in princ. sed nomine damni dari à bipede, utilis locum habet: ut ff. eod. l. penult.

¶ b Lasciua. id est, luxuria. Vel dicat facilitate, ut facit pullus.

¶ c Intelligas per lasciuiam. i. per quandam perulantiam, quam habet anima-

lia, præsertim quæ nondum domita sunt. Lasciuire enim est blandè saltare, & huiusmodi iuuenilia facere. Syluest.

¶ c Feruore. id est, Amore: ut si equus tuus, ut equam meam adiret, ostium meum frangeret:

bularum prodita^f est. Quæ animalia, si noxæ dantur, proficiunt[†] reo ad liberationem: quia ita lex duodecim tabularum scripta est: ut puta, Si equus calcitrosus calce percusserit, aut bos cornupetere solitus^h cornupetierit. Hæc autem actio in iis, quæ contra naturamⁱ mouentur,

& dicitur feruor, quia calefacit amor ut in authent. quibus mod. nat. effie. leg. s. illud. vers. si. sed nihil.

¶ d Feritate, i. Crudelitate, scilicet sua, nò sui generis natura: ut infra prox. s.

¶ Noxalis. ut dominus, aut damnum faciat, aut quadrupede noxæ dedat. **¶** e Actio. Quæ vocatur in factum, vel simpliciter de pauperie.

¶ f Prodita. id est, adinuenta.

† Proficiunt reo. Noxæ deditione de-
fungimur. Id est, liberamur.

¶ g Scripta est. ut supra tit. j. s. sunt autem. & ff. eod. l. j. in princ.

¶ h Solitus. Subaudi in utroque exemplo, etiam. Nam idem est, & si non solitus, ut in princ. huius tit.

ADDITIO. Hoc verum, si fera nocens non euasit, quæ habebat consuetudinē redeundi: aliàs si euasit, nec utili, nec directa teneretur dominus, etiam si postea redierit. arg. l. qui res. s. arca. ff. de solut. Ang.

¶ i Contra naturam. id est, consuetudinem generis illius animalis, licet sit sua consuetudo, ut calcitret: ut supra proxim. s. nam maior pars equorum nò pessundat, & maior pars bouum non cornupetit: quia equi & boues dicuntur mansueti. Et mansueta dicuntur, quæ gregatim pascuntur: unde secundum hoc canis non est in numero ferarum, nec mansuetorum. Nam maior pars canum nò mordet: & maior pars non gregatim pascitur: sed videtur etiam, quod in his feris locum habeat hæc actio: ut infra eod. s. fin. quæ est contra. Solut. vultis (ut ibi) locum habet directa non: ut hic, & ff. eod. l. j. s. in bestiis. Accurs.

† Contra naturam. Moueri contra naturam

Equi & boues sunt mansueti. Canes aliqui non mordent.

turam dicitur quadrupes mansueta; veluti bos, equus, mulus, cum sua sponte, nulla causa extrinsecus oblata, percussit: Secundum naturam, cum oblata occasione aliqua: Veluti, si quis palando equum demul-

ceat, aut stimulo eum fodiat. l. j. §. ij. ff. hoc tit. Quod idem de boue dici potest; cuius ira, conspecto panno rubro commouetur. §. interdum quoque supra de oblig. ex deli. Et apud Senecam lib. de ira.

¶ a Si genitalis. id est, si a genere habeat quod sit fera.

¶ b Feritas. id est, crudelitas.

¶ c Actio. f. directa.

N.A. ¶ Fugerit. Ergo si domi adligatus nocuerit, pertinet ad hunc titulum d. §. ij.

N.A. ¶ Dominus. Quia is demum potest noxam dedere, qui quadrupedem habet in sua potestate.

¶ d Vbi. id est, postquam.

¶ e Euasit. Vt §. de rer. diuis. §. fera.

¶ f Pauperies.

Mirabilis est hæc expositio & legalis: ideo sic fortè dicta, quia pauperiem aliquam facit: sicut & damnum diminutio vel ademptio patrimonij dicitur: vt ff. de damno infecto. l. iij.

¶ g Sensu caret. Quandoque tamen res inanimata iniuriam facere dicitur improprie: vt ff. commod. l. si vt certo. §. planè si sic commodauit.

N.A. ¶ Sensu. Sensus posuit pro ratione vt d. l. j. §. j. ff. hoc tit.

¶ h Hæc. scilicet supradicta duo, & quod nomine feræ bestię non agatur hac actione, & quod nomine mansuetae noxaliter tantum agatur: vt su-

pra proximo. §. & in princip. tit.

¶ Ceterum sciendum est. **CASVS.** Aediles plebis, qui vrbis curam gerēbant, edictum proposuerant, quo prohibebatur ne quis leonem aliudve no-

birrio iudicis cōdemnatur, in alijs rebus in duplum, vel noxalis actio his duobus casibus contra dominum dirigitur: & pœnales actiones pro eodem facto concurrentes non perimunt se concursu. Aret.

¶ Adnotata, Quoties plures pœnales actiones pro eodem facto competunt, concursu inuicē nequaquā se perimunt.

¶ Ceterum sciendum est, ædilitio edicto ¶ prohiberi nos canem, verrem, aprum, vrsū, leonem k ibi habere, quā vulgò iter sit, & si aduersus ea factū erit, & nocitum l libero

edict. l. hic enim. §. deinde. & l. seq.

¶ Aedilitio edicto. Exemplum profert N.A. ædilitiæ actionis, quæ ad honorarias pertinet §. iij. supra de actio. & §. Prætorum. supra de iur. natur.

¶ k Leonem. Item lupum, pantheram, & generaliter omne animal, quod debeat nocere, siue solutum, siue ligatum: ita tamen, quod dānum nihilominus facere possit, vt ff. de ædil. edicto. l. hi enim. & l. generaliter. & l. seq.

¶ l Et nocitum. In corpore, ita quod non sit mortuus. aliās cc. solidi debentur: vt ff. de ædil. edict. l. quā vulgo. ij. respon. Accurs.

cēs animal quæ vulgò iter fieri habeat. Cornelius leonem habuit, qui seruū meum vulnerauit. Si seruus decem valebat, actio mihi in viginti dabitur: si meum filium læsit, iudex tantū cum damnetur, quantum æquum bonūq; iudicabit. Sed præter illas actiones ab Aedilibus institutas, locum habet etiā de pauperie actio. Nā ex eodem facto si plures nascantur actiones, liberum est mihi quæ velim vti: ita vt si pœna vnius alterius pœnam superet, quod pluris vna habet, per aliam cōsequamur. C. Vibul.

¶ Not. quod in pœnalibus vna actio aliam non consumit. Syl.

¶ i Edicto. Posito ff. de ædil.

† Bonum

N.A. † Bonum & æquum. Quia non deformitatis membrorum ratio habetur, cum liberum corpus æstimationem non recipiat, sed operarum amissarum l. iij. ff. hoc titulo.

¶ a Condemnetur. Ratione deformitatis non habita, sed impensarum tantum in curatione factarum, & operarum amissarum, & amittendarum: ut ff. eod. l. ex hac. Item condemnatur in duplum occasione damni dari in aliis rebus ex hoc edicto: ut hic, & ff. de ædil. edict. l. quæ vulgo. ij. resp. in fin.

¶ b Præter has id est, præter hos modos agendi ædilitio edicto.

¶ c Habebit. scilicet utilem: alias contra ut supra eod. §. hic autem. Accur.

¶ d De eadem re. id est, ex eodem facto & delicto.

¶ e Consumit. Hoc est intelligendum concursu. perceptio enim una aliam consumit. Et ad evidentiam istorum dic, quod quando competunt plures actiones eidem & contra eundem, aut omnes pœnales sunt, aut omnes rei persecutoriæ, aut aliæ pœnales, aliæ rei persecutoriæ. Primo casu, subdistingue: aut omnes ex vno delicto, & tunc una tollit aliam per perceptionem, non in id quod excedit: ut ff. vi bono. raptor. l. j. & ff. de actio. & oblig. l. qui servum. j. respon. & hoc cum ex vno delicto, non autem concursu: ut hic dicit. ubi autem ex diuersis factis, una non tollit alteram etiam perceptione: ut ff. de priua. del. l. nunquam. in princ. In secundo casu, quando omnes sunt rei persecutoriæ, dic quod aut contra eundem dantur: & tunc tolluntur adinuicem perceptione, non concursu: ut ff. loc. l. si merces. §. culpa. aut contra diuersos, & tunc non tolluntur etiam perceptione: ut ff. de tabul. exhib. l. locum. §. condemnatio. In tertio casu, scilicet, quando alia est pœ-

nalis, & altera rei persecutoria: iterum subdistingue, quia aut est pœnalis originaliter, & tunc neutra per alteram tollitur: ut ff. de furt. l. si pignore. §. cum furti. & ff. de condi. furt. l. si profure. §. furti. hoc

TITVL. X.

DE IIS, PER
quos agere pos-
sumus.

¶ Actiones intē-
tantur per nos, &
per procuratores
nostros: quorum
vñs olim prohi-
bitus erat, nisi in
certis casibus: sed
nunc necessarius
est, quādo princi-
palis agere, vel
defendere impe-
ditur. Aret.

N Vnc admo-

gi possit: sed bene, una electa, alia tollitur. l. idem ait. in fi. ff. nau. cau. stabu. etiā quod in actione electa succubuerit. secundum Bart. in l. hoc edicto. in ij. q. ff. de public. Item, hæc vera sunt, quando ex eodem facto, & vñico criminis titulo procedunt: alias secus. l. j. ff. vi bono. raptor. l. nunquam plura. ff. de priua. delict. Syluest.

ADDITIO. Similem glo. habes ff. nau. cau. stabu. l. & ita. quæ olim incipiebat, idem ait. §. fin. & in l. nunquam actiones. ff. de regul. iur. cuius regulæ tenor ponitur hic in fin. text.

† Consumit. Quia delictum ob aliud N.A. delictum pœnam non imminuit l. ij. ff. de priuat. delict.

DE IIS, PER QUOS
agere possumus.

¶ Quia de actionibus diximus, videamus per quos exerceantur, & hoc incipit, Nunc, &c.

N Vnc. Totus iste titulus dividitur in tres partes. Primò, ponit vnum dictum bimembre. Secundo, vnum membrum assumit, & declarat tam de iure antiquo, quàm hodierno. Tertio, declarat, quid est procurator & tutor.

Secunda

Secunda ibi, Alieno veluti. Tertia ibi, Procurator.

CASVS. Quoniam dixisti actionem esse ius persequendi in iudicio quod sibi debetur: quæro, an quod alij debetur persequi

alius possit? Olim (ait) non poterat, nisi in tribus, aut quatuor casibus. Primum, si populus aliquis causam haberet. nam actor totius populi nomine constituendus erat: quippe quum agere vniuersus populus non posset. Secundò, in causa libertatis. Nā qui in possessione seruitutis cum esset, ad libertatem proclamabat, Vindicem, siue Asfertorem habebat, qui ipsius causam agebat, Tertiò, si quis tutelam sibi deferendam contendat. Item, quibusdā casibus lege Hostilia declaratis. Sed vtilitate hominum postulante permissum est, vt per procuratores, tutores & curatores agere possemus. Cor. Vib.

Not. quòd quilibet non prohibitus potest agere nomine suo, & alieno: & sic quòd hoc edictum est prohibitorium certarum personarum. Item not. in quibus casibus de iure antiquo agere liceret. Item not. rationem quare ad inuentum fuerit, quòd quis alieno nomine agere posset: & est text: apertius declarans in l. j. s. ff. de procur. vbi non solum consideratur caput impotentie, scilicet quando homines suis negotiis superesse non possunt: sed etiam quando nolunt. Syl.

a Admonendi sumus. id est, admonemus.

b Agere. scilicet hodie.

c Quemlibet. scilicet, idoneum, propter seruum, qui nec suo, nec alieno nomine admittitur: vt C. de iud. l. seruus. Item, propter pupillum: vt C. qui legit. perso. hab. per totum. Accurs.

f Facias tu regulam, quòd quicumque potest esse in iudicio proprio nomine, potest etiam procuratorem consti-

tuere: quam facit Innocent. in c. edoceri. de rescript. sed ego addo proprio nomine propter personas coniunctas, quæ possunt esse in iudicio, & non possunt constituere procuratorem: saltem

ante litem contestatam: vt concludit Rota de procurator. decis. 34. in antiquis. Syl.

ADDITIO.

Ex hac gl. nota, quòd lex generaliter loquens, recipit restrictionem ex habilitate siue idoneitate: vt l. vt gradatim. §. & si. ff. de mun. & hon.

d Cum. id est quamuis.

f Agere non posset. Hinc retentum ius in legis actionibus lege 122. ff. de reg. iu.

† Pro populo. Vnde Tribuni plebis. N.A.

† Pro libertate. Vnde vindices, & adferrores dicti. N.A.

† Pro tutela. Vnde tutores. N.A.

e Eorum nomine. scilicet, si quis faceret furtum captiuis vel Reip. causa absentibus.

ADDITIO. Dic, quòd hæc ratio fuit impulsua, secundum Ang.

f Cuius. id est, alicuius. quasi dicat, procurator potest agere nomine eorum, qui sunt in tutela captiuorum & Reipublicæ causa absentium.

ADDITIO. Procurator dicitur omnium rerum eius qui in Italia non sit, absitve Reipubl. causa, quasi quidam penè dominus, hoc est alieni iuris vicarius. hæc Cic. pro Cæcina. ex quibus verbis Francisc. Hotom. in suis in eam orat. comment. docet procuratorem esse absentis, Cognitorem presentis, corruptumque esse Asconij locum, vbi legitur, procurator dicitur, qui negotium suscepit: legendum est enim, Qui absentis negotium suscipit: Cognitor, qui presentis causam nouit, & sic tuetur vt suam, quòd etiam Sext. Pom. confirmat.

† Coeperunt homines. Moribus ergo ius hoc litigandi per procuratores, inducitur.

a Impe

* Lata ab Hostilia Cof. an. mo V.C. 580.

¶ 2 Impedimento. Sed quid, si nullum sit impedimentum? Resp. idem: ut ff. de proc. l. j. s. vsus.

¶ Procurator. **CASVS.** Quæro, quomodo constituitur procurator? an verbis conceptis at solennibus, an litèris, an re? minime, sed consensu tantum. Nudus enim consensus quocunque modo significatus, ut re, id est, causam tuam quis agat, vel defendat, sufficit. Cor. V. b.

¶ Not. q. procuratoris constitutio non exigat aliquam certam formam verborum. Item, q. absens potest constitui procurator. Syl.

¶ b Neque certis verbis. Imò quibuscunque, a prius tamen ad hoc, siue generaliter, siue specialiter. In casibus tamen speciale mandatum exigitur, ut in interdicto de libero hom. exhibend. ut ff. de procur. l. Pomponius. in princ. Idem, si mando alicui, quod inueniat maritum filie meæ: ut ff. de ritu nupt. l. generali. in princ. Item, in causa suspecti tutoris: ut ff. de procur. l. non solum. s. fin. Item, quando duos generaliter facio procuratores: nam neuter ab altero exigit, nisi habeat speciale mandatum: ut ff. de procu. l. itaque. & l. qui duos. Item in integrum restit. petenda: ut ff. de minqr. l. illud. s. si talis.

¶ Adde, quod Ang. hic ponit xxv. casus, in quibus speciale mandatum requiritur: & ego posui cxx. casus, in quibus speciale mandatum requiritur in meo tractat. de regul. & fallent. Syluest.

¶ N. A. Præsent. Ut omnes legis actiones. Est autem procurator, qui mandatum sibi litis exercendæ negocium gratis recepit. Defensor autem proprio dicitur rei solius, cuius nomine sua sponte iudicium suscepit. l. si. D. de procurat.

¶ f Eo. scilicet aduersario.

¶ g Cuicunque. scilicet habili, non militi: ut ff. de procurat. l. filiusfamilias. s. veterani. Item non femina: ut ff. de procura. l. feminas. & l. neque.

Item, non habenti imminens impedimentum, quare non possit cogi: ut ff. de procurat. l. neque femina. Itē, non minori xxv. annis: ut ff. de procura. l. minor.

¶ De tutoribus & curatoribus, remittit.

¶ Tutores, & curatores quemadmodum constituantur, primo libro s. expositum est.

TITVL. XI.

DE SATIS- dationibus.

¶ Antiquo iure, quisquis in re vel in personam suo nomine agebat,

opponi ante litē contesta. aliās habilitatur persona procuratoris ut hic prod. & in l. ita demum. & in l. exigendi. C. de procura.

¶ 2 Rem tuam, Ergo quod vnam & plures, ergo nuntius est procurator, quod verum est: ut ff. de procura. l. j. s. j.

¶ b Defendere. s. mandato interueniente: aliās, simpliciter positum hoc verbum defensor, intelligitur sine mandato: sed procurator cum mandato est: ut ff. de procu. l. si procurator. s. per contrarium: & facit ad hunc. s. ff. fam. erc. l. planē. in fi.

¶ c Primo libro. Ut s. qui da. tut. pos. per totum. & de legi. agn. tut. per totum. & per alios sequ. tit. vsque ad tit. de satisfd. tut. & cur.

DE SATISDA- tionibus.

¶ d Facta mentione procuratorum in quibus satisfactio exigitur, competenter de satisfactioe subiungitur. Acc.

autida

Procuratoris est officium quibusdam interdictis.

Mandatum speciale in multis casibus exigitur.

Satisfactionum. Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primò, ponitur quid iuris erat olim circa satisfactionem in iudicio, siue quis agebat nomine suo, siue ut procurator. Secundò, quid iuris sit hodie. Tertiò, extendit hanc legem ad omnes prouincias. Secunda ibi, Sed hodie hæc. Tertia ibi, Quum formam.

CASVS. Quoniam Imperator hic nobis narrat veteres fabulas, ut ipse appellat in proemio, omittis illis fabulis explicam mihi, quæso, quid sit satisfactio. Satisfactio est sponsores, siue fideiussores dare, quantum ei qui sibi cauere satis sit, unde apud Ciceronem Satisfactio debere dicitur, qui datis fideiussoribus debet. Satisfactio uero iudicatum solui, est fideiussores dare, qui suo periculo promittunt, si is pro quo spondent, damnatus sit, tantum solutum iri, quantum iudicatum erit. Cor. Vib.

† Nota, quod satisfactio modus hodiernus differt ab antiquo. Item, quod lex introducit aliquando à principio ab usu. Item, quod lex tollitur per non usum. Item nota, ordinem antiquum satisfactionum. Item quod nemo defensor in re aliena sine satisfactione idoneus esse creditur. Syl.

N.A. † Satisfactio, est fideiussorem ei dare,

satisfactio non adstringebatur: alieno autem nomine agens, rem ratam dominum habiturum præstare debebat. Ceterum reus in re actione conuentus: siue suo, siue alieno nomine iudicium suscipere, satisfactio nis iudicatum solui, onere grauebatur: personali uero actione impetratus, ita demum si alieno nomine defendebatur.

Satisfactionum modus alius antiquitati placuit, alium nouitas per usum amplexa est. Olim enim si in rem agebatur, satisfactio † possessor a compellebatur †, ut si victus * esset, nec re ipsam restitueret, nec litis æstimationem, potestas esset petitori, aut cum eo b agendi †, aut cum fideiussoribus c eius. quæ satisfactio, appellatur iudica-

qui sibi ab altero cauere uult. l. j. ff. qui satisfactio cog.

† a Possessor. suo nomine conuentus.

† Compellebantur. Ne fuga iudicium N.A. eluderent.

tum solui. Vnde autem sic appellatur †, facile est intelligere d. nãque stipulabatur quis, ut solueretur sibi quod fuisset * iudicatum. Multò magis, is qui in re actione conueniebatur, satisfactio cogebatur, si alieno nomine iudicium accipiebat. Ipse autem qui in rem agebat, si suo nomine petebat, satisfactio nõ cogebatur. Procurator uero si in re agebat, satisfactio, iubebatur re ratam dominum habiturum. † Periculum e enim erat, ne iterum dominus de eadem re experiretur. Tutores uero *, & curatores eodem modo, quo & procuratores satisfactio debere, uerba edicti f faciebant: sed aliquando his g agentibus satisfactio remittebatur. h Hæc ita erant *, si in re agebatur. Si uero in perso-

erant testamentarij vel datui scilicet per inquisitionem. Nã tunc non cauebatur de rato: ut supra de satisfactio. tut. in princ.

† h Remittebatur. scilicet de facto.

† i Hæc ita erant. Hic nõ debet esse secundum

† b Cum eo. scilicet reo victo.

† Agendi. Actio. N.A.

ne ex stipulatu, vel aduersus ipsum, vel aduersus fideiuss.

† c Aut cum fideiussoribus. Ex fideiussione.

† Appellatur.

Præcipuam tamen clausulam proponit; cum aliæ præterea dux sint, de re defendenda l. de dolo. l. vj. ff. iudi. sol.

† d Facile est intelligere. Cũ nomen sit consequens rei: ut supra de don. s. est & aliud.

† Habiturum. Et N.A.

neminem amplius eo nomine petitur; atque ita reo quærebatur actio ex stipulatu, aduersus procuratorem l. j. & pass. ff. rem rat. hab.

† e Periculum. Facit ff. de procur. l. nõ solum. s. item ait. & de iureiur. l. nam postea.

† f Edicti. scilicet Prætoris: quod edictum non habemus.

† g His. s. tutoribus, & curatoribus. Sed quando hoc? Respon-

fortè tunc, quando erant testamentarij vel datui scilicet per inquisitionem. Nã tunc non cauebatur de rato: ut supra de satisfactio. tut. in princ.

secundum Ioan. quia & quod sequitur, est de antiquitate.

¶ 2 Agitur. Ut suo nomine agens non caueat, alias caueat rem ratam dominum habiturum: ut supra eod. §. ipse autem & §. procurator.

¶ b Omnimodo. s. siue cum mandato, siue sine mandato.

¶ c Satisfacere. scilicet iudicatum solui.

ADDITIONE. Quid autem satisfacere differat à Cauere, vide Fraciscum Hotoman. in orat. pro Quintio. vbi de satisf. iudi. sol. tractatur.

¶ d Quia nemo. Not. antiquam regulam, quæ etiã hodie bona est: ut hic, & infra. eod. si verò reus. & ff. de procur. l. nō videtur. & l. qui proprio, §. qui alium?

N.A. ¶ Idoneus. Quia qui rem alienā defendit, nunquam per se locuples habetur l. 166. ff. de regul. iur.

¶ e Non cogebatur. In hoc solo casu differebat ab actione in rem: licet per multa verba hucusque inter eos notauerit differentiam.

ADDITIONE. Dic secundum Ioan. Fa. quod hæc gloss. recte loquitur quæ supponit, quod olim conuentus actione personali non satisfacere: & idem dicit ff. de procur. l. si procurator meus. in gloss. non datur. Sed contrarium dicitur in tit. iud. sol. pro quo ff. de sol. l. cum quis. §. de peculio. secundum Angel.

N.A. ¶ Non cogebatur. Quia si ipse idoneus non esset, id est, non esset soluendo, non facile fideiussor reperiretur l. 39. §. j. ff. de noxal. l. 19. ff. de interrogat.

¶ Sed hodie, **CASVS.** Quænam satisfactio his temporibus in usu est: In qualibet actione reus aut dat fideiussorem qui satisfacet ipsum mansurum

in iudicio dum lis peragatur, aut ipse iurat se permanfurum, aut tantum promittit, sine vilo iuramento. Pro qualitate igitur personæ id faciendum est, & prout æquitas iudicantem mouebit.

Corn. Vib.

auferatis hodie reus, quauis actione suo nomine conuentus, de lite ad finem vsque prosequenda quandoque satisfactione idonea, quandoque iuratoria cautione cauere debet.

¶ Sed hodie hæc aliter obseruatur. Siue enim quis in rem actione conuenitur, siue personali * suo nomine, nullam satisfactionem f pro litis æstimatione dare compellitur, sed pro sua tantum persona, quod in iudicio permaneat h * † vsque

connumerados à die libelli porrecti: ut in auth. de excu. & his. §. j. quæ est authent. C. de lit. conte. l. libellum. Aliam quod persistet vsq; ad finem: & si conuictus fuerit iniuste se mouisse litem decimam partem litis nomine expensarum dabit reo: ut in auth. de litig. §. ad excludendas. quæ est in C. de episc. & cleri. auth. generaliter. quandoque tamē hæ duæ ex cōsuetudine non conseruantur: nec unt in usu. Accursius.

¶ g Pro litis æstimatione. Iudicatum solui. Accursius.

¶ h In iudicio permaneat. Hæc satisfactio appellatur iudicio sisti: ut hic patet, & ff. qui satisf. cog. l. ij. §. prætor ait. in fi. Et caue tibi notanda differentia horum capitulorum. hic enim primo loquitur, quando immobilia non possidet: ut hic, & ff. qui satisf. cog. l. sciendum est, in princ.

† Permaneat. Hæc dicitur satisfactio **N.A.** iudicio sisti.

¶ f Nulla satisfactio. i. nullam promissionem per fideiussores facere. Nam satisfactio per fideiussores fit. ut ff. qui satisf. cog. l. j. nā nec defendendo: nec de dolo, quod absit, nec iudicatum soluere promittit: quæ tria continentur sub clausula hac scilicet. iudicatum solui: ut ff. iudi. sol. l. iudicatum solui. nec vllam aliā, nisi vnam, quam subiicit. Satisfactio duplex ab actore exigitur.

¶ g Pro litis æstimatione. Iudicatum solui. Accursius.

Aduerte, quia verum est, quod reus conuentus possidens immobilia excusatur a satisfaciendo: sed si agimus de satisfacienda praestanda ab actore de proseguenda lite, non releuatur actor ab ea praestanda per possessionem immobilium. *sc. cum. Bar. & docto. in l. de die. §. quidam. ff. qui satisf. co. Alex. & alij in l. sciendum. cod. tit. quamuis Ias. ibi contrarium teneat: cuius rationes debiles sunt. Syluest.*

a Ad terminum. Hoc est tempus definitiue sententiae. Sed nunquid fideiussor tandiu tenetur. scilicet quandiu durat lis? Distingue, aut fideiussit in certum tempus: & tunc tandiu tenetur, & non ultra: vt C. de fideiuss. l. pen. aut non: nec in causa publica, nec in scriptis: & tunc non tenetur ultra duos menses: vt dicitur d. l. pen. C. de fidei. Et est ratio: quia actor videtur sibi remittere, cum promiserit litem se contestaturum vsque ad duos menses: vt in authent. de execut. §. j. Si autem in causa publica, vel in scriptis: tunc perpetuo, vel (quod est verius) vsque ad triennium tenetur: cum tantum daret instantia causae: vt C. de iudi. l. prope-randum. in princ. Sed nunquid sub poena fiet haec satisfactio? Respon. non, nisi conueniat inter partes, sed interesse tantum veniunt ff. qui satisf. cog. l. ij. §. fin. Sed si est promissa, & est statutum tempus intra quod teneatur fideiussor, si quidem sex mensium est, intra alios sex menses poterit fideiussor moram purgare: si non habet tantum nisi sex menses intra quos potest mora poenae purgari, si exhibeatur reus: licet primo exhibitus non fuerit: quae dic. vt C. de fideiuss. l. antepen. Sed quid si possidet immobilia tantum, quae valent x. & conueniatur in centum, nunquid satisfaciatur? Respond. sic: ad minus in eo quod excedit: quia quod iuris est in toto, quo ad totum, idem erit in parte quo ad partem: vt ff. de acquir. hered. l. si seruus eius. & dixi in l. quae de tota. in gloss. dicta sunt. ff. de rei vend.

Adde, quod haec gloss. communiter damnatur: vt dicit Alex. ad. in l. sciendum. ff. qui satisf. cog. Non enim requiritur quod satisfactor aequiuealeat valori litis: sed satis est quod possideat tan-

tum, quod non sit suspicio fugae, secundum Bartol. & Bald. ibi Syluest.

b Promissioni, scilicet, ubi possidet immobilia. [Ioan. Fab. hic dicit, quod de consuetudine seruatur contrarium,

nem ^e vocant) vel nudam promissionem ^d vel satisfactionem pro qualitate personae suae dare compellitur.

dign. l. quoties. eodem lib. Item, in casu, quando non possidet immobilia: vt C. vt omnes tam ciui. quam cri. l. j. ibi, iuratoriæ tantum cautioni.

Regula est, quam ponit hic gloss. scilicet quod propter impotentiam satisfaciendi stetur iuratoriæ cautioni ponit tamen Ias. in l. j. ff. qui satisf. cog. xliij. limitationes, in quibus stante etiam impotentia satisfaciendi non statur iuratoriæ cautioni. Syluest.

c Iuratoriæ cautionem. scilicet iudicio fisci.

Iuratoriæ. Cautio iudicio fisci, triplex est: fideiussoria, quae satisfactio dicitur; iuratoria, quae per iusiurandum datur; & nuda, quae sine utroque, sola repromissione datur l. j. & pass. ff. qui satisf. cog.

d Nudam promissionem. Repete, dare compellitur: vt economus, & alij clerici: vt in authent. de san. episc. §. si quis autem pro pecuniaria causa.

e Pro qualitate. Vt si sit parens, vel patronus rei, vel actoris: vt quia vocet patronum vel parentem: tunc enim quilibet fideiussor pro idoneo accipitur vt ff. in ius voc. vt eant. l. ij. & iij. & ff. qui satisf. cog. l. ij. §. ij. & §. quod ait Praetor. Sed nunquid hodie indistincte satisfaciendum est: vt in authent. de exh. & intro. re. §. suscepto. quae est in C. de lit. contest. authent. offeratur? Respond. illa secundum distinct. huius legis intelligitur. Nam posteriores per priores intelliguntur. vt ff. de leg. & sena. l. sed & posteriores.

f Personae scilicet rei.

Si autem per procuratorem.

CASVS. Titus procurator est Mauius: vult actionem in Caesium intedere: debet dare fideiussores rem ratam Mauium habiturum, nisi aut mandatum ostendat, aut ipse Mauius praesens ei auctoritatem palam tribuat: quod eodem modo iudi-

do iudicandum est, si tutor aut curator per alium agat. Quid ergo si Mæuius cū procuratore Cælij vult agere? Cælius procuratoris personam approbare debet, interposita stipulatione iudicatum solui: aut

verò extra iudicium fideiussor procuratoris sui fieri, eoque nomine bona sua hypothecæ oppone-
re pro se hæredibusq; suis. Simul etiam procurator ipse aut repromittet, aut satisfabit pro sua persona se in iudiciū, quo tempore serēda erit sententia, venturū C. Vib.

¶ Nota, quòd contra mandatum factum penes acta nō opponitur. Item, q̄ quādo procurator agit præsente domino, non potest de defectu mandati opponi. Item, q̄ quando dubitatur de mandato, procurator cogitur cauere de rato. Item, quòd dominus extra iudicium potest releuare procuratorem ab onere satisfaciendi. Item, quòd fideiussor de iudicato soluendo simpliciter receptus, liberatur lata sententia secundum Ang. hic Syl.

N.A.

¶ Ad §. Sin autem. Procurator agens, nisi vel mandatum, vel præsensis domini auctoritatem habeat, de rato satisfacere cogitur l. j. C. hoc. tit. l. j. C. de procurat.

¶ a Mandatum. Extra ius factum.

¶ b Insinuatum. id est, coram iudice demonstratum.

¶ Dic actis insinuatum, id est in actis productum, & registratum. Syl.

¶ c Confirmauerit. Repetere non. nam confirmare potest, & tunc satisfacere non tenetur: vt infra proximo §. aliās est in litera non.

ADDITIONE. Nota quòd quādo procurator agit, præsente domino & confirmante, nō potest procurator repel-

li defectu mandati: vel vbi dominus mittat literas aduersario, vel iudici: vt l. si procuratorem ff. de procur.

¶ d Habiturum. id est, quòd dominus habebit ratum, quæ cōmittitur quan-

do domin⁹ scit,

& potest habere ratum, & nō

habet vt ff. rem

ratam hābe. l.

quo enim. §. j. &

ff. de solu. l. ra-

tū. vbi dicitur,

ratū autem ha-

bere dominus

debet, cū pri-

mū certior fa-

ctus est. Hic ta-

men distingue,

an sit certū ha-

bere mādatum,

& tunc non ca-

uet vt hic, & C.

de satisfactio. l.

vnica. Aut certū

est, quòd nō ha-

bet: & tunc etiā

cum satisfactio-

ne non admit-

titur: vt ff. de

neg. gest. l. si pu-

illi. §. fin. Aut

dubium est: &

tunc secundum

P. est in electio-

ne rei utrū exi-

gat probationem mandati à procura-
tore, an satisfactionem recipiat. & est
pro eo. argu. in authen. de collat. §. eos.
in fin. sed ibi non loquitur de procura-
tore: sed de exactore tributorum. Sed
Ioan. contra. Dicit enim in electione
procuratoris esse, quod duorum isto-
rum facere velit: quia quoties ad duo
quis alternatiuè tenetur, eius est ele-
ctio, vt supra de act. §. huic. Bul. autem
distinguebat, utrū diceret, non habes
mandatum: & tunc probet mandatum.
an dicat dubito: & tunc satisfat. Sed Io.
opinio verior est. [Tunc autem nō di-
citur dubium de mandato, quando ali-
quid probatum est: non autem per sim-
plicem assertionem procuratoris, vt
declarat doct. in l. j. C. de procurat.
Syl.] Præstat etiam aliam cautionem
procurator actoris, scilicet de defen-
dendo eum, pro quo agit: vt ff. de pro-
cur. l. seruum. §. fin. aliās denogatur ei
actio: vt ff. de proc. l. mutus. §. pæn.

¶ e Personæ. Vt sunt patres in bonis

XX 3

Persona
lignarū
eius gū
vernatio
nem ha
antē

filiorum: vt C. de bonis mater. l. j. & C. de bonis quæ liberis. l. fin. §. vbi autem. Itē orphanotrophī, & brephotrophī: vt C. de episcopis, & cler. l. orphanotrophos. Item economi, vel actores,

vel syndici, vt ff. quod cuius, vii. nom. l. j. §. quibus, & l. nulli. & l. item. §. j. & C. de sacrosanct. eccl. l. iubemus. ij. circa princ. ibi nulli economo. & C. de episc. & cler. l. omnes qui vbiq. §. hoc nihilominus. Itē, apocrisarij: vt in auth. quomodo oportet. episc. §. & illud. ver. si vobis vltiā. Item magistratus, nomine municipij: vt C. de iur. prop. calum. dan. l. ij. §. j. Itē enim possunt inferre per alium litē: vt hic subicit.

o satisf
dationū
solemnes
stipula
tiones.
confu
mare.

Tutor an
teneatur
cauere
de rato.

Procura
tores sa
tisfiant:
non an
tem pa
tres or
phanot
rophī

a Per aliū inferunt, s. per procuratorem: quod est intelligendum, si prius ipsi litem contestentur, & sic litium domini efficiantur: vt C. de procur. l. neque. aliā non: cum non domini, sed administratores sint: & procurator a domino debet constitui, vt ff. de procurat. l. j. in princ. Sed si ipsæ supradictæ personæ agunt, nunquid de rato cauere vel de iudicato soluendo, si conueniuntur? Respond. non: vt C. de admitt. tut. l. tutores debita, & l. sancimus. ij. §. defensionem. Sed tamen in tutore videtur dicere lex contra. si sit incertum de officio suo: vt ff. de admitt. tut. l. vulgō. Sed certē ibi non dicit, quod debeat de rato cauere: sed quod reus damnum non subibit, propter ea quod iste non sit tutor. Sed quæ est ratio, quod procuratores satisfiant, sed supradictæ personæ nō? Respond. quia supradictæ personæ quasi domini sunt, vt ff. pro empt. l. qui fundum. §. si tutor. & C. de episc. & cler. l. orphanotrophos, sed in procuratoribus secus, quia non sunt domini verē, sed fidei: vt ff. de procurat. l. in princ.

b Præsens. Præsentem accipe, etiam si sit in hortis, vel in continentibus ædificiis, vt ff. de procur. l. præsens. & l. qui in foro. & l. & ideo.

c Potest. id est, debet secundū quos. Potest. dā dicunt enim. i. debet.

sui procuratoris, fideiussor existat^c pro omnibus iudicatū solui satisfactionis clausulis^f, vbi & de hypothe- ca suarum rerum cōuenire compellitur §: siue iudicio promiserit, siue extra iudicium cauerit, vt tam ipse, quam hæredes eius^h obligentur. Alia insuper cautela, vel satisfatione propter personam ipsiusⁱ exponenda^k quod tempore sententiæ recitandæ in iudi-

C. de procur. l. exigendi. & etiam inuitum, vt ff. de sol. l. solutionem. & ita propriè accipitur hoc verbum potest.

d Exponere. Actori, vel notario scribenti procuratorem: ex cuius stipulatione queritur actori utilis actio, vt ff. rem pupil. sal. l. non quasi.

e Fideiussor existat. Nota, quod dominus etiam extra iudicium potest pro suo procuratore fideiubere, & releuare eum ab omni onere satisfaciendi, fideiubendo pro eo notario, qui de suo mandato est rogatus: vt l. si defunctus. in princip. ff. de procur. Angel.

f Clausulis. Quæ clausulæ tres sunt, scilicet de defendendo reo: & de dolo, quod absit, & quod sonat ipsum verbum: vt ff. in sol. l. iudicatum solui. & hic dicitur.

g Compellitur. Per iudicem Accurs.

h Hæredes eius. Nam habet naturam hæc stipulatio, vt ad hæredes transeat, sicut illa, iudicio fisci, vt ff. si quis cau. l. si eum. §. qui iniuriarum.

i Ipsius. scilicet Rei. Accurs.

k Exponenda. a Procuratore.

a Veniet

q si dominus est præsens, ipse tantum debet fideiubere pro procuratore suo: si autem absens est, procurator potest & debet fideiussores suos dare: & facit pro eis ff. jud. sol. l. si ad defendendū. & ff. de procur. l. qui proprio. in princ. Defens. Vel dici potest, dicit quæ quod etiā si do. libet e- minus est præ- tiam si- sens tamen po- ne man- test procurator dare suos fideiussores: cum etiam sine mādato quilibet possit alium defendere, vt C. de satisf. l. vnic. & dato.

Indica-
tū solui
tres clas-
sulas ha-
bet.

¶ a Veniet, scilicet Reus, qui litem prius contestatus est suo nomine.

¶ b Fideiussor. Datus nunc a procuratore.

¶ c Continentur. Ergo debet condemnari procurator praesens.

¶ Si vero reus.

CASVS. Neuius agere volebat contra Quintium. aberat in Gallia Quintius nescio qua de causa Alphertus vult eius causam suscipere: debet fideiussores dare tantum iudicio facto solui iuri, quanti Quintius damnabitur. Corn. Vibul.

¶ Not. quod nemo admittitur ad aliquem defendendum sine mandato, nisi caueat, siue sit in actione reali, siue personali. Syluest.

¶ d Praesto, scilicet post litem contestatam contra eum.

¶ e Satisfactio. Not. quod siue interueniat procurator ante litem contestatam, ut supra eod. §. si vero. debet satisfacere, siue postea: ut hic, & C. de cofor. eiusdem lib. l. ij. Nec obstat quod dicitur, quod debet fieri ante litem contestatam: ut ff. de procurat. l. Pomponius. §. ratihabitionis: quia ibi interuenit procurator ante litem contestatam, hic autem postea interuenit, & postea satisfacit: ut dictum est.

¶ f Nemo, scilicet, procurator: ut ff. de procurat. l. qui proprio. §. ij.

¶ g Dictum est. supra eodem. §. ab eius.

¶ h in Regia vrbe, scilicet, Constanti-

nopolitana, vel dic de veteri Romae Accursius.

¶ i Caput. C. de veteri iure enucleando. l. prima. §. nulla. & §. sed & si quae leges.

¶ k Sequi. imò non videtur inspicendum, quod ibi fiat: sed quod fieri debeat: ut ff. de offic. praesid. l. sed licet. quae est contra: Sed haec est intelligenda, quando ex certa scientia est consuetudo, vel lex: non per errorem, ut ibi. & facit ad hanc ff. de leg. & sententia consult. l. de quibus. Accursius.

¶ **Vsus omnium rerum optimus magister** (ut Caesar dicere solebat) haec perfectius docet, quam praeccepta.

¶ Quae omnia apertius & perfectius a quotidiano iudiciorum usu in ipsis rerum documentis apparent.

¶ **Omnes ciuitates debent sequi consuetudinem ciuitatis Romanae.**

¶ Quam formam non solum in hac regia vrbe, sed etiam in omnibus nostris prouinciis (& si propter imperitiā aliter fortē celebratur) obtinere censemus: cum necesse sit, omnes prouincias, caput ^k omnium nostrarum ciuitatum. i. hanc regiam urbem eiusque obseruationem sequi.

¶ **ADDITIO.** Hoc verum, quando lex tollit consuetudinem: aliter vnaquaeque ciuitas abudat in sensu suo. & sic obseruare debet suam consuetudinem: & ex generali principis permissu inducere potest particulares consuetudines, etiam contra leges, quibus stare debet: ut habetur in §. ex non scripto supra de iure natura. genti. & ciuili. Quæro tamen, an in fideiussorem de iudicato soluendo, fiat executio sine nouo processu? Et communiter docto. dicunt quod sic: ut in l. fin. C. de usu. rei iud. & Bartol. in l. j. ff. iud. sol. per text. d. l. fin. ubi dicitur statim, quia dictio statim importat summariam cognitionem sine ordine iudiciario: ut l. momentanea. C. unde vi. dic. ut in dictis iuribus latius per docto. Ange.

DE PERPETUIS, ET TEMPORALIBUS ACTIONIBUS: & quæ ad hæredes & in hæredes, &c.

¶ Quia de actionibus est dictum: &

quædam sunt perpetuæ, quædam non ideo de his ponit, ut infra eodem, in prin. Item, quia quædam transitorie sunt hæredibus, & contra hæredes: & de his ponit supra eodem §. non autem Accurs.

ADDITIONE.

Sed melius resideret iste titulus. immediatè post tit. de act. quia continuatur à remotis nimium: cum non simus in princip. libri.

Hoc loco. Totus iste titulus dividitur in tres partes. Primo ponit regulam, & exceptionem, scilicet, quæ actiones sunt perpetuæ. Secundò ponit regulam & exceptionem, scilicet, quæ actiones sunt transitorie ad hæredes. Tertiò ponit nouum casum. Secunda ibi, Non autem omnes. Tertia ibi superest.

CASVS Actiones quæ ex omnibus iuris civilis partibus nascuntur sunt, præterquam ex Prætoris edicto, semperne durant? Olim quidem perpetuò durabant: sed postea Cæsares certum eis vitæ terminum præscripserunt. Prætorie verò, quandiu durabant, quandiu Prætoris ipsius imperium: cui (ut ait Cicero) finem afferunt. Calendæ Ianuarij. Nam omnes magistratus populi Romæ erant annui: præter Censuram, quæ quinquennis erat. Cæsares tamen eis longius spatium permiserunt, quin etiam Prætores furti manifesti actionem perpetuam esse voluerunt, quod timere post annum quadrupli pœnam, publicè utile esse iudicarunt. C. Vlb.

¶ Not. ex fine text. quod valet argumentum ab absurdo. Syluest.

¶ a Ex lege. xij. Tab. ut fam. ercisc. ut ff. fam. ercisc. l. j. Item, noxalis de pauperie: ut supra si quadri. pau. ff. de in prin. & si quadri. pau. ff. de in prin. l. j.

TIT. XII.

DE PERPETUIS, & TEMPORALIBUS ACTIONIBUS: & quæ ad hæredes, & in hæredes transiunt.

¶ Quæ à iure civili institutæ fuerunt actiones, olim quidem perpetuæ erant, hodie verò certis sunt finibus limitatæ: prætorie autem si pœnales

b Senatûsve consulto. Ut hæreditæis petitio, ut ff. de pe. her. l. ite veniunt. §. pridie. & C. de peti. her. l. si. in prin. Itē, si quis clauum de nauis abstulerit, cuius causa tota nauis perit: ut ff. de incēd. ruin. nau. l. ij. §. senatusc.

existant, anno perimuntur, demptæ furti manifesti actiones: in rei persecutorie sunt, perpetuæ dantur.

Hoc loco admonendi sumus, eas quidem actiones, quæ ex lege^a, Senatûsve consulto^b, siue ex sacris constitutionibus^c proficiuntur, perpetuò solere antiquitus competere, donec

de leg. Aquil. §. ceterum. & ff. ad legem Aquil. l. j. Nam quinque sunt partes iuris præter prætorium: ut supra de iur. natur. §. constat. & totum ius est civile, ut ff. de iust. & iur. l. ius autem civile. & actiones ex eo descendentes sunt perpetuæ: ut hic dicit, id est, sine præfinitione tēporis, secundū antiqua tēpora: sed sacre constitutiones in personalibus metas imposuerunt xxx. ann. ut C. de præsc. xxx. vel xl. ann. l. sicut. & l. omnes. & C. quib. non obici. long. temp. præsc. l. neque. & C. de anna. except. l. i. & de const. pecu. l. ij. In rebus autem imponitur meta per constitutiones, in rebus mobil. trium ann. in immobil. x. an. inter præsentēs xx. inter absentes: & hoc quando titulum habet possessor: aliàs xxx. ann. ut C. de vsuc. transfor. l. vnic. & sup. de vsu. §. j. In hypothecaria etiam, quæ est in rem, certa statuitur tēpora, vel x. vel xx. vel xxx. vel xl. ann. ut C. si aduer. cre. l. diuturnum. & C. de præsc. xxx. ann. l. cum notissimi. & de anna. except. l. j. Sed quomodo erat perpetua rei vendicatio, secundū antiqua tēpora: imò tēporalissima: ut supra de vsuc. in prin. Resp. q. hic dicit, quod erant perpetuæ, scilicet personales: sed meta imponitur tam in realibus quàm in personalibus. Item caue tibi: quia duæ personales

*Actio-
nes ex
quinque
partibus
iuris de-
scenden-
tes, sunt
civiles
& perpe-
tuæ.
Actio-
nes per-
sonales
xxx. ann.
durant.*

*Actio-
nes rea-
les quæ
tēpore
durant.*

males sunt ciuiles, quæ ducant per annum tantum: vna iniuriarum, quæ descendit ex lege Cornel. vt C. de iniur. l. si non conuicij. in fi. [Adde, quod de hac fallentia videnda sunt quæ ponit Ioan. Francisc. Balbus in tract. præser. in princ. Syluest.] Alia, quæ datur ex lege Iulian. repetundarum: vt ff. ad legem Iul. repetundarum;

N.A. Certos fines. Vt actiones in rem, decem, aut viginti: in personam verò, triginta annorum spatio terminentur l. j. C. de præser. trig. vel quadring. ann. **¶** a Eas, scilicet pœnales. & tunc non est necesse, plerunque, vel si habes, plerunque, expone, vt infra Accurs.

Prætor
via rei
persecu
toria
sunt per
petua.

¶ b Plerunque. Hoc dicit, propter prætorias vel persecutorias, quæ perpetuæ sunt: nisi in rescissoria, quæ annalis est: quia contra ius ciuile datur: vt ff. de act. & obl. l. in honoratis. §. sed cum rescissa. & supra de act. §. rursus. & infra. eod. §. Itē, nisi in rehibitorijs, quæ dantur ad tempus, licet rei sint persecutorij: vt ff. de edil. edict. l. sciendum. §. fin. quia dantur contra id, in quod conuenerunt contrahentes. Item, fallit dicta regula ff. quod fal. tut. aut. l. huius actionis. §. has actiones. & quæ in frau. cred. l. ait. Prætor. §. si debitorem. vers. annus. C. de do. l. si. & ff. de eo per quem fact. est. l. j. §. pen. Si autē sunt pœnales Prætorij, locum habet quod hic dicitur, vt sint annales, siue pœnales ex vtraq; parte, siue ex altera tantum: vt ff. de calum. l. j. & de in ius voc. l. pen. & ff. de alie. iudic. mut. l. vel post annum. Accurs.

Præto
ria pœ
nales
sunt an
nales.

¶ Vide pro declaratione Bar. l. in honorariis. ff. de act. & obl. Syl.

ADDITIO. Sed secundum Ang. illa est pœnalis ex vna parte tantum: & ideo non videtur bene excipi. Sed Bar. in l. in honorariis. ff. de act. & obl. concludit, quod omnes rei persecutorij

actio, quamuis ex ipsius Prætoris iurisdictione profisciscatur^b tamen perpetuò datur. absurdum enim esse existimauitⁱ anno eam terminari.

¶ Ex maleficiis pœnales actiones quamuis contra hæredes non dantur, hæredibus tamen offensæ dantur excepta, actione iniuriarum: actiones autem ex contractu dolo iniur aduersum hæredes (si nihil ex eo ad eos peruenerit) minime competunt. Omnes tamē pœnales actiones, lite contestata, contra hæredes trāseunt.

¶ e Constitutionibus. De quibus dixit supra eod. in princ.

¶ f Bonorū possessori. l. cuilibet possessori, qui vult succedere de iure prætorio, qui habet hæreditatis petitionē bonorū possessoriam: de qua habes ff. de bonor. possess. hæred. pet. per totum. Accurs.

¶ g Hæredis loco sunt. Vt quibus restituta est hæreditas per fideicommissum. quibus datur hæreditatis petitio fideicommissaria: de qua habet ff. de fideic. hæred. pet. per totum. Et hę duz sunt rei persecutorij. Accurs.

¶ Furti. Nam furti nec manifesti, ciuilis est. §. 2. supra de noxal.

¶ h Profisciscatur. Not. actionem furti manifesti esse prætoriam: sed non manifesti, est ciuilis: vt supra de noxa. §. sunt autem Accurs.

¶ i Existimauit. s. Prætor, & idem in

X x 4

qualibet pœnali in eo, quod peruenit ad delinquentem, vt ff. de vi, & vi ar. l. j. in princ. & ff. de do. l. Sabinus

¶ Non autem omnes. *CASVS.* Quæro, danturne actiones hæredibus, & in hæredes? vt ec-

ce, Titius vestè mihi subripuit: mortuus est. hærebōne in ipsius hæredem furti actionem? minime. Quid si me mortuo, meus heres actionem in Titium postulet? Dabitur ex

furto quidem, dāno, & rapina: sed non ex iniuriā. Quid autē de actionibus, quæ nascuntur ex contractu? Et hæredibus, & in hæredes dantur? præterquā in hac depositi specie. Deposui apud te meam vestem, eam vtendo contriui, ac corrupisti, in heredem tuum eo nomine non cōpetit actio. Sed ecce. Librum mihi subripuisti, furti tecum egi, alteruter, aut vterq; nostrum moritur. nonne cum alterutro, aut vtriusque hærede peragi iudicium poterit? maximè. Cor. Vib.

¶ Not. quod non valet ista cōsequētia, actio datur contra aliquem: ergo contra eius hæredem. Item, quod appellatione iuris venit ciuile: sed hoc est præcipuè propter aliud membrum distinctionis, videlicet, aut à Prætorē dantur: licet in bonis codicibus adsit illud verbū, ipso iure ciuili. Itē, quod actiones pœnales ex maleficiis non dantur contra hæredes. Itē, quod actio iniuriarum denegatur hæredi rationem ponit gl. vbi videbimus. Itē, quod actio de dolo non datur contra hæredem, siue actio descendat ex delicto siue ex contractu, nisi aliquid ad hæredem peruenit. Item, quod actiones pœnales si fuerint cōtestatæ transeunt ad hæredes. Ratio est: quia in ipsa cōtestatione oritur quidam quasi contractus inter partes. l. iij. §. idem scribit. ff. de pecul. & ibi doct. adeo, quod actio postea trāsmittitur ad hæredem vigore illius quasi contractus, non autem virtute prioris actionis. Syl.

¶ Non autem. Hic ponit diuisionem, quod aliæ sunt transitorie, aliæ non: sed superior fuit, quod aliæ erant perpetuæ, aliæ non vt suprā. eod. in princ.

¶ Ipso iure. l. ciuili.

¶ Ipso iure. Singularis locus, Directæ,

siue ciuiles actiones, ipso iure competebant ciuibus; neque denegari à Prætorē solebant l. 3. ff. rem pup. sal. fo. sed si qua iniqua videbatur, exceptione iniquitatem corrigebant. §. j. Inst. de excep.

lēt^b. est enim certissima iuris regula. Ex maleficiis pœnales actiones in hæredē rei* non cōpetere^c tveluti furti, vi bonorum raptorum, iniuria-

putemus, quemadmodum quibusdam placet: sed relatiuum sit, ius ciuile, de quo modo dixerat, respiciens. Nulla enim ita actio cuiquam competeat, vt non à prætorē urbano impetranda esset, quemadmodum in actionibus Hottomanus docuit. Sed Tribonianus Barbarus, & Latina lingua vt extranea vtens, sic obscure locutus est.

¶ b Dari solent, scilicet. iure prætorio. Accursius.

¶ c Ex maleficiis. scilicet priuatis, vt subiicit in exemplis: & subaudi vel quasi maleficiis: vt suprā de oblig. ex quasi deli. §. fin. Quid in publicis, de quibus tractatur infrā de pub. iud. respon. idem, & plus: quia etiam lite cōtestata non transeunt contra hæredes: vt ff. de accus. l. lex iudiciorum. nisi in quinque casibus. Primus est, leg. Iul. maiest. in duobus capitulis tantum eius legis: vt ff. ad leg. Iul. maiest. l. fin. Secundus est crimen hæresis: vt C. de apost. l. ij. & l. apostatarum. in fin. Tertius est crimen repetundarum. Quartus est de residuis. Quintus, peculatus crimē: vt ff. ad leg. Iul. pec. l. si.

¶ Non competere. Quia non vt qui N. A. contrahit pro se, & hærede contrahit: ita qui delinquit pro se, & hærede delinquit.

¶ d Non cōpetere. Nisi lis fuerit cōtestata: vt infrā eo. §. pœnales. & ff. de act. l. lex iudiciorum. in fi. Itē, nisi aliquid ad hæredem peruenerit, tunc enim tenetur. vt ff. de cal. l. in hæredē. & ff. quod me. caus. l. videamus. [Dic, q ratio est, quam ponit tex. in d. l. hæredē. videlicet, q turpia lucra sunt ab hæredibus extorquenda, licet crimina extinguantur. Lucrari enim non debet hæres ex delicto defuncti, de quo non tenetur, & quādo ipse tenetur eo quod aliquid ad eum

cept. Prætorie verò, ex Prætoris iurisdictione pendebant. l. 25. §. ultim. ff. de obl. & actio. §. 8. sup. de actio. * abest.

ADDITIO. Rectè Accursius ita tamē vt ipso non per excellentiam dictum

Actio
duplex
transitoria

N. A.

*In iuria-
vā actio
nē datur
hæredi
ratione
d. p. l. i.
* in iu-
ria*

ad eū pertinet, tunc non tenetur actio-
ne ex illo delicto: sed actione in fa-
ctum. l. j. §. fin. ff. de vi. & vi arm. & de-
clarat Dec. in l. pupillum. §. in hære-
des ff. de reg. iur. vbi vid. pro declara-
tione huius ma-

teriz. Sylu.] In
duobus tamen
casibus est con-
tra: vt in act. vi
bo. rapt. quæ nō
datur in hære-
dē, licet ad hæ-
redem aliquid
peruenerit, sed
furtiua datur
cōdictio: vt ff. vi
bo. rapt. l. ij. §. fi.

Item, interdicto vnde vi, quod non da-
tur in hæredem: sed in factum actio:
vt ff. de vi & vi arma. l. ij. §. fin.

¶ a Dāni iniuriæ. Legis Aquiliæ actio.

¶ b Sed hæredibus. id est, hæredibus
eorum, qui passi sunt hæc maleficia.

¶ c Iniuriarum actione. Nā hæc non
datur hæredi, nisi lis contestetur: hoc
ideo: quia non est in bonis nostris an-
te litem contestatam. vt ff. de iniur. l.
iniuriarū. iij. & l. iniuriarum. j. in prin.
& in glo. ij. Est & alia ratio: quia nihil
mihi de patrimonio abest, nec reo ad-
est: vt ff. de collatio. bon. l. cum eman-
cipati. §. emancipatus. [Ratio est secun-
dum glo. & Bart. ibi: quia non habetur
respectus ad ipsam rem, vel pecuniam:

*In iuria-
vā actio
aliunde
habet
similes
causae
niendas.*

sed ad ipsam contumeliam. Syl.] Sunt
& aliæ similes ei, vt subiicit: in quibus
nec actori aliquid de patrimonio ab-
est, nec reo aliquid adest: vnde idem
iuris est, quod & in ista: vt est actio in
factum, quæ datur cōtra libertum vo-
cantem patronum in ius sine venia, in
50. aureos, vel in filium vocantem pa-
trem: vt infra de pœn. teme. litig. §. fin.
& ff. de in ius voc. l. pen. Idem in po-
pularibus actionibus: vt si quis habeat
positū vel suspensum: vt ff. de iis, qui
deiec. vel effud. l. si verò. §. quæ autem.
[Intellige, nisi lis fuerit cōtestata: quia
tunc dicitur sibi appropriasse. l. licet.
in princ. ff. de procurator. vt per Ang.
hic. Syluett.] Quidam dicunt idem de
actione in factū de calumniatoribus:
vt ff. de calumn. l. hæc actio. Sed certē
ibi alia est ratio: quia habet condi-
tionem ob turpem cau. vt ibi dicitur.
Item, quia abest ibi aliquid actori, &
adest aliquid reo, vnde non est similis
supra dictis.

¶ Dic tu secundum Angel. hic, quod

hæc ratio nihil est: & distingue, vt per
eum hic. Syluett.

¶ d Inueniatur. Hic continuatur ille
§. qui est infra cod. §. pœnales.

¶ e Etiam ex cōtractu. Non solum ex
delicto. Accurs.

tur d. Aliquando
tamen etiam ex
cōtractu actio f
contra hæredem
non competit: ve-
luti cū testator
dolose s. versatus
fit, & ad hæredē h
eius nihil ex eo

¶ f Actio. scili-
cet de dolo, na-
ta propter do-
lum adhibitu
in cōtrahendo.
Nā si dedit do-
lus causam con-
tractui non agi-
tur actione ex
eo cōtractu, s. ff. de
cōtractu, l. si quis
cū nullus sit:
sed de dolo, vt

hic, & ff. de dolo. l. & eleganter. in prin.

Si enim esset incidens: ageretur actio-
ne ex eo cōtractu, vt purgaretur do-
lus: vt ff. de act. empt. l. Iulianus. §. si
venditor. & daretur in hæredes: vt ff.
de actio. & obligatio. l. ex cōtractibus.
Vel pone casum, quod dolus fuit inci-
dens vel superueniens: & remanet cō-
tractus: & nō agitur contra hæredem
nisi peruenerit aliquid ad eam: vt in
actione depositi, quæ datur in duplum
contra eum, qui dolum cōmisit in de-
posito causa tumultus, vel incendij, vel
ruinæ, vel naufragij: sed in hæredem
non datur in duplum ex dolo defun-
cti, licet in simplum detur: vt ff. de posi-
l. j. Item qualis est actio in factum, quæ
datur contra agrimensorem non au-
tem aduersus hæredem: vt ff. si mensor
fals. modium dixit. l. iij. §. pen. Item, in
actione ex stipulatu iudicio sisti, in
eo, qui erat conuentus iniuriarum: vt
ff. si quis caus. l. si cum. §. iniuriarum.
Idem est in actione tributaria, vt ff. de
tri. l. illud. §. fin. & de his casibus loqui-
tur hic §. cum dixit ex cōtractu in hæ-
redem non dari quandoque. Alias au-
tem ex cōtractu agitur contra hære-
dem, etiam de dolo defuncti regulari-
ter, vt ff. de actio. & oblig. l. ex contra-
ctibus. & l. ex depositi, quæ sunt huic
contrariæ. & hanc specialitatē, si velis
tenere primā opinionem, denotat hæc
litera, cū dicit, Aliquando tamen, &c.

¶ g Dolose. Dolo dante causam con-
tractui. Vel die incidenti, vel superue-
nienti, vt modò diximus. Accurs.

¶ h Ad hæredem. Sed si superuenisset,
actio in factum perpetuò contra hæ-
redem, & contra defunctum daretur,
vt ff. de dolo. l. itaque. Sed de dolo
olim intra annum, vtilem hodie intra

X x §

biennium continuum datur, vt C. de dol. l. fin.

a Diximus. *suprà* eod. s. non autem omnes. Accursius.

b Contestata. Imò vt dentur hæredi, sola præparatio sufficit: vt ff. de inoffic. testam. l. posthumus. s. fin. Ioan. Vel sine præparatione datur querela hæredi hodie.

Hæc gloss. reprobatur secundum Angel. hic: quia illud est speciale in querela, nō in aliis. Syluest.

N.A. i Contestata. Quia post litis contestationem, in bonis actoris sunt l. 28. ff. de iniur.

c Dantur. Nisi in duobus casibus. Primus, cum agitur ad operas contra libertum, & moritur patronus extraneo hærede relicto: ad quem nō transeunt operæ, etiam lite contestata: vt ff. de oper. liberti. l. si operarum iudicio. Secundus, in patre repetente dotē filię, quæ à viro diuenterat, si decedat pater extraneo hærede relicto, etiam lite contestata: vt C. de rei vxori. actione. l. vnica. s. videamus.

ADDITIO. Nam eo ipso q̄ mater moritur, vel aliter filia efficitur sui iuris: statim actio consolidatur in filiam: vt d. l. vnica. s. videamus. licet pater fuerit lit. contestatus: & sic propter hoc non facit transitum in suum heredem. & sic est speciale in dote: quia est proprium patrimonium filię: vt l. iij. s. sed vtrum. in fin. ff. de minori. & facit l. Pomponius Philadelphus. ff. familiaris eriscundæ. Angelus Aret.

d Transeunt. Nisi in duobus casibus. Primus, in actione de dolo. C. de do. l. fin. Secundus, in retractione alicuius in seruitutem vel libertinitatem, qui per conclusionem pronuntiatus fuerat ingenuus: vt ff. ne statu defunct. l. j. s. sed interdum.

e Superest. **THEMA.** Antonius in Mazium egit actione pro socio. Mazius primum calumniatur: deinde cum videret se malam causam habere, &

damnatum iri, itaq; se infamem fore: confessus est culpam, actorique satis fecit. Queritur, an possit iudex Mazium absolvere: id est, liberatum ab actione dimittere. Imperator respon-

det, posse. Quid autem in actore, si actor vult desistere à persequendo Mazulo? Franc. Hotomanus in cōmentar. in Orationem Ciceronis pro Q. Roscio ostēdit hoc etiā practicari solitū in actore. Cor. Vib.

Nota ergo, q̄ omnia iudicia sunt absolutoria. Item, quomodo intelligatur ista verba: & quæ sit ratio, quare omnia iudicia sint absolutoria. Item quod licet quandocumq; ante rem iudicatam soluere quod petitur. Itē intellige, quod debent solui expensæ legitimæ, vt not. doct. in l. postquam liti. C. de pactis. & tradit Decius in c. interposita. s. ille denique. in primo notabi. de appellatio. Item, quod soluens quod petitur, potest petere se absolui, & hoc est ex abundanti. Nam talis sententia nō est necessaria, secundum Bald. in c. dudum. de electio. Not. quod soluens non cogitur subire iudicium. Syluest.

f Superest. Hæc de vita, & transitu actionum, secundum quod in titulo promissit, dicta sunt: nunc de iudicis officio dicit quod cum exponere debeat, iam pauca, vt modicum respiret, deliberat. nam conceptum sermonem quis retinere potest? quia igitur iam concepit in animo tractare de officio iudicis, quomodo poterit tacere, quin dicat aliquid hic?

g Absolvere. scilicet ab obseruatione iudicij. nā principalis causa est sublata solutione: vt *suprà* quibus modis tollitur oblig. in princ. Accurs.

h Omnia iudicia. In actionibus strictis, & bonæ fidei, omne iudicium absolutorium est; propter partium conuentionem: Quia ubi litigatores consentiunt, nullæ sunt iudicantis partes l. j. ff. de iudic. s. præterea. *sup. de actio. l. v.*

Opera
liberto
imposita
nō trans-
eunt ad
hæredem
extraneo.

l.v. ff. de publ. & vectiga. l. ult. ff. quæ in frau. credit.

DE EXCEPTIONIBVS.

¶ Quia exceptio tenet vicem actionis: vt ff. de except.

l. j. ideo post actiones ponit de exceptio. Vel quia de armis actorum vidimus, & de reorum armis videndum est. ideo dicit, vt sequitur. Accurf.

S Equitur.

T H E M A.
Satis iam eos, qui in ius vocati, instruxisti æquum est nunc, vt eos quoque qui vocatur. instituas. Quod nam illis à iure civili præsidium datur? Exceptio. Quid est Exceptio? Dicta est ab excipiendō, id est, amputando refecandōq; de

actoris intentione, veluti, Terrore tibi allato coegi te stipulanti mihi centum promittere. Ius civile mihi actionem concedit. Dicit ergo Prætor, Si paret hunc illi centum promississe. Quoniam autem periniquum est terrore coactum soluere, Prætor hanc appendiculā adscribet, Nisi terrore adductū promississe appareat. Vides vt hæc adscriptio excipiat atq; amputet aliquid de actoris intentione? Corn. Vibul.

¶ Not. quod exceptiones sunt arma reorum. Item, quod fuerunt intentæ ad defendendū, non ad offendendum. Item, quod actio aliquando mero iure valet: tamen est iniqua respectu eius qui conuenitur. Item, quod licet ille qui dolo, metu, vel errore ductus aliquid promissit, mero iure teneatur, habet tamen exceptionē à Prætorē. Item, quod exceptio fundatur præcipuè in æquitate, & ad rationem huius text. vide omnino Fortu. Hispan. in l. iur. gentium. §. Prætor ait. versic. quarto infero. ff. de pact. & singularem declarationem ad hunc text. vide per eundem in l. si vnus. §. pactus ff. de pact. Quomodo autem fuerit inuenta exce-

ptio, & plura de ea vide per Hierony. Veron. in repetitio. rubr. ff. de verbor. oblig. Syluest.

¶ Exceptio, est defensio rei, quæ actoris intentioni opponitur l. j. & pass. ff.

hoc tit. Eius formula hæc fuit.

Si nō, vel, Nisi, vel, extra quam.

¶ Comparata. N. A. Alias inuentæ. Accurf.

¶ b Eorum. scilicet reorum. Nam ipsi sunt, cum quibus agitur, vt ff. de iur. iuran. l. iij. in princip. & in §. cum.

¶ c Iusta sit. Prima facie.

¶ iusta. Id est, N. A. vera: vt §. j. tit. seq. Nihilominus hoc verum Th. manet.

¶ d Dolo inductis. Hoc est in stricti iuris iudiciis: in bonæ fidei autem iu-

diciis ipso iure non tenet contractus. ff. de dol. mal. l. & eleganter. in pr. Accurf. **ADDITIO.** Hoc verum in odium doli: sed in sui præiudicium tenet contractus: & ex eo potest conueniri, nisi lex resistat actui: quia tunc ex neutra parte datur actio: vt est glō. in l. à diuo Pio. ff. de rit. nupt. in gl. ij. & Bal. in l. j. C. plus valet quod agitur. Ang.

¶ Promissisti. Credens te debere, cum non deberes, vt hic. & ff. de except. dol. l. iij. §. circa.

¶ Iure civili. Stipulatio metu, dolo, errore contracta, iure civili valet. l. 36. ff. de verb. oblig. l. 5. C. de inutil. stipul. Et quia ipso iure actori competit, denegari à Prætorē non potuit.

¶ f Obligatum esse. scilicet inspecto iuris rigore, de equitate obligatus non es: vt ff. de liber. caus. l. obligatus est. §. obligatum. & ff. de verb. signif. l. si creditor quæ sunt contra.

¶ g Efficax est. l. in sui substantia. Nam civiliter, & naturaliter est obligatus, & purè: sed non est efficax, quantum ad opem actionis. Vel dic, efficax est inspecto genere. Nam prima facie condemnandus videtur: sed inspecta qualitate,

tate, quia, sit dolo facta, vel metu, vel simili causa impediatur, est inefficax. & ita exponit in sequentibus casibus.

a Iniquum. Not. quod contra iniquitatem, & sic econtra ex æquitate datur reo excep-

cep. l. qui æquitate. ff. de do. ma. except. Ang.

b Metus causa. Hoc quando metu fuit compulsum.

c Doli. hoc quando inductus fuit per dolum.

N.A. **d** Doli mali veluti, C. Aquilius iudex esto. Si paret Marium Titio stipulanti centum spopondisse, extra quam dolo stipulanti promiserit, centum ei dare datur.

d In factum. redde singula singulis propositis causis secundum Ioannem. Sed nonne hoc tertio casu, scilicet quando per errorem promissit, datur doli exceptio? Certè sic: ut ff. de doli mali excepti. l.

ij. §. circa. Quare dic, quod hæc actio in factum est proponenda in subsidium doli exceptionis, scilicet contra patrum, & parentem, contra quos turpes exceptiones non opponuntur: ut ff. de doli mali exceptione. l. apud Celsum, §. aduersus. & ita hic accipitur. Accurs.

e Idem iuris. **CASVS.** Olim post mutuum datum plerumque stipulatio interponebatur. Finge me qui tibi mox numeraturus viderer, stipulatum esse Centum quæ tibi mutuò dedi, dare spondes? Respondisti, Spondeo. Peto abs te postea centum ex stipulatu. Prætor mihi actionem denegare non potest. Quomodo enim? quum ea legibus mihi concedatur: sed adscribet exceptionem, Nisi non numeratam esse pecuniam appareat. Corn. Vibul.

N.A. **f** Stipulatus fuerit. Interdum stipu-

sed iniquum a est te condemnari. Ideoque datur tibi exceptio. Quod metus causa b, aut doli mali, f aut in factum d composita ad impugnandam actionem.

¶ Qui futura numerationis spe mutuum recepit, scriptis factus fuit, exceptione non numeratæ pecuniæ tutus est.

¶ Idem iuris est, si quis quasi * credendi causa pecuniam à te stipulatus f fuerit, neque numerauerit. Nam eam pecuniam à te petere f posse eum, certum est:

lario ante fiebat, mox pecunia credebatur; actum implenda stipulationis gratia numeratio fieri dicebatur l. vj. l. vij. ff. de Nouationibus. lege ij. §. iij. ff. de doli exceptione

dare enim te oportet, cum ex stipulatione tenearis. Sed quia iniquum est eo nomine te condemnari: placet exceptione pecuniæ f non numeratæ te defendi debere. Cuius tempora nos (secundum quod iam superioribus libris scriptum est e) constitutione f nostra coartauimus.

¶ Si debitori credito: non petere pactus fuerit, ex pacto præcedens obligatio non perimitur, sed pacti conuenti exceptio aduersus creditorem agentem partitur.

ce non inscribitur, De exceptione non numeratæ pecuniæ, sed, De non numeratæ pecunia. Quod si stipulatio contracta sit, ipso quidem iure obligatus est, sed per doli exceptionem non tenetur; nec potest cogi à stipulatore creditam pecuniam accipere. l. 30. ff. de reb. cred. l. 4. ff. quæ res pignori.

e Scriptum est. supra de li. oblig.

f Constitutione. Ut C. de non numeratæ pecunia. l. in contractibus.

¶ Præterea si debitor. CASVS. Debebam tibi centum: deinde conuenit inter nos, pactique sumus, ne ea peteres: hoc simplici ac nudo pacto, quod stipulatione non confirmatum est, actio non extinguitur: sed Prætor simul adscribet, Nisi pactum conuentum de non petendo inter eos appareat. Cor. Vibul.

¶ Pactus.

† Petere potest. **N.A.** Actione ex stipulatu.

† Pecuniæ. Imo **N.A.** antiquo iure exceptione doli. d. lege ij. §. iij. ff. de doli exceptione. Non si quis chyrographo inani cauit se debere, idcirco ipso iure obligatus est: Quia exceptio non numeratæ pecuniæ, cum esset olim perpetua, literarum obligatio non erat hodie cum temporalis effectus sit literarum obligatio introducta est. §. j. supra de literarum obligatio. Qui ipso iure non est obligatus, exceptione non iudicet sed hæc exceptio, non est ex genere aliarum; Ideo titulus in Codice

Pactum de non petendo tres habet effectus.

N.A. † Pactus. Ista remissio, siue quittatio dicitur pactum de non petendo. *

† a Peteretur. Not. quod pactum de non petendo tria operatur. Nam tollit naturalem ipso iure: vt ff. de sol. l. Stichum. §. naturalis. Item, elidit civile, vt in hoc §. Item, obligat naturaliter paciscentem non petere. Nam & alijs quis est obligatus naturaliter aliquid non facere, vt non facere furtum: vt supra de obli. quæ ex delict. nasc. §. j.

* omni- modo.

† b Non omnino. Quia non civilis, sed naturalis tantum: vt ff. de sol. l. Stichum. §. naturalis. In casibus tamen etiã ipso iure vtrumque tollit pactum: vt in maleficiis factis, si quis paciscatur, ne agatur. Item, in pignore remisso per pactum: vt ff. de pact. l. si tibi. §. quædam actiones. & §. de pignore.

† Adde, quod ratio est: quia in maleficiis agimus de odio: & ideo lex per tulit vt facilius tollerentur: vel quia in maleficiis non est verus consensus, quæ sunt rationes allegatæ per doct. sed ego alijs dicebam: quod ratio erat: quia in maleficiis oriebatur tantum obligatio naturalis procedens ab illo tacito consensu, quæ tamen nescio quomodo recipiebatur à leg. non per viam obligationis, sed nudi pacti. vnde nil mirum si ex simplici & solo pacto, & sic ex cōtrario naturæ vinculo tolleratur. Syluest.

N.A. † Pacto conuento. Id est, pacto nudo: Quia mutui obligatio re cōtracta, non nisi re dissoluitur: Verbis solemnibus contracta stipulatio, non nisi verbis solemnibus, id est, acceptilatione dissoluitur l. 35. ff. de reg. iur.

† c Si apparet. Oratio posita loco actionis, secundum P. sed secundum Ioan. contra: vt diximus supra de act. §. sic itaque.

† Per exceptionem. De non petendo. N.A. l. 5. C. de pact.

non est: sed exceptione iurisiurandi munitus æquè si quis in rem conuentus, rem petitam suam esse iurauerit, non propterea actor dominus esse definit: verum exceptio iurisiurandi sibi postea vendicanti obstabit.

† Aequè si debitor creditore deferente iurauerit, nihil se dare oportere, adhuc obligatus permanet *. sed quia iniquum est, de periurio quari: defenditur per exceptionem iurisiurandi. In his quoque actionibus, quibus in re agi-

hæc exceptio, vt alia quitate. Syluest.

† d Iniquum est. Hic not. simile ff. de in lit. iur. l. fin. & ff. de iur. iur. l. nam postea. §. iurisiurando dato. & ff. de dol. ma. l. nam sufficit. hoc tamè fallit, quoties est contra leges iuratum: quia non seruatur sacramentum, vt in authent. sceni. non solum. §. non enim, si quis. quæ est C. de nupr. authent. quod eis. & ff. de iur. patro. l. adigere. C. de leg. & constit. l. non dubium. in fin. Item, quando veritas alijs per testimonium potest inueniri, vt C. de reb. cred. l. fin. Item, quando defertur sacramentum à iudice: vt ff. de iur. iur. l. admonendi. alijs autem obtinet quod hic dicitur.

† Exceptione iurisiurandi. Iurisiurandi N.A. sumus & præcipuus effectus est, vt per ipsum à reo præstitum, actoris intentione.

† Aequè si debitor. CASVS. Debebā tibi centum, quæ quum à me petiturus esses, delato mihi abs te iuramento iurauit me tibi non debere: hoc iuramentum non perimit tuā actionem. Prætor tamè quum tibi iudiciū dabit, si paret illū huic centum debere, exceptionem adscribet. Nisi si illum inraisse nihil se debere appareat, quod in actionibus in re eodem modo iudicandū est. Corn. Vibul.

† Not. quod iuramentum debet deferri à creditore. Item, quod iurans remanet obligatus, & opus est exceptione. Item, quæ

* manet. Iuramentum contra legem non est seruandum.

entio perimatur, aut ipso iure, cum actio denegabitur, aut per exceptionem. l. vii. & seqq. ff. de iureiur.

Euro vem ¶ 2 Rem suam esse. Distinguitur tamen verum iuret suā rem esse, vel petitoris non esse:

meā esse quia si iuret suā esse, datur sibi actio & exceptio: sed si iuret petitoris nō esse, nascitur sibi exceptio cōtra petitorē tantum, vt ff. de iureiur. l. sed & si possessori. j. & ij. respons. ibi, non enim.

no tuam ¶ Item si in iudicio. **CASVS.** Egi tecum, centum te mihi debere intendens, absolutus es. Prætor tamen postulanti mihi actionem in eadem cētum iterū dabit. sed exceptionē adscribet, Ni rem iudicatā appareat. Corn. Vib.

¶ Not. q. sententia & res iudicata non tollunt actionem, & obligationē: quia cum sit civile vinculum tantum, non potest remouere nisi civilem obligationem, vt declarat gloss. Item, quod non opposita exceptione rei iudicatæ, iudiciū procederet. Item, quod cōuētus realis potest certō modo dici obligatus. Syluest.

¶ b Actum fuerit. Subaudi, & fueris absolutus. sicut hic innuit.

ADDITIO. Intelligas istum text. cum ista glo. quod reus fuit absolutus: vt infra pater. Angelus.

N. A. ¶ Actum fuerit. Et iudicio illos sis absolutus, & liberatus.

¶ c Obligatio durat. scilicet, si primò erat obligatus. vnde si soluat, non reperit, cum debitum soluat: vt ff. de cōdict. indeb. l. iulianus. & l. index. Et caue tibi: quia per iusiurandū, & per pactum naturalis tollitur obligatio, &

remanet civilis: vt ff. de iureiur. l. fin. in princip. & ff. de solutio. l. Stichum, Obligat. aut Pamphilum. §. naturalis. Sed per *sio nam* sententiam tollitur civilis, & remanet *valis to-* naturalis: vt ff. de cōdictio. indebit. *litur per*

l. Iulianus. Sed *passum* cum actionem *sed ciui-* inducat res iudicata, vbi nulla *lie per* la omnino erat, *senten-* vt C. de rebus *iam.* *cred.* l. actori, est de iure quare nō tollit *re ciui-* vbi est? Resp. res li. iudicata de iure civili est, & ideo tollit & inducit ea, quæ sunt de iure civili: & ita obligationem civilem tollit: & actionem (quæ est de iure civili) inducit: vt ff. de orig. iuris. l. ij. §. deinde ex his. Ea autem, quæ sunt iuris *sinto* naturalis, non tollit: vt obligationem naturalē. vt arg. supra de legitim. agn. tut. §. fin.

¶ **Hæc prior est exceptionum diuisio, vt quædam civiles sint, quædam prætorie.**

¶ **Hæc exempli causa retulisse sufficiat.** Alioqui quā ex multis, variisq; causis exceptiones necessariæ sint *, ex latioribus Digestorū, seu Pædestarū libris intelligi potest. Quarū quædam ex legibus ^d, vel ex iis, quæ legis vicē obtinent ^e, vel ex

autem de necessario: quia illud habet eandem vim, sicut res iudi. vt l. ij. ff. de iureiur.

¶ Obligatio durat. Quia non sunt nisi **N. A.** quatuor obligationis dissoluēde modi, in quorū numero non est res iudicata.

¶ Ipso iure. Id est, iure civili. **N. A.**

¶ Agi potest. Nā actio iudicati, non ex **N. A.** re iudicata nascitur, sed ex stipulatione iudicatum solui l. 28. §. igitur. ff. de iureiur. l. 27. in fine, & l. seq. ff. de procu.

¶ d Ex legibus. Vt ne quis conueniatur, nisi coram suo iudice, vt C. de except. l. fin.

¶ e Legis vicem obtinent. vt in senatusconsultis: vt supra tit. j. in prin. sicut & exceptio Macedoniani, Velleiani: vt ff. ad Macedon. & Velleian. per totum titul. Accursius.

¶ 2 Præto

¶ a Prætoris iurisdictione. ut de do-
lo malo, & metus causa: ut ff. de excep-
dol. per totum. Item pacti: ut ff. de pact.
l. iuris gentium. §. Prætor ait. Accurs.

¶ Appellatur. Diuiditur principaliter
in tres partes.

Primò, ponit

duplicem distin-

ctionem excep-

tionum. quia

quædam sunt per-

petuæ, & quæ-

dam temporales.

Item, quædam

peremptoriæ, &

quædam dilato-

riæ. Secundo, po-

nit exempla cu-

iuslibet. Tertiò,

ponit quæ pœ-

nam olim pa-

tiebatur, & quæ

hodie patitur,

qui pœdente di-

latione legali,

vel lata ab ho-

mine, ante dila-

tionem finitam

egerit. Secunda

ibi, Perpetuæ,

& peremptoriæ.

Tertia ibi, Alio-

qui.

¶ b Semper. i.

Sine præfinitio-

ne temporis: ut

ff. de do. except.

l. pure. §. fin. ita ramen, si ante senten-

tiam opponatur: ut C. sentent. rescind.

non pos. l. peremptorias. nisi in septem

casibus, in quibus opponi possunt etiã

post sententiã, ut ratione ætatis, ut C.

sent. rescind. non pos. l. peremptorias. &

ff. de min. l. minor. xxv. ann. omisam.

Item miles, ut C. de iu. & fa. igno. l. j.

Item in Maced. & Velleiano: ut ff. ad

Maced. l. tametsi. Itẽ, in donatore, qui

opponit, ut non conueniatur, nisi in

quantum facere potest, etiam post sen-

tentiã, ut ff. de re iudi. l. Nefennius. §.

fin. Item, exceptio falsi procuratoris,

ut C. de procurat. l. licet. Secus, si ra-

tionem personæ procuratoris oppona-

tur exceptio: ut quia sit miles, vel mu-

lier: quia talis exceptio est dilatoria:

ut infra §. præterea. Item, ubicunque

dicerem nullum fuisse iudicium, ut

quia sit venalis sententia, vel falsis re-

stibus, vel instrumentis, iudicata: ut

C. quando prouoc. non est necess. l. ve-

ipsius prætoris iu-
risdictione & sub-
stantiam capiunt.

¶ Jam adest po-

terior exceptio-

nũ sectio, ut quæ-

dam perpetuæ, &

peremptoriæ sint:

quædam tempora-

les, & dilatoriæ.

Perpetuæ & per-

emptoriæ sũt, quæ

& semper locum

habent, & causam

principalem peri-

mũt dilatoriæ ve-

rò sunt, quæ ad

tempus noceant, &

actionem in tẽpus

differre solent, ut

exceptio pacti, ne

intra certum tem-

pus petatur, & si-

miles: quæ olim

nales. vel cũ iudex sit non suus: ut
C. si à non compet. iudi. per totum.
Item, si iniquè à iudice compulsus est
eo tempore, quo compelli nõ debuit:
ut ff. de se. l. j. Sed dilatoria proponi-

ante tẽpus agenti

opposita, actionẽ

omnino consume-

bant: hodie verò

duplũ induciarum

debitori tribuunt:

item finito tẽpore

nõ antea actor au-

diendus est, quàm

expensas litis re-

fuderit.

¶ Appellatur au-

tem exceptiones,

aliæ perpetuæ, &

peremptoriæ: aliæ

temporales & di-

latoriæ.

¶ Perpetuæ &

peremptoriæ sunt,

quæ semper agẽ-

tibus obstant, &

semper rem, de

qua agitur, peri-

munt: qualis est

pecu. l. in contractibus. §. j. & super cæ-

teris. Sed in hoc potest dici anomalat:

quod cũ aliàs probet, qui excipit,

hic tamen non probat: ut C. de non

num. pecu. l. si ex cautione tua. Item,

quare in exceptione nõ numeratæ do-

tis? & eodem modo solue: ut C. de dot.

cau. non num. l. fin. & authent. ibi po-

sita. Item, quid de ea, quæ opponitur,

ut quis conueniatur in quantum face-

re potest? Respond. eam esse tempo-

ralem: quia præsumo quod aliqua ac-

quiret: & sic postea poterit soluere: ut

C. arbitr. tut. l. si defunctus. Nam non

repetitur, quod soluitur: licet facere

non possit commodè: ut ff. de condi-

ctio. indebiti. l. nam & maritus. quod

fieret, si esset perpetua, cũ sit fauo-

rabilis: ut ff. de conditione indebiti. l.

qui exceptionem. Et circa hoc vide

quod not. in lege j. C. de iuris, & fact.

ignorantia.

¶ Perimũt. Ut postquã iudicatũ fuerit, N. A.

eam

tur ante litem

contestatam: sed

probat post,

quàm actor mō-

strauerit, quod

asseruerat: ut C.

de prob. l. exce-

ptione. & C. de

except. l. si qui-

dem. Secus in

exceptione fo-

ri: quia ante li-

tem cōtestatam

opponi & pro-

bari debet secũ-

dum quosdã: ut

ff. eo. l. pen. Sed

quid de exce-

ptione non nu-

meratæ pecu-

niẽ, nunquid est

perpetua vel tẽ-

poralis? Respõ.

quidã anomalã

eã esse. Nos di-

cimus, quod est

tẽporalis bien-

ni, scilicet, vel

triginta dierũ:

ut suprã de lib.

obli. §. fin. & C.

de non numer.

pecu. l. in contractibus. §. j. & super cæ-

teris. Sed in hoc potest dici anomalat:

quod cũ aliàs probet, qui excipit,

hic tamen non probat: ut C. de non

num. pecu. l. si ex cautione tua. Item,

quare in exceptione nõ numeratæ do-

tis? & eodem modo solue: ut C. de dot.

cau. non num. l. fin. & authent. ibi po-

sita. Item, quid de ea, quæ opponitur,

ut quis conueniatur in quantum face-

re potest? Respond. eam esse tempo-

ralem: quia præsumo quod aliqua ac-

quiret: & sic postea poterit soluere: ut

C. arbitr. tut. l. si defunctus. Nam non

repetitur, quod soluitur: licet facere

non possit commodè: ut ff. de condi-

ctio. indebiti. l. nam & maritus. quod

fieret, si esset perpetua, cũ sit fauo-

rabilis: ut ff. de conditione indebiti. l.

qui exceptionem. Et circa hoc vide

quod not. in lege j. C. de iuris, & fact.

ignorantia.

¶ Perimũt. Ut postquã iudicatũ fuerit, N. A.

eam

eam verā fuisse
fuisse postulari
denovo eo nomi-
ne actio nō pos-
sit. l. ij. & l. iij. ff.
hoc tit.

N.A. † Dilationem.
ut nec civili,
nec pratorio
iure perimatur
actio.

‡ a Pacti con-
uenti. scilicet ex-
ceptio.

‡ b Pacti con-
uenti. scilicet vs-
que ad quin-
quennium.

‡ c Alia similis.
veluti si quis
stipuletur id qd
in utero est, vel
fructus futuros,
vel domū certo
loco edificari,
vel cum Romae
esset, Ephesi da-
ri stipulatus est:
ut ff. de verbor.
oblig. l. interdū.
secundum Azo.

‡ d Rem amit-
tebant. facit su-
pra de actio. §. si
quis agens. & ff.
de libe. leg. l. nō
solum. §. si. & C.
de iur. fisc. l. iu-
stas. lib. x.

N.A. † Rem amitte-
bant. id est, plus
petendo causa
cadebant. §. si
quis agens. 28. &
§. seq. supra de
actio.

‡ Hodie autem.
CASVS. Quū
mili centū de-
beres, pactum
feci de non pe-
tendo in quin-
quennium: an-
no tertio exacto
petij. Lex noua
sic me punit, ut
quia petij bien-
nio antē quā
pactus erā, biē-
nium duplicē-

exceptio doli ma-
li, & quod metus
causa factum est,
& pacti conuenti,
cū ita conuene-
rit * ne omnino
pecunia petere-
tur. Temporales
atque dilatoriae
sunt, quae ad tem-
pus nocēt, & tem-
poris dilationem †
tribuūt: qualis est
pacti conuenti ‡,
cū ita conuene-
rit, Ne intra cer-
tum tempus age-
retur, veluti intra
quinquennium. Nā
finito eo tempore,
non impeditur a-
ctor rem exequi.
Ergo ij, quibus in-
tra certum tēpus
agere volentibus
obiicitur exce-
ptio, aut pacti cō-
uenti ‡, aut alia
similis ‡, differre
debent actionē, &
post tempus age-
re. Ideo enim &
dilatoriae istae ex-
ceptiones appel-
lantur. Alioqui si
intra tempus ege-
rint, obiectaq; sit
exceptio, neq; eo
iudicio quicquam
cōsequebatur, p-
pter exceptionē:
neq; post tempus
olim agere pote-
rant, cum temerē
rem in iudicium
deducebāt, & cō-
sumebant: qua ra-
tione rem amitte-
bant d.

‡ Hodie si actor
plus petat tempo-
re, siue pendente
dilatione, reo in-
duciae duplicatur,
& idem actor reo
in expensis factis
in causa damnabi-
tur, ante quā
refectionem super
principali negotio
audientia denega-
bitur. Aret.

‡ Hodie autem
non ita strictē hoc
procedere volu-
mus: sed eum, qui
ante tempus, vel
pactionis, vel obli-
gationis litem in-
ferre ausus sit *,
Zenonianē consti-
tutioni † subia-
cere cōsemus: quā
sacratissimus le-
gislator de iis qui
tempore plus pe-
tierint protulit: ut
& inducias, quas
ipse actor sponte *
indulserit, vel
quas natura actio-
nis continet ‡, si
contempserit, in
duplum § habeant
ij, qui talem iniu-
riam h passi sint: &
post eas finitas nō
aliter litem susci-
pian, nisi omnes
expensas litis ac-
ceperint: ut acto-
res tali poena per-
territi †, tempora
litium doceantur
observare.

‡ Terciam hic ex-

tur, & expecte-
tur adhuc qua-
driennium: de-
inde ut impēsas
à te hoc priore
factas tibi repē-
dam. Cor. vii.

† Not. quae erat
olim poena plus
petentium, &
quae hodie: &
scitis fuit dictum
supra in titū. de
act. §. plus autē.
Syluest.

‡ e Zenonianae
cōstitutioni. scilicet,
Graecae, cuius
meminit su-
pra de act. §. sed
haec quidem.

† Zenonianae. **N.A.**
De qua dictum
est in §. sed haec
quidem. 32. sup.
de actio.

‡ f Continet. * ff.
Quod dic, ut
modo dixi per
l. interdū. ff. de
verb. oblig.

‡ g In duplum.
sed videtur qd
nullam patiatur
poenam: ut ff. de
pet. har. l. quod
si in diē in pr.
quae est huic
contra. Sed dic
illā corrigi. vel
melius, speciale
est ibi, quia ad
hoc solum age-
batur, ut eodem
iure penes agē-
tem haberetur,
quo erat apud
defunctum: vn-
de nō fuit plus
petitum.

‡ h Iniuriam.
Non tamen ta-
lem, propter
quā agere pos-
sent.

‡ i Tali poena
perterriti. Facit
C. ad legem Iul.
rep. l. j. & ff. de
poen. l. capita-
lium.

lium. §. penult. & C. de inoffic. testam. l. si quis in suo. in fin. princ. respon.

¶ **Præterea etiā ex persona.** **CASVS.** Trasymachus miles agere alieno nomine contra me volebat impetrabit

quidem à Prz-tore actionem: sed simul adscribetur exceptio, nisi actorē militem esse appareat. Sed quo nomine illa exceptio appellabitur? Dilatoria: quia per eā ptrudo ac differo iudiciū in aliud tempus: & ex persona, quia non in re, sed in persona actoris causam differēdi iudicij nactus sum. Cor. Vibul.

¶ **Not.** aliquas esse exceptiones dilatorias respectu personarum. Item, q̄ mulier & miles nō possunt exercere officiū procuratoris, nec interuenire in iudicio pro alio. In milite est ratio, ne detrahatur à militia: in muliere verò ratione publicæ cuiusdam honestatis. quod intellige in iudicio, secus extra iudiciū. l. iij. §. j. ff. de nego. gest. Item, in pluribus aliis casibus notatis per Dec. in l. ij. ff. de regul. iur. Item quod miles potest esse in iudicio, dummodo à disciplina militari non distrahatur: & per consequens quod iura attendunt in militibus plus publicum fauorem quam priuatum ipsorummet militum Syluest.

¶ **a Mulierem.** Quæ pro alio agere non potest, nisi pro parētibus, si morbus, aut ætas eos impediatur: nec sit qui eorum nomine agat. vt ff. de procu. l. fœminas. Accursius.

ADDITIO. Mater tamen non admitteretur pro filio minore etiam ad defendendum: nisi in causa appella-

tionis: & est ratio, quia est maioris præiudicii, quam principalis. Ang.

¶ **b** Nec pro patre vel matre. Nisi pro eorum libertate: vt ff. de lib. cau. l. iij, quæ est contra. secundum Ioann.

ceptionum diuisionē tradit, quod scilicet dilatoria-rum aliæ ex re, illæ ex litigantis per-sonæ nascuntur.

¶ **Præterea etiam ex persona sunt dilatorię exceptio-nes, quales sunt procuratoriæ: ve-luti, si per milite, aut mulierem a-gere quis velit.** Nā militibus nec pro patre, vel ma-tre^b, vel vxore, nec ex sacro rescri-pto procuratorio nomine experiri conceditur: suis verò negotiis su-peresse sine offen-sa^c militaris * disci-plinæ possunt.

¶ **Exceptio infamiz procuratoris,**

quæ antiquitus cō-petebat, hodie cā-quām minus fre-quentata exautho-ratur.

¶ **Eas verò excep-tiones, quæ olim pcuratoribus pro-pter infamiam, vel dantis, vel ipsius procuratoris op-ponebantur, cum in iudiciis nullo modo frequentari perspeximus, con-quiēsceret^c sanxi-mus: ne dum de his altercatur, ipsius negotij discepta-tio proteletur.**

TIT. XIII.

DE REPLI-cationibus.

¶ **Quemadmodū exceptio actionem**

ceduntur per seipsum. Itē q̄ nō sunt li-tes protrahendę. Item, q̄ nō vsus, est iu-ista causa derogandi antiquæ legi Syl.

¶ **c** Conquiēscere. Sed contra ff. de po-stulan. l. j. §. secundo loco. & in §. hoc edicto. Solu. ibi de maxima infamia: hic de parua. Vel illud de aduocato, qui emolumentum tantum habet: hic in procuratore, qui tantum habet onus.

† Conquiēscere. Antiquo iure Roma-norum infamia notatus, procurator esse non poterat imo nec suo quidem nomine postulare l. j. §. 4. & §. 7. ff. de postul. ignominioso non est actio (in-quit Quinctilianus lib. 7. cap. 5.) Con-stantinopoli sicut etiam infamibus procuratores esse.

DE REPLICATIONIBVS.
¶ **Quia exceptio per replicationem**

Y y

ADDITIO.

Dic q̄ in isto casu dicitur de-fendere causam propriam pro suo interesse. vt l. j. ij. iij. & iij. ff. de libe. cau. facit. non tan-tum ff. de app.

¶ **c** Sine offen-sa. id est, hoc sit sine offensa disciplinz: non autem sic intel-ligitur, vt hoc non possit fieri. si disciplina, id est, exercitium militare offen-datur. sed siue offensa datur, siue non, præsū-mitur non of-fendi: vt hic, & C. de procur. l. qui stipendia.

¶ **Eas verò excep-tiones.** Not. quod infamis. potest pro alio esse in iudicio. Item, quod quē-dam concedun-tur per alium, quæ non con-

N. A.

Aduocatus luc-cius, pro-curator onus hā-beat,

eliditur, ideo per consequens de replicatione dicit, ut infra eod. in princ. & ff. de excep. l. ij. §. replicatio.

Interdū. Totus iste tit. diuiditur in duas partes principaliter. Primo, ponitur de replicatione, quæ prodest actori, & quæ non. Secundo, quæ exceptiones competentes reo principali profunt fideiussori, & quæ non profunt. Secunda ibi. Exceptiones autē. ¶ Not. quod replicatio fauore actoris inuenta est. Itē. not. illa verba, prima facie, quibus in conciliis, vti solemus. Itē. not. quod per replicationem resoluitur ius exceptionis: circa quorum verborum intellectu vide Form. Hispan. in l. si vnus. §. pactus. ff. de pac. Item, quod pactum secundum de petendo non elidit pactum de non petendo ipso iure. Item, quod obligatio contrario pacto elisa, potest nouo pacto inuari. Item, quod pactum liberatorum non tollitur nouo pacto ipso iure, sed replicatione. Itē, quod dan-

excludit, ita exceptionem replicatio, & replicatio non duplicatio, rursus triplicatio duplicationem, & deinceps vltiores defensiones multiplicationis nominibus, vbi opus fuerit proponi possunt.

Interdum euenit, ut exceptio, quæ prima facie iusta videtur, tamen iniquè noceat: quod cum accedit, alia allegatione opus est, adiuvandi actoris gratia, quæ Replicatio vocatur, quia per eam replicatur, atque resoluitur ius exceptionis: veluti cum pactus est aliquis cum debitore suo, ne ab eo pecuniam petat: deinde postea in contrarium pacti sunt, id est, ut creditori petere liceat: si creditor agat, & excipiat debitor: ut ita demum condemnatur, si non conuenerit, ne eam pecuniā creditor petat: nocet ei exceptio. Cōuenit enim ita. Namque nihilominus hoc verū manet, licet postea in contrarium pacti sint. Sed

quia iniquum est creditorem excludi: replicatio ei dabitur ex posteriore pacto cōuenito. Rursus interdum euenit, ut replicatio, quæ prima facie iusta est, iniquè noceat: quod cum accedit, alia allegatione opus est, adiuvandi rei gratia: quæ duplicatio vocatur. Et si rursus ea prima facie iusta, videatur, sed propter aliquam causam actori iniquè noceat: rursus alia allegatione opus est, quæ actor adiuvetur quæ dicitur Triplicatio. Quarum omnium exceptionum usum interdum vltius, quā diximus, varietas negotiorum introduxit: quas omnes apertius ex Digestorum latiore volumine facile est cognoscere. ¶ **In re defensiones debitori competentes (ut pacti de non petendo) fideiussoribus etiam competunt: quia si quid fideiussores pro reo soluerunt, id actione mandati ab eo repetunt exceptiones verò in personam (ut defensiones bonorum,**

tur replicatio: nes, duplicatio: nes, triplicatio: nes, & vltius quantum expedit. Syluest.

2. Noceat, id est non profit, vel dic poris, scilicet actori. Accursus.

† Replicatio, N. A. est defensio actoris rei exceptioni opposita l. 2. de except.

† Resoluitur. N. A. Imò fortasse, quia vitium exceptionis replicatur & patet. Formula autem hæc replicationis fuit. Aut si veluti, Aut si denuo pactus non est de petendo quia prius pactum, per posterius, ipso iure non tollitur l. 27. §. pactus. ff. de pact.

† Duplicatio. N. A. Actioni opponitur exceptio; exceptio; replicatio; duplicationi; duplicatio; duplicationi; triplicatio; triplicatio; quadriplatio.

† e Ea. §. duplicatio. Accurs.

† f Digestorum. Ut ff. de except. l. ij.

† Exceptiones. Not. quod nihil frustra concedi debet quod possit eludi. Itē, quod fideiussor cēsetur habere mandatum de soluendo ab eo, pro quo fideiussit.

ius sit. Item, quod datur regressus fideiussori contra principalem pro quo fideiussit, ita demum si soluerit: quod intellige regulariter. Item, quod debitor potest cedere bonis. Item, quod personalia personam non egrediuntur. Item, quod fideiussores ad hoc accipiuntur, ut ab eis exigatur, & a debitore exigere non poterit. Sylvest.

a Exceptiones. Videtur quod hic §. deberet esse in fine superioris tituli. Sed certe cum & replicatio sit exceptio, bene ponitur hic generaliter, et ad exceptiones, quae ad replicationes pertineant. Accursus.

b Fideiussoribus. Appellatione fideiussoris omnem accessorem accipere siue mandator siue fideiussor, siue alius: ex eo dictus fideiussor, quod pro alio fide sua adstrinxerit. Et notandum quod dicitur, plerumque: quia exceptio reo competens gratia sua personae: ut quia sit minor fideiussori non competit: ut ff. de mi. l. in causis. j. in princ. & ff. de except. l. exceptiones. ij. in fin. l. Item, si est damnatus in omnibus bonis suis ratione sui delicti: ut C. de fideiuss. l. j. vel si cessit bonis: unde personaliter ei subuenitur, ne in plus conveniatur, quam in quantum facere potest: ut supra. de act. §. si. & infra eo. in fi. Item, ubicumque quis in quantum facere potest condemnatur, nam fideiussori non datur exceptio. ut ff. pro so. l. verum. §. j. & ff. sol. ma. l. alia. Vbi autem exceptiones coherent rei & non

& id genus aliter ad fideiussores non porriguntur.

c Exceptiones autem, quibus debitor defenditur, plerumque accomodari solent etiam fideiussoribus. **t** eius, & recte: quia quod ab iis **e** petitur, id ab ipso debitore peti videtur: quia mandati iudicio redditus est eis, quod iis pro eo soluerint. Quia ratione **d** & si de non perenda pecunia pactus quis **e** cum reo fuerit: placuit perinde succurrendum esse per exceptionem pacti conventi illis quoque **f**, qui pro eo obligati sunt: ac si etiam cum ipsis pactus esset, nec ab eis ea pecunia petere-

personae: ut pacti conventi, & rei iudicatae, fideiussoribus competunt: ut hic etiam innuitur reo: ut C. de exceptio. l. defensiones. & ff. de exceptio. l. omnes.

ADDITIO. Dic ut in l. pen. & in l. tam mandatori.

tur. Sanè quaedam exceptiones non solent his accomodari. Ecce enim, si debitor bonis suis cesserit, & cum eo creditor experiatur, defenditur per exceptionem **u**, Si bonis cesserit. Sed hæc exceptio fideiussoribus non datur: ideo, scilicet, quia qui alios pro debitore obligat, hoc maxime **h** prospicit, ut cum facultatibus lapsus fuerit debitor, possit ab iis, quos pro eo obligavit, suum consequi.

TIT. XV. DE INTERDICTIS.

Interdicta olim nil aliud erant nisi certæ conce-

Facit supra de fideiussor. in princ.

t Suū consequi. Vnde vulgaris fideiussionis formula. Quanto minus a reo principali consecutus fuero, tantum dare spōdes? quæ etiam ad totam summam refertur l. 150. ff. de verb. sign.

DE INTERDICTIS.

c Quia interdicta vicem sustinent, seu obtinent actionum, ideo post actiones de interdictis proponitur. infra eodem. in princ. Accursus.

ADDITIO. Sed iste tit. congruenter positus fuisset ante tit. except. ut fecit

Yy 2

Fideiussor est nomen generale, & dicitur a fide.

Exceptiones pro reo competentes gratia personae, fideiussori non competit: ut ff. de mi. l. in causis. j. in princ. & ff. de except. l. exceptiones. ij. in fin. l. Item, si est damnatus in omnibus bonis suis ratione sui delicti: ut C. de fideiuss. l. j. vel si cessit bonis: unde personaliter ei subuenitur, ne in plus conveniatur, quam in quantum facere potest: ut supra. de act. §. si. & infra eo. in fi. Item, ubicumque quis in quantum facere potest condemnatur, nam fideiussori non datur exceptio. ut ff. pro so. l. verum. §. j. & ff. sol. ma. l. alia. Vbi autem exceptiones coherent rei & non

N. A.

Fideiussoribus. Si modo non personae, sed rei coherent. l. 7. ff. de except.

c Ab eis. s. f. fideiussoribus.

N. A.

t Mandati. Quia reus tacite intelligitur fideiussori mandasse, ut solvat. l. 47. de cond. indeb.

d Quia ratione. Exemplificat. Accursus.

e Quis. s. creditur. Accursus.

N. A.

t Per exceptionem. Vetus fuit exceptio ex lege Julia. l. j. & pass. C. qui bonis cessit. Si non bonis cesserit; quæ personalis fuit, ac proinde fideiussori non profuit.

f Illis quoque. s. fideiussoribus & similibus.

g Per exceptionem. Propter hunc casum dixit supra plerumque, & propter alios, ut diximus.

h Maxime.

N. A.

iuricons. in Digestis: quia ante tit. de except. posuit iustum tit. sed in hoc non est vis.

ADDITIO. Dic quod Imp. alio spectauit, nimirum qui actiones proprias non sint & post actiones continuo exceptione subiungere par fuerit.

S Equitur. Totus iste tit. diuiditur in

quatuor partes, Primò, ponit, quid olim erat interdicta. se

cundò, ponit vnâ diuisionem interdicatorum. Ter-

tiò, ponit aliam diuisionem. Quarto, po-

nit vnâ aliam diuisionem interdicatorum. Secunda ibi, Summa autem. Tertia

ibi, Sequens. Quarta ibi, Tertia diuisionem.

CASVS. Quoniam de actionibus dixisti (quibus etiam exceptionum tractatum adiunxisti) quæro. nunc ex te,

nullæne aliæ actiones olim fuerunt? imò verò. nam olim formulæ quæ-

dam, & concepta verba (item vt in actionibus) instituta erant. in controversiis possessionum, quæ à Prætoribus dari solebant; hæc quodammodo actionis instar habebant. Petebantur enim à Prætoribus, dabantur ab eo vna cum iudice, aut recuperatori-

bus, dabantur certis verbis ac conceptis: de iis, sicuti de actionum formulis apud iudicem datâ disceptabatur. C. V. b.

No. quod interdicta olim erant decreta. Item, quod consistebant aut in præcipiendo, aut in prohibendo. Item, quod interdicta vt plurimū versantur circa possessionem, vel quasi possessionem rerum. Syluest.

2 Actionibus. scilicet, in factum. vt infra. eod. s. fin.

b Conceptiones verborum. i. dicere verba concepta & formata à Prætoribus proponente interdicta. Sed secundum hoc, quæ erat differentia olim inter interdicta & actiones, cum & actio erat formula: vt ff. de orig. iur. l. ij. s. deinde ex his: Respon. quidam, vt præceptor meus Azo, quod interdicta formabantur in persona volentium ea inuenire tantum loquendo eis. vnde interdicta inter duos dicuntur reddi à Prætoribus loquente duobus. vt infra. eo. s.

ptiones verborum latæ à Prætoribus interdictum interponunt, cum inter duos de possessione agebatur Accursius.

S Equitur vt discipiamus de interdictis, seu actionibus, quæ

exhibitoria. & hoc etiā colligitur ff. sub multis titulis in tracta. de interdictis. sic enim dicitur, vnde vt illum deieceris, &c. vt ff. de vi & vi ar. l. j. in princ. Item, vt ædes de quibus, &c. vt ff. vt poss. l. j. in princ.

pro his exercentur. Erant autem interdicta, formæ, atque conceptiones verborum, quibus prætor, aut iubebat aliquid fieri, aut fieri prohibebat. Quod tunc maximè, cum fiebat, cum de

interdicta à Prætoribus, sed actiones à cæteris magistratibus formabantur: vt patet ex eo quod omnia interdicta sunt Prætoribus: vt ff. de interdictis. per totum librum. Sed hodiè nihil aliud est interdictum quàm actio prætoris in factum: vt infra eod. s. fin.

ADDITIO. Dic secundum Io. Fab. imò est aliud, & potest agi vel interdictum, vel actione in factum ad electionem actoris: vt ff. ne vis fiat ei. l. si quis missus. s. cum prætor. ff. vt poss. l. j. s. restituenda. & not. ff. de vi & vi ar. l. j. s. fin. licet gloss. not. idem quod hic in tit. ff. eod. sed Dy. reprehendit gloss. & hoc est verum. Angel.

Formæ atq; conceptiones. Id est, decreta solennibus verbis concepta, quibus Prætor imperiosè, & vehementer aliquid statuebat; quippe de rebus tantum grauissimis: nimirum diuinis, publicis, & de vi quæ in possessionum controversiis plerumq; accidit. l. ij. ff. h. t.

c Iubebat. Quod est interdictis restitutoriis, & exhibitoriis: vt infra eod. s. restit. & s. exhibitoria.

d Prohibebat. Quod facit in prohibitoris interdictis: vt infra eod. s. prohibuit.

Tum maximè. Id est, tunc plerumq; interdum enim, sed raro, de proprietate interdicebatur. l. ij. s. ij. ff. hoc tit.

e Maximè. Hoc ideo dicit: quia quandoque per interdicta, non super possessione, sed super iure rei contenditur: vt patet in interdicto de mortuo inferendo, vbi licet inferre: & sepulchro, inædificando, vbi licet inædificare: vt ff. de mor. infe. l. j. in princ. & s. Præ

faci-
bas.

N. A.

Interdictis
etis quæ-
do; tã-
tatur
super
proprietate.
Possessio
potest
peti sine
interdictis.

N. A.

Interdicta
de
actio-
nibus
lim dis-
ferebat.

& s. Prætor ait. Item, quandoque proprietatis & possessionis simul: ut ff. de aqua quot. & æst. l. j. §. fin. & ff. eod. l. interdictorum. §. quædam. Sed nunquid alio modo, quam per interdicta, id est, de iure

ciuili agitur de possessione? Respon. sic, ut per conditionem indebiti: ut ff. de cond. ind. l. indebiti. §. sed & si nummi. Item: per triticariam. ut ff. de cond. triti. l. j. in fin. & l. ij. Item, per cōditionem ex lege. ut C. de acqu. poss. l. si. in fin. & ff. de rei vend. l. fin. & C. loc. l. si quis Accursius.

¶ a Possessione. Siue retinenda, siue recuperanda, siue adipiscenda: ut infra. eod. §. sequens diuifio.

Res in
corpore
ales
quasi
possi
dentur.

¶ b Quasi possessione. Ut cum contenditur de possessione rerum incorporalium, ut via, & itineris, & actus, & aquæ ductus: ubi non esset vera possessio, sed quasi ut ff. de acqu. rer. dom. l. seruus. §. incorporales: sed tamē est ibi quædam quasi possessio: & de ea retinenda competunt Interdicta de itinere, & actu, & via, & aqua, quando contendendo me esse in quasi possessione prædictorum iurium: ut ff. de iti. actūque priua. per totum. & ff. de aqua quot. & æst. per totum. & ff. de ser. l. penult. & ff. si seru. vend. l. sicuti. §. Aristo.

ADDITIONO. Est autē possessio, quando naturaliter tenetur aliquid corporale ab eo qui insitit. Quasi possessio, cum iis utimur, tanquam possessis, quæ naturaliter teneri non possunt: veluti seruitutibus, & cæteris iuribus incorporalibus. A. F.

¶ Summa autem. **THEMA.** Sequitur diuifio essentialis, id est, quæ naturam Interdictorum attingit. Alias (inquit) Prætor interdicit prohibens, alias re-
stituens: alias exhibens. veluti, Aedificabas in loco, quem sacrum esse aio: Prætor interdicit, prohibens ne ædifices dum iudex cognoscat, utrum sacer sit locus, an non sit: hoc est prohibi-

torium. Item, possidebas meam patriam monium quasi hæres esses. Prætor mihi dedit bonorum possessionem: interdicit, iubebitque mihi restitui, dum apud iudicem datum

Quædam exhibitio, ut de libero homine exhibendo, de liberis exhibendis, & huiusmodi.

¶ Summa autem diuifio Interdictorum hæc est, quod aut prohibitoria, sunt aut restitutoria, aut exhibitio-
ria, aut exhibitio-
ria sunt, quibus Prætor vetat ali-
quid fieri: veluti vim sine vitio

disceptetur vter sit hæres: hoc Interdictum est restitutorium. Itē, filium meum apud te occultas, quasi seruū eū ego in libertatem asserere volo. Prætor te iubebit eum exhibere: hoc Interdictū est exhibitio-
rium. Cor-
Vbul.

¶ Not. q. principalis diuifio Interdictorum est hæc, de qua hic agitur, intellige de diuisione specierum: & quauis sint quædam Interdicta mi-

sta, de quibus in l. j. §. Interdictorum. ff. de Interdi. tamen illa Interdicta mixta non continent diuersam speciem. Item, quid sit Interdictum prohibitorium, quid restitutorium, quid exhibitio-
rium. Item, exempla vniuscuiusque. Item, quod omnia sunt Interdicta, licet non interdican-
t, & quod Interdicta dicuntur, quasi inter duos dicta: quod est falsum: sed dicuntur Interdicta à specie principali Interdictorum, quanuis aliqua non interdican-
t simpliciter: sed considera, quia omnia interdican-
t. Nam si in restitutorio interdicitur, re-
tentio, in exhibitio-
rio interdicitur oc-
cultatio: tamen cogita Syluett.

¶ c Summa. id est, prima, non minima quia & de duobus membris aliqua inuenitur: ut infra eod. §. iij.

¶ d Restitutoria. Quandoque tamen quædam inueniuntur mixta, tam prohibitoria, quam exhibitio-
ria: ut ff. eod. l. j. §. Interdictorum. & ff. de libe. ho. exhib. l. j. Nam petitur exhiberi, & prohibetur inuitus retineri.

ADDITIONO. Vnde gloss. in d. §. Interdictorumque plenius loquitur. Angelus.

¶ Exhibitio-
ria. Hoc differt Interdictum exhibitio-
rium ab actione ad exhibendū, q. in actione hac persequimur quod nostra interest. l. 13. ff. ad exhib.

N. A.

Y 7 3

a Possidenti. Ut si quis missus fuit in possessionem iussu Prætoris: ut ff. ne vis fiat ei qui in poss. miss. est l. j. in princ. Nam iussu possidet, & sine vitio, qui auctore Prætoris possidet: ut ff. de acq. poss. l. iussu.

b Inferendi. Quod interdictum est. ff. de mor. infer. l. j. in pr. & §. hoc interdictum.

c Aedificari. Quod interdictum habes ff. ne quod in loco sacro. l. j. in princ. Accurs.

d Vel in flumine. Et hoc habes ff. de flu. l. j. in pr. & ff. ne quid in flu.

pub. l. j. in fin.

e Bonorum possessori. Non iterum, sed iuris, id est, succedendi de iure prætorio tantum: ut filio emancipato, vel cognato: qui dicuntur bonorum possessorum & bonorum possessione edictali & decretali. nam statim habent hoc interdictum directum ut consequantur possessionem hereditatis. quod appellatur quorum bonorum: ut infra eod. §. adipiscenda. Vile verò datur illi, qui succedit de iure civili, vel ex testamento, vel ab intestato: ut ff. quorum bonorum. l. j. in princ. & C. quorum bonorum. l. j. Sed e contra est in hereditatis petitione. Nam directa datur heredi de iure civili: vilis verò ei qui succedit de iure prætorio: ut ff. de bon. poss. hered. pet. l. j. Est & aliud novum auxilium per novam constitutionem inuentum, per quod petitur possessio hereditatis, si testamentum apparet non vitiatum, vel vituperatum in aliqua sui parte: ut C. de edicto. di. Adri. tollen. l. si. Sed quare dicitur hoc restitutorium. cum nunquam hic bonorum possessor habuerit possessionem? Responderi improprie dicitur restituere pro dare: ut ff. de verbor. sign. l. verbum, reddendi: ut ff. de legat. ij. l. cum quedam. Vel dic quod inspecta

persona defuncti, dicitur restitutorium: sed natura sui dicitur adipiscenda possessionis: ut ff. quorum bonorum. l. j. §. fin.

f Pro possessore. Dux sunt viæ succedendi, scilicet iure civili, & iure prætorio. Prima, subdividitur in possessorium per constitutionem divi Adriani: & petitorium, ut per petitionem hereditatis directam. Item, secunda similiter subdividitur in possessorium, ut per interdictum, quorum bonorum, per quod petit successor de iure prætorio & mitti in possessionem bonorum quæ tenebat defunctus tempore mortis: ut hic. Item in petitorium: ut per petitionem hereditatis bonorum possessoriam.

g Possidet. Vel dolo fecit, quominus possideat: ut ff. quorum bonorum. l. j. in princ. & expone hæc verba, pro herede, & possessore. ut infra eod. §. pro herede, & §. pro possessore. Accurs.

h Restitui possessionem. Per interdictum unde vi, quod intra annum locum habet pro iis, quæ non pervenerunt ad violentum: pro aliis perpetuum: ut ff. de vi, & vi ar. l. j. in princ. & hoc si civiliter & naturaliter possideat deiectus. Si autem naturaliter tantum, vile habet tantum, ut fructuarius: ut ff. de vi, & vi ar. l. iij. §. unde vi.

i Iubet. scilicet, Prætor.

k Libertate. Ut quia liber homo detinetur inuitus. quod interdictum habes ff. de li. ho. exhib. l. j.

l Indicere velit. i. iniunctas operas dicere velit, vel conuentas iniungere, quo casu ageret de libero homine exhibendo: ut ff. de li. ho. exhib. l. fin.

m Parenti. In hoc casu duo sunt interdicta: unum de liberis exhibendis, alterum de liberis deducendis ut ff. de lib. ho.

lib. ho. exhib. l. j. j. respon. & l. iij. j. respon. in princip.

† a Obtinuit. Inter sapientes.

† b Inter duos dicuntur. i. à Prætoris formantur: ut not. supra circa princ.

ADDITIO.

Sed nonne omnia decreta etiam inter duos vel tres dicuntur? Quando Prætor iubeat Romæ ut reus actori satisfaret, & sexcenta similia, nonne inter duos decernebat? Cur ergo non interdicta quoque hæc similiter dicuntur? Quare aut D V O, sine S, scriptum Hortiano fuisse videtur: ut significet, inter illam postulantis petitionem & principalis causæ decisionem: aut hallucinatum esse harum Institutionum architectum: ut satis constet eum sæpe hallucinari, utpote luteum hominem, & indignum qui hæc sacrosancta veterum monimenta contingeret.

N. A. † Inter duos. Imo, interdicere vetustè est imperiosè. & vehementer edicere l. j. ff. ut in sum. pub. Nam particula (inter) augendi vim habet. ut apud Plautum. Interbiberè. Intertrahere.

† Sequens diuisio, &c. **C A S V S.** Sequitur secunda diuisio similiter essentialis: quod interdictorum alia vim habent, naturamque possessionis adipiscendæ, alia retinendæ: alia recuperandæ. Primæ speciei exemplum hoc est, Frater meus est mortuus: eius bonorum possessionem petij: quidam aliqua ex iis bonis tenebant: Prætor. interdicens iubebit ea mihi bona restitui. Item, fundum meum colono locauis: pro mercede res multas mihi oppignerauit: quum mercedem non solueret,

& alij nonnulli res illas oppigneras possiderent, Prætor interdicet, iubebitque eas mihi reddi. Cor. Vib.

† Not. aliam interdictorum diuisionem. Item, quod interdictum quorum bonorum,

piscendæ possessionis rerum per colonum fundo illatarum (quæ tacite p mercede hypothecatz sunt) contra quoscunque possessores datur.

† Sequens diuisio interdictorum hæc est, quod quædam adipiscendæ possessionis causa comparata sunt, quædam retinendæ, quædam recuperandæ. Adipiscendæ possessionis causa interdictum accommodatur bonorum possessori, quod appellatur, Quorum bonorum: cuiusque vis*, & potestas hæc est, ut quod ex iis bonis

est interdictum adipiscendæ. Item, quid operetur hoc interdictum quorum bonorum. Item, quod datur bonorum possessori contra eum, qui, possidet pro hærede, aut pro possessore. Item, quis dicatur possidere pro hærede. Item, quis dicatur possidere pro possessore. Item, quare dicatur interdictum adipiscendæ. Item, quod non datur interdictum quorum bonorum ei, qui iam possidet, & potestatem desinit possidere: sed ei, qui primo loco querit possessionem. Item, quod Saluianum interdictum di-

citur interdictum adipiscendæ. Item, ad quid detur Saluianum interdictum, scilicet pro rebus inuectis & illatis in fundum per colonum ut declarabitur in gloss. Syluest.

† c Quod ex iis. Innuitur hic, quod hoc interdictum etiam pro vna re competit. Sed contra videtur, quod sit vniuersale: ut ff. quorum bon. l. j. §. fin. Sed cerè nihilominus est vniuersale, licet ad vnâ rem detur: sic enim est in hæreditatis petitione: ut ff. de petiti. hæredi. l. regulariter. & l. licet. quam constat vniuersalem esse: ut ff. de rei vendi. l. j. primo respon.

† Adde, quod meritò dicuntur vniuersalia: quia sunt apta comprehendere vniuersitatem hæreditatis: quod si vna res tantum occupetur datur omnino contra eum, qui possidet illam,

Y y 4

unde habitu etiam tunc est vniuersale, quamuis actu sit particulare illo casu Syluest.

† a Possessio. l. decretalis.

† b Data est. scilicet voce prætoris viui: vel hodie coram quolibet iudice: vt C. qui admit. ad bon. possessio. l. fin.

ADDITIONIO.

Dic, quod non est necesse, qd iudex siue Prætor, siue alius iudex bonorum possessio. concedat secundum Angel.

† c Pro hærede. Sed nūquid hi tituli sunt? Respon. non, vt C. in quib. caus. cel. long. temp. præscri. l. hæreditatē. ergo vsu capio nō potest procedere. Sed contra. ff. quobon. l. j. primo resp. Sed illud expone, vt ibi.

† d Bonorum possessio. scilicet, decretalis. Accurs.

† e Pro hærede. Hæc oratio quandoque accipitur pro vero titulo. vt ff. pro hærede. per totum. quandoque pro falso: vt quia credebatur se hæredem, cum non sit: & ita hic accipitur, & quandoque agitur petitione hæreditatis: vt ff. de petiti. hæredi. l. pro hærede.

N.A. † Pro hærede. Vide §. ult. suprā de hæred. qualitat.

† f Sciens. Vnde si queritur ab eo quare possideat: dicit, quia possideo, vel si dicat pro hærede, tamen falsum scienter dicit, vt ff. de peti. hæred. l. qui interrogatus.

† g Possessionem. Quæ est facti. Accurs.

† h Eam, scilicet, possessionem, quæ est facti.

† i Inutile est. Sed agat amodo rei vendicatione, cum sit dominus. Accurs.

N.A. † Saluianum. Quia eadem de causa

actio Seruiana instituta est. §. Item Seruiana. 7. sup. de actio. sed hoc differunt, quod Seruiana apud iudicē exercetur; Saluianum apud Prætores. l. j. & pass. ff. de Salu. interd.

Itaq; si quis adeptus possessionē g amiserit eā h, hoc interdictū ei inutile est i. Interdictū quoque, quod appellatur Saluianum, adipiscendæ possessionis causa comparatū est k, eoque vititur dominus fundi de rebus coloni, quas is pro mercedibus l fundi pignori futuras pepigisset m.

Interdictum uti possidetis, & utrobi, sunt retinendæ possessionis: quæ præsertim locum habent, si de proprietate alienius rei futura sit cōtrouersia: antequam enim pro-

nondum sunt. §. quod dicitur. Sed in interdicto isto sufficit, si probet ipsum possedisse: vt ff. de Saluiano interd. l. j. Accursius.

† Adde, quod hæc materia tractata fuit principaliter in §. item Seruiana suprā de actio. quia sunt in hoc plures gl. diuersæ, de quibus per doct. in l. rem alienam. ff. de pig. act. & in l. cum res. C. si alie. res pign. dat. sit. Syl.

ADDITIONIO. Duas differentias breues & apertas exponit Hotomanus in §. itē Seruiana. suprā de act. primū qd Seruiana ad proprietatem, & possessionem pertinet. Saluianum ad possessionem tantū, vt patet ex l. si ab eo. ff. de pig. l. exitus. ff. de acquir. possess. l. ex sexante. §. j. ff. de except. rei iudi. Deinde, quod quum inter creditorem, & debi

† k Comparatum est. Contra colonum directum, cōtra extraneos utile: vt C. de Sal. interd. l. j.

† l Pro mercedibus. Item, & pro damno, si quod contulit in eod. vt ff. de Saluiano interd. l. j. & arg. ff. in quib. cau. pig. vel hypot. taci. contra. l. ij. vers. nō solum.

† m Pepigisset. scilicet, tacite. vt C. de loc. & conduct. l. certi iuris. Sed quid interest inter hoc interdictū & Seruianam actionem? Resp. In Seruiana oportet locatore probare colonū fuisse dominum tempore obligationis: vt ff. de pign. l. j. §. cum prædiū. in fi. & l. & quæ

*Interdicta
di Salu-
niani,
& actio-
nis Seru-
niane
differe-
tia.*

& debitorem de pignoris possessione contenditur, Saluianum interdictum competit: cum vero aduersus possessores agere creditor instituit. Seruiana experiri debet. l. j. C. de precar. & Saluian. interd. cuius ratione ibi videto.

¶ Retinēde possessionis, &c.

CASVS. Co-

lonus tuus vitē quādam meam in tuum solum transduxit radicem, scilicet, in meo solo relinques: eam vitē meam esse dico, tu contra tuam: ut pote in tuo solo plantatam: dico, ut vitē illā vindices, tu contra mones, ut ego vindicem: vindicatio institui nō poterat. Agi enim in rem nō potest, nisi vter sit possessor, constitutus sit. Prætor ergo interdicit, iubebitque: uti possidemus, ita possideamus.

Iudex datus cognoscet, vter nostrum magis, id est, maiore iure possideat. Hoc interdictum est retinendæ possessionis. Corn. Vib.

¶ Not. quod vti possidetis, & vtrobi sunt interdicta retinendæ. Item, quod dantur quādo est contentio inter aliquos de possessione, quis, scilicet possideat. Item, quod vnus possidet, alter petit. Item, quod maximum est commodū possessionis. Item, quod si quis possidet, & actor non probet concludenter contra ipsum, iudicatur contra actorem: & possessor remanet in sua possessione. Item, quod vtrobi datur pro mobilibus. Vti possidetis pro immobilibus. Item, quod quicquid esset de iure antiquo, hodie hæc duo interdicta ex æquata sunt. Item, quod ille vincit in his interdictis, qui tempore litis contestatur possidet non vi, non clam, non precario ab aduersario. Syl.

¶ a Vti possidetis. Quod de rebus im-

mobilibus dicit, sed vtrobi de mobilibus: ut infra eodem. §. sed interdicto. Accursius.

¶ b Proprietate. Ob hoc quidem comparatum est: sed & sine hac controuer-

sia proprietatis dabitur, ut si de sola possessione contendatur secundum Ioan. ¶ Controuerfia. N. A. In actione futura. ¶ Quærat. Per N. A. interdictum. ¶ c Vter petere debeat. id est, vter sit actor, & vter reus. ¶ d Vtrius eorū possessio sit. id est, vter possideat. ¶ e Non potest. Ut ff. de iudic. l. inter litigantes. Accurs. ¶ f Civilis. Ut quia parit actionem in rem aduersario: ut C. de alien. iu. mu. cau. fa. l. j. ¶ g Naturalis. ut quia nemo à seipso posset petere secundum naturam: ut ff. de rec. ar. l. pen. & facit ad hoc bene ff. vti possid. l. j. §. hoc interdictum. ff. de acq. posses. l. exitus.

de rec. ar. l. pen. & facit ad hoc bene ff. vti possid. l. j. §. hoc interdictum. ff. de acq. posses. l. exitus.

¶ Ingens. Atque hæc nimirum causa N. A. est, cur Prætor ipse interdicanempe, ut vim, quæ parata videbatur, fieri vetet.

¶ h Ingens. id est, magna, & hæc eadem contentio: & in aliis interdictis retinendæ possessionis est: ut in illo de superficiebus: ut ff. de superfic. l. j. primo responso. Item in illo de itinere actūque priua. & via priua. ut ff. de itin. actūque priua. l. j. primo responso. Item, de aqua quotidiana, & æstiuā. Item, inter eos, qui ducunt aquam per eundem riuum: qui corriuales dicuntur. Item, inter eos, qui ex eodem castello: ut ff. de aqua quotidiana. & æstiuā. l. j. primo responso. & §. si inter corriuales. amplissime per §. ait Prætor, quo ex castello. In his enim omnibus in-

Y y 5

* vtrubi.

Interdi.
ita vti
posside-
re &
vtrubi,
differt.

* petitorie

* absumptio

Interdi-
cta sunt
multi-
plici.

Corriua-
les.

terdictis ubi de incorporalium quasi
possessione agitur, est idem modus
agendi, qui in duobus. istis: unde in
Digesto nouo continuè post illum ti-
tulū VII poss. Illi supradicti ponun-
tur per ordinē.

Accus.

a Possessione.
Nota, quod ma-
ximè lites sunt
in possessorio:
quia vt sequi-
tur in text. est
maximè com-
modum possi-
dere. Ang.

Facit C. de edē.
l. qui accusare.
in fin. & C. de
rei vendi. l. res.
quæ est l. fin. &
fi. si usufru. pe. l.
vbi frui.

N.A. + Remanet.

Quia in pari
causa, melior
est causa posses-
sionis. l. ij. l. viij.
C. de probatio.

3 c Vel ædium.
ff. vii posside-
tis. l. j. primo
respon. Accus f.

Vtrobī ¶ d' *Vtrobī*. Hoc
vnde dī dicitur ab *utrū*,
eius. & *vbi*, vt *utrum*

ponatur pro ad,
vel apud: ubi,
ponatur p quē:
q.d. apud quem
est, apud eu sit.
Non sit autem
mētia hūc pos-
sessionis, cum

Possessio non est proprie de mobilibus. Possessio unde dicitur.

ipſa poſſeſſione ^a.
Commodum au-
tem poſſidendi in
eo eſt, quòd etiã ſi
eius res nò ſit, qui
poſſidet, ſi modò
actor non potuerit
ſuam eſſe probare,
remanet ^a † in ſuo
loco poſſeſſor. pro-
pter quã cauſam,
cùm obſcura ſunt
utriuſq; iura, con-
tra petitorẽ iu-
dicari ſolet.

¶ Vti possidetis,
pro rebus immo-
bilibus : Vtrobi
verò pro rebus
mobilibus com-
petit. h. d. Arer.

¶ Sed interdicto quidem Vti possidetis, de fundi, vel ædium^b possessione contenditur. Vtrobi^c *verò interdicto, de rerum mobilium possessione.

¶ Licet interdicta Vti possidetis & Vtrobī olim plurimū differrent, tamen hodie ille obtinet in vtroque, qui tempore litis cōtestatē non vi, non clam, nec precario ab ad-

¶ Hæc opinio falsa est, & eam com.

muniter damnant doctor. in l. j. ff. de
acquir. poss. ut per Alex. ibi. & Ias. in j.
lectu. & in ij. lectu. Syl.

e Quorum, s. duorum interdictorum.

¶ Interdicti tempore. id est tempore,
quo proponitur interdictum.

uerfario poffidet.
Aretinus.

¶ Quorū ē vis *,
ac potestas pluri-
mam inter se dif-
ferentiā apud ve-
teres habebat. Nā

Vti possideris interdicto is vincebat, qui interdicti tempore i possidebat: si modo nec vi, nec clam, nec precario nactus fuerat ab aduersario possessionē: etiam si alium vi expulerat, aut clam arripuerat alienā

possessionem, aut
precario rogauerat
aliquē, vt sibi
possidere liceret.
Vtrobi* verò in-
terdicto is vince-
bat, qui maiore^h
parte eius anni
nec vi, nec clam,
nec precario ab
aduersario possi-
debat. Hodie ta-

men aliter obser-
uatur. Nā vtriuf-
que interdicti po-
testas, (quantum
ad possessionem *
pertinet) exæqua-
ta est, vt* ille vin-
cat, & * in re soli
& in re mobili qui
possessionem nec
vi, nec clam¹, nec

tendens te possidere, habet locum h
interd

interdictum, vt ff. de vi, & vi arm. l. vim facit. & ff. quod vi aut clam l. j. §. quid sit. Quid si ille non contendat se possidere, sed solum iniuriatur mihi? Respond. adhuc locum habet hoc interdictum: vt ff. vt

poss. l. si duo. §. si vicinus. Sed & actione iniuriarum mihi tenetur: vt ff. de act. empt. l. qui pendentem. [Adde text. in l. iniuriarum actio. §. si quis me prohibet. ff. de iniur. Syl.] Quid si nec possessionis ratione, nec iniuriæ, sed quia seruitutē se habere contendit? Respond. si possidet, intentabo negatoriam: si ego possideo, intentabo hoc interdictum: vt ff. si ser. vendi. l. ij. §. j. Clām autem possidet, qui clanculo me absente sibi possidere volens ingreditur fundū meum, quem ego possideo: nec tamen suspi-

Clām
posside-
re.

Possessor
clande-
stinus ha-
bet natu-
ralē pos-
sessionē,
& deie-
ctus ci-
uilem.

cor me posse repelli: & ira me absente & inuito sēpissime facit: vt ff. quod vi aut clam. l. iij. §. fin. & de acquir. poss. l. clām. in princip. [Clām possidere propriē dicitur ille, qui cum sciret, aut scire deberet me possidere antequam fundum ingrederetur, ingreditur fundum, & me turbat antiquiorem possessorem: & dicitur clām possidere à me quando est ingressus me absente. d. l. clām. & l. iij. §. fin. cum l. sequen. ff. quod vi aut clam. Syluest.] Ille enim, qui ingreditur, habet naturalem per introitum suum, & ego civilem. Vel dic, quod ego retineo naturalem civiliter, ingrediens naturalem naturaliter. Sed nōne etiam naturalem perdit statim, cum de fundo exit, & ad iudicium venit, vel etiam aliā iret? Respond. nō, imò animo retinet eam naturalem: vt facit fructuarius, qui solam naturalem habet. Vel dic, quod si amittit eam, non tamen nocet: quia adhuc hoc interdicto tenetur, licet ego possideam tātum, vt diximus per l. j. ff. vt possidetis. l. si duo. §. si vicinus. Precario autem possidet aduersarius à me: vt si precibus suis motus, concessi sibi precario: vt ff. de preca. l. j. in princip. & §. j. & distingue in precario: quia

aut agitur, vt omnis possessio in accipientem transferatur, quod fieri potest: vt ff. de precar. l. in rebus. & ff. de acquir. posses. l. Pomponius. §. si is qui aut vt nulla, & hoc valet: vt ff. de pre-

l. certē. §. is qui. Aut vt habeat naturalem tantum, qui accipit, & hoc valet: vt ff. de precar. l. & habet §. eū. Sed nunquid in omni precario vinco habetem à me per hoc interdictū. f. vt possidetis? Respon. non illum qui habet omnem possessionē: cum hoc interdictū possessorē tueatur: vt ff. vt poss. l. j. §. j. & §. ij. ergo vnico supradicto, etiam si ego habebā possessionem ab alio vi, vel clām, vel precario: vt hic, & ff. vt possidetis. l. j. §. si, & l. ij. Accurs.

¶ Possidere autem. Not. primò, quod non solum dicitur possidere, qui per se possidet, sed qui per alium. Item, qd colonus possidet pro alio, & inquilinus. Item commodatarius & depositarius. Item, quod possessio iam adeptā per alium retinetur. Item, quod retinetur solo animo. Item, quod possessio solo animo non adipiscitur. Syl.

¶ Detinet. Qui sine vitio possidet; ac proinde vtrumque interdictum ad retinendam possessionem pertinet.

¶ a In possessione sit. Causē dicit: vt ff. de acquir. poss. l. si quis ante. §. idem Pomp. ibi, non vt possideret. nam non possident illi nec civiliter nec naturaliter, secundum Io. f. colonus & inquilinus, & similes: vt hic, & ff. de vfuc. l. non solum. §. quod vulgò. Sed M. dicit eos naturaliter possidere: vt ff. comm. diui. l. com. diu. §. neque. Sed illud intellige colonū possidere, scilicet alij.

¶ b Colonus. In villa, sed inquilinus in ciuitate: vt ff. de acquir. posses. l. si re pignoris.

¶ Dic, quod non distinguitur inquilinus à colono respectu ruri aut ciuitatis: sed respectu eius quod colunt. Quando enim quis in colit domum, siue in ciuitate, siue ruri, ille dicitur inquilinus: si verò colit fundum principaliter

clām

Colonus
& in-
quilinus
nec ciui-
liter nec
naturaliter
possi-
dēt.

Precario
possi-
detis.

cipaliter, licet in eo sit dominus ad recolendos fructus, siue domus sit in ciuitate, siue ruri, dicitur colonus. l. si pradium. C. de przd. mino. l. urbana pradia. ff. de verbor. signific. declarat Alexan. in l. qui pignoris. ff. de acquir. posses. Syluest.

a Possidere. videtur. Si ergo per alium possideret ff. de acquir. poss. l. quod meo. licet quidā dixerit eos naturaliter possidere, sicut & colonum, & superiori casu diximus.

b Retinere. Licet animo retineatur possessio, non tamen animo quiritur: vt ff. de acquir. poss. l. quē admodum. & C. de acq. posses. l. licet. & infra proxi. Accurs.

N.A. Retinere. Possessio nec adquiritur, nec amittitur nisi corpore & animo simul. l. 8. ff. de adq. posses. l. fere. 153. ff. de regul. iur. At solo animo retinemus. l. iij. C. de acquir. poss.

c Expositum. supra per quas personas nobis acquir. §. ex his. Accurs.

Recuperandæ possessionis.

C.A.S.V.S. Ostendisti exempla possessionis adipiscendæ, & retinendæ: proximum est vt interdictum recuperandæ mihi declares. Cæcina fundū possidebat, Ebutius eum vi deiecit ex eo fundo: Prætor dabit Cæcinæ interdictum, vnde vi te deiecit Ebutius, eò te restituat. Quid verò si Cæcina vi, clām, aut precario fundum illum ab Ebutio possidebat? Dabitur nihilominus interdictum. Studiosus autē adolescens (si sapiet) Orationem Ciceronis pro Cæcinna diligēter in hoc præter-

eundo loco, leget. Corn. Vibul.

¶ Not. quòd interdictum recuperandæ datur vi deiectis, & quòd interdictum vnde vi, est interdictum recuperandæ possessionis. Item, quòd hodie

sci possessionē nemo possit.

¶ Recuperandæ possessionis interdictum, Vnde vi dicitur quòd occasione possessionis spoliato competit: quanquam eam à spoliante vi, clām, vel precario ex interuallo tamen haberet.

¶ Recuperandæ possessionis causa solet interdici, si quis ex possessione fundi, vel ædium^d vi deiectus fuerit. nam ei proponitur **¶** Interdictum, Vnde vi ^f: per quod is, qui deiecit, cogitur ei restituere possessionem: licet is § ab eo qui vi deiecit, vi, vel clām, vel precario possideat.

illud. & §. planē. nisi mobilia cum immobilibus petantur hoc interdicto vt ff. de vi & vi arm. lege j. §. qui autem. Accurs.

¶ e Proponitur. id est, datur.

¶ f Vnde vi. Sed quare dicitur vnde vi? Respond. quia talia erāt verba Prætoris, vnde illum vi deiecasti, &c. & ita à principio verborū Prætoris sumpsit denominationem, sicut & alia, vt quorum bonorum, & similia: vt ff. de vi & vi armata l. j. in princ.

¶ g Is. scilicet, deiectus: vt quia hodie expolauī vitē: vel quia cœpi possidere rem tuā clām, vel vi: in sequenti verò die me expulisti. nā teneris mihi hoc interdicto.

occupans rem propriam per vim, cadit dominio. Item, q occupans rem alienā, rem restituit, & eius æstimationem. Itē, quòd si quis aliquem de possessione sua vi deiecit, si cum armis, tenetur leg. Iulia de vi publica: si sine armis, tenetur leg. Iulia de vi priuata. Item, quid veniat appellatione armorum. Syl.

N.A.

¶ Fundi. Nota, Nullum interdictum recuperandæ possessionis est nisi de re immobili: Nullum datur de re mobili l. j. ff. de vi & vi arma.

¶ d Aedium. Aliud in rebus mobilibus: nam pro his cōpetit vi bonorum raptorum actio: vt ff. de vi, & vi arma. l. j. §. hoc interdictum. & §.

Unde vi contra eum qui res mobiles vi bonorum raptorum actio: vt ff. de vi, & vi arma. l. j. §. hoc interdictum. & §.

interdicto. Secus si incontinenti me-
delicis: vt ff. de vi, & vi arm. l. iij. s.
cū igitur in gl. fin. & l. qui possessio-
nem. Quod in continenti accipe antē,
quā ad alios actus extraneos diuer-
eat: vt ff. de duo-
bus re. stipul. l.
duos reos.

¶ Adde tu, q. in
continenti dici-
tur, quando cō-
modē fieri po-
est, secundum
Bart. ind. s. cū
igitur. Item se-
cundum quali-
tatem personæ
& rei, adeo, q. si
dominus de sua
ciuitate expel-
latur, licitū est
recuperare quā-
docūque facul-
tas se obtulerit
etiam post de-
cennium: vt fuit
dictum. Ago. in
ius naturale. j.
distinct. cum si-
mil. vt latē pro-
sequitur Deci.
in consi. cccclx.
versic. venio ad
secundum. Syl.

¶ *aliena.* a Constitutio-
nibus. Vt C. vn-
de vi. l. si quis
in tantam.

¶ *adept.* b Suprà dixi-
mus. vt j. vi bo-
rapt. s. q. tamē.

¶ c Rei. scilicet, proprietatis: sed in-
terdicto Vti possidetis, possessio æsti-
matur: vt ff. vti poss. l. pen. s. fin. Accurs.
ADDITIO. Dic secundum Ioan.
Fabr. quod imō Dy. tenet, quod in hoc
interdicto. fiat æstimatione possessionis,
sicut vt interdicto Vti poss. sed ipse Io.
Fabr. dicit, quod ad proprietatem & ad
possessionem potest fieri æstimatione, se-
cundum quod concludit. Ang.

¶ d De vi priuata. Pœna autem hu-
iusmodi legis est tertia partis bono-
rum publicatio, si sine armis: & rele-
gatio, si cum armis: vt infrā de publi.
iudi. s. item, vel Iulia. de vi publ. & C.
ad leg. Iuliam. de vi publ. l. quoniam.
& l. ij. & ff. de accus. l. hos accusare. s.
omnibus. vnde versus: Vis priuata
reum deponit ab ordine rerum. Sed

deportatur, si vis armata probatur. Vi-
de c. ij. extra de ordi. cogn. in glo.

¶ Vi publica. Vis priuata dicitur etiam N. A.
quotidiana, quæ fit sine hominibus ar-
matis, coactisve. Vis publica dicitur,

& vis armata,
quæ fit ab ho-
minibus arma-
tis, coactisve l.
j. & pass. ff. ad
leg. Iul. de vi pr.

¶ e Et lapides.
Facit infrā de
publ. iud. s. item
lex. & ff. de vi,
& vi arm. l. iij.
in prin. & ff. de
verb. sign. l. ar-
morū. Sed nū-
quid debet ali-
quis expectare
se primō per-

N. A.

curi, quā per-
curiat? Dicunt
quidam q. sic: vt
arg. C. vnde vi.
l. j. & ff. ad leg.
Aquil. l. si ex pla-
gis. s. taberna-
rius. Nos cōtrā,
sed sufficit ius-
tus timor: vt ff.
ad leg. Aquil. l.
sed & si quicun-
que. & ff. ad leg.
Cor. de fidei. l. is
qui. & ff. de vi,
& vi arm. l. iij.
s. qui armati.
Aduerte tamen,
quod aliquādo

pellitur. Qui autē
aliquē de posses-
sione per vim de-
iecerit, tenetur le-
ge Iulia de vi pri-
uata d: aut de vi
publica t: sed de vi
priuata, & si sine
armis vim fecerit:
sin autē armis cum
de possessione vi
expulerit, de vi
publica tenetur*. Armorum autem
appellatione non
solum scuta, &
gladios, & galeas,
sed & fustes, & la-
pides c. significari
intelligimus.

¶ **Accipe tertiam
interdictorum di-
uisionem.**

¶ Tertia diuisio
interdictorum est,
quod aut simpli-

vis infertur personæ, aliquando rebus.
vt not. gl. fin. in c. significasti. ij. de ho-
mici. & ibi vide qualiter intelligitur
illud commune dictum, vim vi repel-
lere licet, cum moderamine inculpa-
tæ tutelæ.

¶ Tertia diuisio, & c. **CASVS.** Se-
quitur tertia diuisio, quæ est acciden-
talis: diuidit enim interdicta ex eo
quod accidit. Contingit autem, vt quæ-
dam interdicta simplicia sint, & quæsi
singularia, id est, ad vnum simpliciter
pertineant: quædā duplicia sint, id est,
non ad vnum, sed æquē ad duos, id est,
ad vtrumque litigatorem pertineant.
Prioris speciei omnia sunt præter V-
trobi, & vti possidetis: nam in iis in-
ternosci potest actor à reo, vt in illo.
Vnde vi, Cacinna perspicuè dignosci-
tur

tur actor, à reo Ebutio. Itaque Prætor dicit numero singulari, Vnde tu Ebuti Cæcinnam deiecasti? At in vti posside- tis, Prætoris verba ad vtrumque perti- nent: neque vter actor, vter reus sit, co- gnosci potest.

Cor. Vibul.

Actio quædam sunt simplices, quædam dupli- ces.

¶ 2 Duplicia. Similis potest fieri diuisio a- ctionum ciui- lium. Nam quæ- dam duplices sunt, vt famil. ercisc. finiu re- gundoru. & cõ- muni diuid. vt ff. de iudic. l. in tribus.

N.A. ¶ Duplicia. Du- plicia sunt, qui- bus Prætor am- bobus litigato- ribus interdicit: Simplicia, qui- bus vni dunta- xat. l. ij. ff. h. r.

¶ b In loco sa- cro. Vt ff. ne quid in loco sa- cro. l. j.

¶ c Publico. Vt ff. ne quid in flu- mi. per totum.

¶ d Vtrobî. Itẽ, interdictum de superficiebus: vt ff. de superfi. l. j. §. proponitur. & dic vt supra eodem. §. reti- nendæ.

¶ De ordine. i. de antiqua solẽ- nitate, qua pro- ponebantur in- terdicta sub cer- tis formis: vt diximus supra eodem. in princ. Accurs.

N.A. ¶ Exitu. Legendum (Ritu) significat interdicta præparatoria esse ciuiliu actionum. Hodie verò statim agitur extraordinaria vtili actione in factũ, ad exemplum interdictorum, vt sta- tuatur virius possessio esse debeat. l. iij. l. ult. C. hoc. tit.

¶ e Exitu interdictorum. scilicet, cùm antiqua solennitate: sine ea tamen red- di potest & proponi: vt ff. de ope. noui nunc. l. Prætor ait, §. nonnulli. Vel etiã

in factum actio loco cuiuslibet inter- dicti: quæ vtilis vocatur, vt subiicit.

¶ Hodie. vt §. j. supra de success. subl. N.A.

¶ f Extra ordinem. id est, extra an- tiquam solennitatẽ: quod semper fie- ri videtur, vt

Ideo autem dupli- cia vocantur: quia par vtriusque liti- gatoris in his con- ditio est, nec quis- quã præcipuẽ re², vel actor intelli- gitur, sed vnus- quisque tam rei quã actoris par- tes* sustinet.

¶ Abiecta veteri proponendorũ in- terdictorũ solen- nitate, hodie pro- eis in factum actio competit.

¶ De ordine, & veteri exitu ¶ in- terdictorum ¶ su- peruacua est ho- die ¶ dicere. Nam quoties extra or- dinem ¶ ius dicitur (qualia sunt hodie omnia iudicia*) nõ est necesse red- di interdictũ, sed perinde iudicatur sine interdictis*, ac si vtilis actio h

ex variis figuris causarum est introdu- ctum, quoties æquum est actionem dari: vt C. de sacr. sanct. eccles. l. san- cimus. Quartum genus est, quod æqui- paratur actioni præscriptis verbis, quæ actio præscript. verb. vnã cum ista in factum ciuilis dicitur: vt ff. de præscr. verb. l. j. in fin. & habet locum in tribus generibus negotiorum. Primum, in con- tractibus innominatis: do vt des, do vt facias, & facio vt facias: vt ff. de præscr. verb. l. naturalis. §. j. ij. & iij. Sed in quarto innominato contractu

scilicet, vt su- præ de success. subl. in princ. & ff. de neg. gest. l. actio, in fina. titu. & C. de for. & impe. actio. subl. l. j. & ij.

¶ g Sine inter- dictis. scilicet, solennibus.

¶ h Vtilis actio.

scilicet in fa- ctum, quæ da- tur loco cuius-

libet interdicti. Et nota, qua-

tuor esse gene- ra actionis in factum. Vna est, quæ ex omni edicto vel in- terdicto Præto- ris datur, vbi specialis actio non datur, vt hic. Alia est le- gis Aquilię sub- sidiaria: quan- do damnum da- tur de non cor- pore in nõ cor- pus: vt supra ad leg. Aquil. §. fin

quæ & ipsa præ- toria est: vt ff. de præscript. verb. l. quia actionũ. in fin. Tertium genus est extra- ordinariũ: quod

* partem Th.

Actio in factũ

quatuor sunt ge- nera.

* inter- dicta.

Actio præscri- ptis ver- bis in tribus generi- bus ne- gotiorum habet locum scilicet,

scilicet, facio ut des, habet locū actio de dolo: ut ff. de præscriptis verbis. l. naturalis. §. quod si faciam. Item, in secundo genere habet locum præscriptis verbis ex omni pacto incontinenti antè, vel post appposito iuxta aliquem contractum: ut C. de pact. inter empt. & vendi. lege ij. & C. de pact. l. petens. Item, in tertio genere vbiunque dubitatur de nomine contractus, ut patet in exemplis: ut ff. de æstim. actio. l. j. & ff. de præscriptis verbis. l. j. per totum. & lege iij. Quid sit actio in factum: & ad quid competat text. cum gloss. est in l. quoties. ff. de præscriptis verbis. & in l. in factum. cum ibi not. ff. de act. & oblig. Accurs.

¶ Hæc gloss. singularis est, & ad eam semper recurritur, ut dicit Ludovic. Roma. & declarat eam Bart. in l. vni. ff. de condict. ex leg. Ias. in l. certi condi. ff. si cert. petat. Syluest.

ADDITIONO. Not. hanc gloss. quot sunt actiones in factum, & ad quid vnaquæque competat: & adde gloss. in l. quoties. ff. de præscript. verb. & text. in l. in factum. & ibi gloss. ff. de act. & oblig. Angel.

¶ a Reddita. scilicet, ab illo eodem Priore.

DE POENA TEMERE litigantium.

¶ Usque nunc de propositione actionum dictum est: sed quia contingit eas interdū temerè proponi, nunc de poena temere proponentium dicit Accurs.

Nunc admonendi. Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primò, continuat titulum ad præcedentia. Secundò, ponit tres poenas, quæ temere litigantem coërcent. Tertiò,

dictas poenas sigillatim per exempla declarat. Secunda ibi, Idq; eo maximè. Tertia ibi, Ecce enim.

CASVS. Posteaquam de actionibus dixisti, exceptionibus, & interdictis, quæ actionum loco sunt: quæso nunc, ut de eorū poena nobis explices, qui temerè vel calūnio agunt, vel defendunt. Litigantium, inquit, temerè audacia vel pecunia multa, vel iureiurando, vel infamiae macula coëccetur. C. Vibul.

¶ Not. quod litigantes fugiendū sunt. Item, quod maximè principē decet operari, quod in iurisdictione sua homines de facili non procedant ad litigandum. Item, q. principes dicuntur sustinere iura. Itē,

¶ **Reus, actor, nec non vtriusq; partis aduocati, iu-**

quod temeritas litigantium puniendū est. Item, quod ad eam puniendam data est triplex poena pecuniaria, infamiae, & periurij. Item, quod iurisjurando inest religio. Syluest.

¶ Sustinebant. scilicet, magistratus, qui iura reddebant: ut ff. de orig. iur. l. ij. §. post originem.

¶ Sustinebant. Qui iuris auctores, & N. A. administrari fuerant.

¶ c Maximè. id est, certè.

¶ d Modò. id est, aliquando, & ita cōmuniter exponitur quando bis, aut ter reperitur: ut suprā quod cum eo. §. ceterum. ver. sed sanè.

¶ e Pecuniaria poena. Ut infrā eod. §. fin. Accursus.

¶ f Iurisjurandi. scilicet calumnia: ut infrā proxim. §. Sed quando? Respon. in futuro sæculo, licet non in isto: ut C. de iureiur. l. ij.

¶ g Infamiae. infrā eodem. §. ex quibusdam.

¶ Ecce enim. **CASVS.** Volo agere tecum, decemque tibi mutuo data repetere, vis defendere. Index tibi iuliu

iurandum deferret, te bona conscientia iudicium accipere. Si temerè litiges, incurres in offensionem Dei, qui vindex est periuriorum. Cor. Vib.

¶ a Constitutione. C. de iureiur. propter calum. dan. l. ij. in princ.

N.A. ¶ Allegationibus. Allegationes propriè dicuntur rei defensiones; communiter etiam actoribus tribuuntur. §. j. supra de replica.

¶ b Nisi prius. Nō dicit, quod prius reus, quā actor iuret, sed prius quā audiatur: actor autem prius, quā reus iuret. C. de iureiur. propter calum. dā. l. ij. in princ. quz est contrā.

N.A. ¶ Bona instantia. id est, non calūniosè agere, sed bona fide, & ex animi sui sententia. l. j. C. de iureiur. propter calum.

¶ c Ad contradicendum. Not. diligenter capitula huius sacramenti. Actor enim iurat, quod bona instantia venit ad agendum: vt C. de iureiur. propter calum. dan. l. ij. in pr. Item quod nō dabit vel dedit aliquid iudici, vt proferatur pro se sententia: vt in auth. vt litig. iurent in exordio litis. col. ix. Item q̄ nullam exiget vel faciet probationē calūniosam: vt in auth. de iis, qui ingre. ad appellan. §. fi. colla. v. E contra reus iurat hęc eadem:

¶ Hæc enim præcedit gl. Accurs. nisi quod in primo capitulo iurat se vti bona contradictione. * Quid continere debeat iuramentum calūniæ, not. gl. in c. j. extrā de iuramen. calum. vnde versus, Illud iuret, quod lis sibi iusta videretur. Et si quæretur verum, non inficietur. Nil promittetur, vt falsa probatio detur. Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur.

¶ At aduersus, &c. CASVS. Peto

abs te legatum pro loco relictum: inficiaris, visque temere litigare: conuictus duplum persolues. Hæc est pœna pecuniaria. Cornel. Vibul.

¶ Inficientes. §. 22. supra de actio.

¶ Negās id, quod debet, aliquando in duplo punitur. Arcin.

¶ At aduersus inficientes t̄ ex quibusdam causis dupli, vel tripli d * actio constituitur: veluti si damni iniuriæ *, aut legatorum locis venerabilibus relictorum nomine agatur c *.

¶ Reus in certis casibus siue neget, siue fateatur, vltra simplum condemnatur.

¶ Statim autem ab initio plaris, quā simpli est actio: veluti furti

& in authent. de trien. & semiss. §. illud. & ibi glossa in verbo possessio. Item, aliās: vt ff. de iudiciis. l. eum.

ADDITIO. Nota pœnas aliquas, quæ patitur calūniosè negans: & maxime nota quando aliquis possidet, & negat interrogatus se possidere, quod perdit possessionem, si de mendacio conuincatur: vt l. fin. ff. de rei vindicatione. Ang.

¶ Statim. I HEMA. Demiror quid sibi velit Imperator: nā qui furti reus sit, siue litiget, siue non litiget, aut dupli, aut quadrupli tenetur: neque licet iudici eum absolvere, rem restituere volentem, vt dictum est in titulo de actionib. §. item actio. Corn. Vibul.

¶ f Est actio. Etiam à principio, non solum inficiatione, vt hic, & supra de act. §. at ille. Accurs.

¶ a Item

N.A.

Mendacium facit quem punit.

* abest.

* iniuria.

* agitur.

¶ a Item actoris. quasi dicat, non solum reus iurat de calumnia, ut supra eod. §. j. sed etiam actor, ut in constitutione nostra dicitur: ut C. de inreiu. propter cal. dan. l. ij. in princ.

N.A. ¶ Aduocati. Iustiniani lege, & litigatores, & utriusque partis patroni, iurare de calumnia coguntur. Iudices autem iurare, & semper apertas & expositas ante oculos scripturas sacras habere iubetur l. 2. C. de iuram. propt. cal. & l. 13. & 14. C. de iudic.

Aduocati par
tium, an
debeant
iurare.

¶ b Subeunt. s. quod iustum, & fidele patrocinium præstent, ut in constitutione dicitur. Sed tamen in consuetudine non habetur, quod iuretur, licet lege caveatur: ut C. de iud. l. rem non notiam. §. patroni. & facit in auth. de test. §. fin.

in quibusdam
exemplaribus
hac adduntur,
Quod non
calumniandi
animo
litē monisset,
sed ex-
stimando
se bonā
causam
habere.

¶ Hæc autem. Not. quod supra dicta omnia disponebantur iure antiquo, secundum quod temerè litigantes cōdemnabantur in x. parte litis.

Item, quod lex per desuetudinem tollitur. Itē, quod temerè litigans hodie cōdēnatur in damnis & expensis. Syl.

¶ c Hæc autem. s. quæ de sacramento calumniæ dicta sunt. supra eod. & §. j. & eod. §. item actoris. & §. proximi.

¶ d Actione. Actio enim quædam erat, quæ tenebatur actor, qui per calumniam litigabat, in decimam partem litis. quod hodie corrigitur. Sed & hoc hodie iure authenticorum in antiquum rediit statum: licet non iure illius actionis, sed per iudicis officium: ut in authen. de lit. §. ad excludendas.

manifesti quadrupli, nec manifesti dupli. Nam ex his & aliis quibusdam causis (siue quis neget, siue fateatur) pluris, quam simpli est actio.

¶ Actor de calumnia iurare tenetur. **Arctinus.**

¶ Item, actoris quoque calumnia coercetur. Nam etiam actor pro calumnia iurare cogitur ex nostra constitutione *.

¶ Aduocati actoris & rei de calumnia iurare debent. **Arctinus.**

¶ Vtriusque etiam partis aduocati iusiurandum subeunt ^b, quod alia nostra constitutione comprehensum est.

¶ Reiecta multa

Et not. ex hoc §. & ex dicta authen. de lit. & ex l. ff. de regul. iur. l. qui in ius. §. nemo. & ex l. illad. ff. de pet. hær. quod nisi improbè & calumniosè litigauerit, non debeat condemnari in

decimæ partis litis, quæ olim improbis litigatoribus irrogabatur: hodie quisquis iniuriam incurrerit, & damnum impensas que omnes victri- ci parti inferre cogitur.

¶ Hæc autem omnia pro veteri calumniæ actione ^d introducta sunt, quæ in desuetudinem abiit: quia in partem * decimam ^f litis actores multabat: quod nusquam factum esse inuenimus: sed pro his introductum est & præfatum iusiurandum: & ut improbus litigator, & damnum, & impensas litis inferre aduersario suo cogatur.

est per Nouel. 112. §. 2. At planè ius hoc vetus fuit, ut victus victori in expensas litis damnaretur. l. 97. ff. de Indic.

¶ Ex quibusdam. **THEMA.** Non solum iuramento & multa pecuniaria calumnians punitur: sed etiam interdum infamia: veluti furti damnatus. Item, quibusdam actionibus bonæ fidei damnatus, ad eod. ut uterque contrahens damnatus infamis efficiatur. Nam uterque socius pro socio damnatus fit infamis: sed in mandato, tutela, & deposito, is tantum infamia damnatur, contra quem antiquissimis temporibus erat

expensis: ut ff. de iud. l. eū, quem. & C. de fruct. & lit. expen. l. non ignoret. licet in C. de iudic. l. properandum. §. fin autem. indistinctè dicat victum cōdemnari victori in expensis. Sed est intelligendū cum iā dicta determinatione si calumniosè agat. ut in auth. de iudi. §. oportet. collat. vij.

¶ Hanc glo. declarare per modum additionis longum esset: & quia materia vtilis est, vid. Ias. in l. properandum. §. fin autem alterutra. C. de iudic. vbi ponit regulam & salent. Syl.

¶ Decimā. Initiatio litis reus stipulabatur decimam litis partē, si actor damnaretur. l. 3. C. HER. de calum. l. 4. C. de fruct. & lit. exp. Eaq; actio restituta

partis

ab eo
N.A.

ius sine venia. Item, quod debet venia postulari & impetrari. Item, quod non parens punitur poena quinquaginta solidorum. Item, nota ex hoc text. ibi, utique enim in primis aduersarius quod aduersarius, dicitur etiam ante litem inchoatam, & ad hoc singulariter not. hunc rex. Dec. in l. j. in princ. C. de eden. Syl.

a Edicit. id est, edictum proponit de in ius vocando: ut ff. de in ius vocan. l. iij. §. Prætor. & per totum titulum. Accursius.

N.A.

b Dicturus sit: ut ff. de in ius vo. l. j.

c Honorem. Not. quod parentibus, & patronis est honor præstandus, & reuerentia: ut hic, & l. honor. ff. de obse. à libe. & liber. parent. & patro. præstand. & habetur in l. vt vim. ff. de iust. & iur. Ang.

N.A.

d Impetraverunt. Quia in ius vocatio, fuit inuiti coactio. Nefas est autem, filium, parenti; libertum, patrono manus adferre. l. j. & pass. ff. de in ius vocan. Vide §. poenales. 12. sup. de actio.

Enat in corpore qui non habet in ere.

e Solidorum quinquaginta. Alias quasi inofficiosus castigatur, si præ inopia poenam soluere non possit ut ff. de in ius vocan. l. pen. & fin. Et intellige hoc in emancipatis filiis, alias non posset esse iudiciū inter patrem & filium: ut C. de in ius vocan. l. fi. & diximus. suprà de act. §. in eum quoque alias est ver. & in eum, §. poenales quoque.

Item nota hic, quod aureus pro solidum accipitur. cum ff. de in ius vocan. l. si libertus. & l. in eum. dicant. l. aureorum. & hic dicit solidorum. Item, quod septuaginta duo aurei faciunt libram auri, ut C. de fusc. & arca. l. quotiescunque libr. x.

Aureus pro solidum sumitur. Idem bra auri continet lxxij aureos.

eos in ius vocare, quam si id ab ipso Prætorē postulauerint, & impetrauerint. † Et si quis aliter vocauerit: in eum poenam* solidorum quinquaginta^d constituit*.

DE OFFICIO IUDICIS.

TIT. XVII.

DE OFFICIO IUDICIS.

Iudex debet iudicare secundum ius scriptum, vel consuetudinarium, & sententiam suam secundum naturam actionis propositæ ferre: quod primò ostenditur in noxali actione. Arrianus.

Superest^e ut de officio iudicis

de iudice, & eius officio. Et istam continuationem infert, glos. hic in nigro.

Superest. Totus iste titulus diuiditur in sex partes. Primò ponit generaliter quid spectet ad officium iudicis circa sententiam. Secundò, quid ad ipsum pertinet circa condemnationem malorum seruorum. Tertiò, quid in actione in re. Quartò, quid in actionibus vniuersalibus. Quintò, quid in personalibus. Sextò, quid in iudiciis diuisoriis. Secunda ibi, Ideò quæ. Tertia ibi, Et si in rem. Quarta ibi, Et si hæreditas. Quinta ibi, Si ad exhibendum. Sexta ibi, Si familiaris eriscunda.

CASVS. Quoniā iudicia tribus per-

sonis constant, actore, reo & iudice: dixisti; de actoris & rei officio. quum actiones & exceptiones explicasti, expone nunc quæso, quod sit iudicis officium. Iudex, inquit, spectare debet leges, constitutiones & mores: veluti, Lex iubet furē omnino damnari, siue neget, siue fateatur. illum ergo sic cōdemnet. Lex iubet si Mæuij seruus noxam commisit, vt iudex non simpliciter illū in litis æstimationē damnet, sed distinctē, hoc modo, Mæuius aut decem soluat, aut seruus noxæ dedat. Sic igitur illū cōdemnet. C. Vīb.

¶ Not. ex hoc tex. primò, q̄ iudex debet iudicare secundū leges, aut constitutiones, aut consuetudines. Hoc enim dictum est ad hoc, vt iudex nō iudicet secundū suam prudentiam, sed secundū statuta à legibus, vel à consuetudine, & sic à iure scripto vel non scripto: de quo latè ponit Dec. in c. ne in iudicis de consli. in j. lect. in j. nota. & potius debet iudicare secundum consuetudinem, quàm secundum leges: de quo vide eundem Dec. in c. j. in ij. lectu. de consli. & in rub. de rescri. in princ. Item not. formam sententiæ in iudicio noxali, vt si cōdemnet in quantitate, vel noxæ dedere. Syluest.

¶ a Superest. sed vnde superest? Respond. quia de actoribus diximus & de reis: sequitur, vt & de iudice, qui sedet in medio dicamus, & eius officio, circa quæ versatur.

Lib. II. In primis. id est, in principalibus, vel inter principalia. Nam primò lilius dandus est: vt C. de lit. cont. auth. offeratur. & causæ examinatio præcedere debet hanc obseruantiam, quæ circa sententiam adhibetur: vt C. de iudic. l. iudices. Vel dic in primis s. obseruantis, s. circa sententiam adhibendis. Nam & alia sunt obseruanda, scilicet, quod detur in scriptis: vt C. de senten. ex peric. recitand. l. si. & sedendo: vt in auth. vt ab illustri. & qui super. s.

dispiciamus. Et quidē in primis illud obseruare debet iudex, ne aliter iudicet, quàm legibus, aut constitutionibus^b, aut moribus^c proditū est.

¶ Adnota. Ea est ratio: nam domino noxali actione cōuenio optionem iura cōcedunt, aut dānum soluendi,

sancimus. Sed hoc est principale, quod secundū leges iudicet, vt hic dicitur Accursus.

¶ Adde & dic in primis, id est, non ante omnia respectu temporis: sed ante

aut seruum noxæ dedendo damni euitandi æstimationem.

¶ Ideoque si noxali^d iudicio aditus^e est: obseruare debet, vt si cōdemnandus videtur dominus, ita debeat cōdemnare, Publium Mæuium Lucio Titio in decem aureos cōdemno, aut noxam dedere^f. †

est nouum. & consuetudo præiudicat: utriusque, siue sit generalis: vt ff. de legibus & senatusconsult. l. de quibus, in fin. siue sit specialis in illo loco, scilicet tantum præiudicat utriusque: vt ff. commun. prædior. l. venditor. s. si constar.

¶ Melius declarat glo. in verb. imitantur. suprā de iure natu. gen. & ciui. in s. ex non scripto. Syl.

¶ d Noxali. id est, super. Accur.

¶ e Aditus est. scilicet iudex.

¶ f Noxam dedere. scilicet permitto. nam dāni æstimatio tantum est in cōdemnatione: vt ff. de re iud. l. milles. s. j. & ij. aliās esset in certa sententia. quod esse non debet, vt s. de actio. s. curare.

¶ Noxæ dedere. De hac alternatione dictum est sup. tit. de Noxal.

¶ Et si in rem. **THEMA.** Fundū quē possidebas, vindicant: Aquilius iudex videt meum non esse, debet te absolueret. Si videat meum fundum esse, debet iubere te eum mihi restituere cū fructibus abs te perceptis. Quid autem, si restituere te in præsentia cum nō posse affirmes, idque non fraudandi animo? Iudex tibi inducias dare debet, intra quas fundum restituas: iuberetque vt satisfides te litis æstimationem soluturum, nisi intra præscriptum tempus fundum non restitueris. C. Vīb.

¶ Not. quod petens dilationem post sententiam nunquam est audiendus, nisi caueat

omnia respectu modi pronuntiandi. Syl.

¶ b Constitutio- nibus. s. Imperatorum.

¶ c Moribus. id est, cōsuetudine, quæ pro lege seruatur, vt sup. de iur. naturali, gentium. & ciui. s. ex non scripto. Sed quid si vnum eorum alteri cōtradicit? Respond. constitutio legi antiquæ præiudicat: vt ff. de legibus, & senatusconsult. l. non

* addit.

Cōstitutio legē, vnam. quæ cōsuetudo viciat. Consuetudo est duplex.

caueat de parendo sententię finito tempore dilationis. Syl.

† a Ei. scilicet, possessori.

† b Ut rem ipsam. Idem & si in personam: ut si res petatur vi possessa, per actionem quod met. cau. vel ex stipulatu ad re tradendā. Si autem quantitas, vel in genere aliquid petatur tūc a petitione actoris absoluitur, vel condemnatur in re petita.

N.A.

† Absolvere Et petitorē, in sumtus litis dānare.

† c Cū fructibus. Sed de quibus fructibus loquitur hic? Nūquid de naturalibus, ut de pomis, & cerasis, & similibus: an verò de industrialibus? Resp. de naturalibus nō: quia illi aut extant, & tunc per rei vēdicationem petuntur, sicut res ipsa, cū nullus etiam bonę fidei possessor faciat suos. ut ff. de vsur. l. fructus. Aut non extant: & tunc non tenetur, cū nec habeat, nec dolo fecerit, quō minus haberet: sed condictione sine causa æstimatio debetur: ut ff. si cer. pe. l. si & me. & utroque casu cessat officium iudicis, de quo hic agitur cū iure actionis petantur. Item de industrialibus non, si a bonę fidei possessore percepti sunt: quia percipiēdo eos, & separādo a solo, suos facit & lucratur: ut suprà de re. di. § si quis a non domino, siue habeat titulum, siue non: ut ff. quibus modis vsus fructus amit. l. si vsu fructuarius. & ff. de reg. l. quarta. § post licem. si autem non separauit adhuc ipsius fundi sunt, ut ff. de rei vend. l. fructus. Sed dic, de industrialibus hic loqui, qui sunt percepti, sed non consumpti a bonę fidei possessore: nam cū sunt facti possessoris, non rei vendicatione, sed iudicis officio petuntur: ut hic, & C. de rei vendicatio. l. certum. §.

Posses-
formale
fidei quo
iure te-
netur
fructus
restituere.

† d In presenti. Nota, in actione in rem in cōtinenti fieri executionem: scilicet in personalibus, quia quatuor mēsum spatiū datur: ut C. de vsu. rei iud. l. ij. & iij. & ff. Et in criminali statim sententia est executioni mandanda: ut C. de pœn. l. cum reus.

bonę fidei. Si autem malę fidei sit, de consumptis tenebitur condictione sine causa: de extantibus rei vindicatione, nō dico eadem rei vendicatione, qua petitur res, sed alia omnino, licet in petitione hzreditatis sit secus: ut C. de rei vendi. lege certum. j. respon. de percipiēdis autem, tenetur officio iudicis: ut infra eodem. §. j. vers. illorum. & ff. de rei vend. l. si nauis. §. fin. Si verò malę fidei possessor titulū habeat, de consumptis tenetur condictione sine causa: de extantibus rei ven. a percipiēdis, propter titulū excusatur: ut C. de rei vend. l. si fundum nisi in quatuor casib⁹ vbi de percipiēdis tenetur, qui habet titulum: quod dic, ut suprà diximus de

ratio a die litis contestatę habenda sit.

† Et si in re actum sit [corā iudice,] siue contra petitorē iudicauerit, absolueret debet possessorem: siue cōtra possessorem, iubere ei debet, ut rem ipsam^b restituat cū fructibus^c † Sed si neget possessor in presenti^d se restituere posse, & sine frustratione videbitur tēpus restituendi casua petere: indulgendum est ei: ut tamen de

rerum diuis. §. si quis a non domino.

† Hęc materia amplissima est, & glo. nostra magistralis, & est alia similis in l. & ex diuerso. ff. de rei vendicat. vbi Bart. latissimē tractat hanc materiam, & latius Abbas in c. grauis. de restitut. spol. & qui docent alios, videant pro instructione Alexand. in consilio 90. in fine. lib. ij. & Curt. in consil. lxxxj. Syluest.

† Cum fructibus Ut tamen sumtus in cultura fructus deducantur. l. 46. D. de vsur.

† d In presenti. Nota, in actione in rem in cōtinenti fieri executionem: scilicet in personalibus, quia quatuor mēsum spatiū datur: ut C. de vsu. rei iud. l. ij. & iij. & ff. Et in criminali statim sententia est executioni mandanda: ut C. de pœn. l. cum reus.

ADDITIONE. Nisi in casibus qui notantur xj. q. iij. cū apud gloss. in c. si extorquenti. extra de offi. delega in glo. cutionē quadrimestre. Primus casus est, quādo quis est confessus de crimine, differtur da,

* alij
inclusas

N.A.

Sententia an
statim

est extor-

quenti

quadrimestre

executio donec appareat, an velit, in confessione perseverare. Secundus est, cum sententia lata est contra mulierem prægnantem: differtur executio usque ad tempus partus. Tertius casus est, quando princeps ex

iracundia tulit sententiam: tunc enim differtur executio usque ad xxx. dies ad videndum si princeps illam relaxabit. Quartus est quando insula est assignanda à principe, ad quam debeat malefactor deportari. Quintus est, si sententia est in servum lata, differtur executio, donec rationcinia reddiderit domino. Unde versus: In personali post menses quatuor: in re, Protinus est omnis sententia perficienda. Sic in criminibus: sed casus excipe quinq; Confessus, prægnans, iratus, & insula, servus.

Et si hæreditas, CASVS.

Possidebas servum, quæ hæreditatis iure dico ad me pertinere. Iudex debet te ad rei & fructuum restitutionem condemnare. Quid autem iudicare debet de iis fructibus quos possessor sua culpa, atque inertia non percepit? Distinguo. nam aut bona fide possedit, aut mala. Si mala, eos quoque restituere cogetur. Si bona, non cogetur ne eos quidem quos consumpsit: duntaxat quos ante litem contestatam consumpsit: nam post contestatam cogetur & præceptos & consumptos restituere. Corn. Vibul.

Not. quod eadem distinctio fructuum adhibetur in iudicio vniuersalis, quæ

in particulari. Syl.

a Et si hæreditas petita sit. i. si hæreditatis petitione actum sit, & condemnatio secuta. Nam & ipsa est in rem & in personam: vt supra de act. §. quædam

Petitio hæreditatis est realis & personalis.

litis æstimatione caueat cum fideiussore, si intra tempus, quod ei datum est, non restituerit.

In iudicio vniuersali ira fructus veniunt, sicut in singulari: & in utroque iudicio male fidei possessor de non perceptis tenetur: sicut in bonæ fidei possessore, nisi post litem contestatam. Aret.

Et si hæreditas petita sit, eadem circa fructus interueniunt, quæ diximus interuenire de singularum rerum petitione. Illo- rum autem fructuum, quos culpa sua possessor non perceperit, siue illorum quos perceperit, in utraque

actione eadē ratio penè habetur, si prædo fuerit. Si verò bonæ fidei possessor fuerit, non habetur ratio, neque consumptorum, neque non perceptorum. Post inchoatā autē petitionē, etiā illorū fructuū ratio habetur, qui culpa possessoris percepti non sunt, vel percepti, consumpti sunt.

Conuictio ad exhibendum actione rem vtrunque exhibere non facit, vt liberationem consequatur, sed in eum causæ statum exhibenda res est, in quo cepti iudicii tempore erat: ideo, pendente iudicio, vsucaptam exhibendo non liberatur. Fructus

rei vindicatione alia est pro re, alia pro fructibus.

f Non habetur ratio. Hoc est verū per rei vindicationem, vel per iudicis officium, sed per conditionem sine causa sic, cum bonum & æquum sit: vt ff. si cer. pet. l. si & me. secundum quosdam.

g Ratio habetur. Nisi infans, vel pupillus fuerit possessor: vt ff. de rei vñd. l. quod infans. §. j.

Si ad exhibendum, CASVS. Egi tecum ad exhibendum servum, quem meum esse dicebam: tu callidè cunctatus es ac distulisti, dum vsucapio tua, quæ

b Petitione. Vt restituantur fructus cum re: vt supra prox. §.

c Non percepti. §. qui titulum non habebat, aliàs ab istis percipiendis excusatur, vt modo diximus.

d In utraque actione. §. in re, & in petitione hæreditatis Ac.

Bonæ fidei possessor fructus & perceptos, & consumptos, suos facit: Male fidei possessor, factus, & perceptos, & qui percipi potuerunt, restituere cogitur. l. 62. l. 78. ff. de rei vñdi. At post litem contestatam omnis possessor est male fidei possessor. l. 5. §. si autē de hæ. petitiō. f. e Penè. Penè dicit: quia in petitione hæreditatis veniunt eadem actione qua res: sed in

abest.

N. A.

** perco- pit.*

quæ cōcepta erat, perficeretur: Iudex debet te ita damnare, ut rem in eadem causa, id est conditione, statu, qualitate restituas, quo erat litis contestata tempore: & hoc amplius, fructus quos ex eodem tempore percepisti, reddas. Quid ergo si neget, idque nō frustrandi animo, æquū à te in præsentia posse restitui; Inducias tibi ac spatium aliquod dandū est, intra quod rem restituas, præstita tamē prius cautione. Quid verò, si neque rē in præsentia restituas; neque satisfides? Dammandus eris in id, quod actoris intererit litis contestata tempore restitutam rem non esse. Cor. Vib.

¶ Not. quod res non solum exhibenda est, sed debet exhiberi in eo statu, in quo erat tempore petitionis: & hoc est, quod dicit text. causam rei exhiberi debere. Item, quod vsucapio finitapostactionem ad exhibendum propositam, non iuvat possidentē. Item, quod debentur fructus

medij temporis. Item, quod si constat iudici reum exhibere non posse, præstita cautione cōceditur dilatio. Item, quod iurat in litem, eo non exhibente, vel non caente. Syl.

¶ Rei causam Causa rei, est ius & conditio rei, l. 31. ff. de reb. cred.

Actio ad exhibendum, est per quam is, cuius pecuniariter interest rem ab eo qui eam habet, tenet, possidet, pro-

ferri postulat: at rerum mobiliū propria est, & præparatoria actionis in rem, l. 1. §. 3. ff. ad exhib.

¶ a Vsucapta sit. Sed quomodo potuit vsucapi, cum interruptione facta in

vsucapta = si res à possessore, nihilominus cōdemnabitur. * Præterea fructuū medij temporis, id est, eius, quod post acceptum ad exhibendum iudicium, ante rem iudicatam intercesserit, rationem debet habere iudex. Quod si neget reus. * cū quo ad exhibendum actū est, in præsenti se exhibere posse, & tempus exhibēdi causa petat, idque sine frustratione postulare videatur, dari ei debet: ut tamen caueat se restituturū. Quod si neq; statim iussu iudicis rem exhibeat, neque post ea exhibiturum se caueat: cōdemnandus sit in id, quod actoris intererat, * si ab initio res exhibita esset.

actione ad exhibendū, videatur facta etiam in rei vindicatione: ut C. de anna. exce. l. fin. Respond. secundum Ioann. lex illa intelligitur in tribus casibus ibi in litera positus, non alias: ut ff. ad exhib. l. Iulianus. in fi. Alij dicunt illam generaliter intelligi per leg. ff. de iud. l. solemus. Et quod hic dicit circa res mobiles, intellige in quibus non interrumpitur vsucapio per litis contestata. ut ff. de rei vendi. l. si post. Prima sententia verior est.

¶ b Actum est. Et obtentum.

¶ c Ut tamē caueat. Ut §. eo. §. sed si neget. & ff. ad exhibend. l. de eo. §. si post versi. si iusta.

¶ d Cōdemnandus. Delato iureiurando in litem, ut ff. de in litem iuran. l. in actionibus.

¶ Si familie er-

ciscundæ. **CASVS.** Duo fratres sumus coheredes, in hereditate quam à iudice diuidi cupimus, est fundus mille aureorum est & alter ostingentorum: Iudex debet alteri fundum illum, alteri hunc adiudicare & postea eum cui illum adiudicauit, in centum aureos alteri condemnare. Quid ergo si cū vinum esset ad pretium centum aureorum, ergo illud ebibi? Iudex

me quinquaginta aureos iubebit tibi restituere. Cor. Vib.

¶ Not. q. in diuidua natura diuiduntur per adindicationē in totū vni, & recompensationē factā alteri. Syl.

¶ a Debet. f. iudex. Accur.

¶ b Dictum est. §. de acti. §. quędam actiones.

¶ c Corruerit. No. q. coheres, qui corrumpit, q. deuastauit, vel maculauit, vel consumpsit rem communem tenetur alteri coheredi isto iudicio. Ange.

¶ d Consumpsit. ut hic, & ff. fam. ercisc. l. & puto. §. sed & si dolo.

¶ Eadē interueniunt. **CASVS.** Nobis duobus fundus donatus est, eum diuidi volumus: si quidem commodē diuidi possit, veluti si hinc vinea sit, illic oliuetū, Index alteri vineam, alteri oliuetū ad iudicet. Quid ergo si seru⁹ sit, aut equus nobis donatus? Alteri totū adiudicabit: sic tamen ut eū alteri in mediā pretij partem cōdemnet. Cor. Vib.

¶ e Eadem interueniunt. f. ut fiat adiudicatio reum, & pecunie: ut suprā cod. §. si fami-

¶ Si agitur familiaris erciscundę, & iudiciū inter duos plurēve vertatur, iudicis est, singulas res singulis heredibus adiudicare: & si minus res pręualeat, eūdem pro eo quod pluris est, certa pecunia coheredi cōdemnare. Item si vnus coheredū fructus ex re hereditaria perceperit, aut malē in ea versatus fuerit, eo nomine coheredibus cōdemnandus est.

¶ Si familię erciscundę iudicio actum sit, singulas res singulis heredibus adiudicare debet. & si in alterius persona pręgruari videatur adiudicatio, debet^a hūc inuicem coheredi certa pecunia (sicut iā dictū est^b) condemnare. Eo quoque nomine coheredi quisq; suo cōdemnandus est, quod solus fructus hereditarij fundi perceperit, * aut rē hereditariam corruerit, c aut cōsumpserit^d. Quę quidē similiter inter plures, quoque quā duos coheredes subsequuntur.

¶ In actione cōmuni diuidendo, si

sint plures res cōmunes, singulas singulariter iudex adiudicabit: & si vnā plus valet quā altera, in pecunia cōdemnabit. Si verō vnā res sit, quę diuisionem nō recipiat, adiudicabitur vni insolidum, qui cōdemnabitur confocio in pecunia. Arcerius.

¶ Eadem interueniunt^c, et si cōmuni diuidendo de pluribus rebus actum sit. Quod si de vnā re, veluti de fundo, si quidem iste fundus commodē à regionibus diuisionē recipiat, partes eius singulis adiudicare debet: & si vnus pars pręgrauare videbitur, is inuicem certa pecunia alteri cōdemnandus est. Quod si cōmodē diuidi non possit^f: veluti * si homo fortē, aut mulus erit, de quo actū sit, tunc totus vni adiudicandus est: & is inuicē alteri certa pecunia cōdemnandus est.

¶ In finium regundorū iudicio, tunc licet iudici ab antiquis agrorum finibus recedere, cū euentiori- bus modis, quā

lię, aut circa dānata in rebus: ut suprā eodem. §. prox. & ff. comm. diui. l. iij.

¶ f Non possit. No. nō posse fieri, quod sine cōmoditate sit: ut hic, & ff. de ver. signific. l. nepos Proculo. Item, no. corp⁹ aliud diuiduū, ut fundus, qui diuiditur secundū voluntatem patris: fa. ut ff. de lega. j. quod in rerū natu. §. ij. Aliud indiuiduum, ut homo: ut hic, & ff. de vsuc. l. rerum mixtura. in princip.

ADDITIO. Quod autē ait, eas in solidum adiudicādas, id locum habet, si natura diuidi non possint ea in specie, quum quis partem bonorum dare debet. l. non amplius. ff. de leg. j. nam seruitutes decessori debent, ad heredes insolidum transeunt. l. heredes. ff. famil. ercisc. E. B.

¶ Diuidi Diui. N. A. dua quędā sunt, quędam indiuidua: quę diuidua sunt, partes habent pro diuiso; quę indiuidua, pro indiuiso. Id est, iuris intellectu, ut sepe dictum est.

¶ Si finium regundorum.

CASVS. Duo vicini de finibus cōtendunt, siquidē,

Corpus est duplex.

ut

perceptis.

sumunt Aquilium iudicem. Aquilius si videat euidens agros esse definitos, quam antea fuissent, debet partem unius agri alterius agri domino adiudicare, eumque inuicem certa pecunia alteri cōdēnare. Quid

si alter vicinorū malitiosē lapides finales sustulerit? Iudex eius damni nomine illū alteri damnabit. Quid, si quum iudex iussisset eos suos agros metiri, alteruter passus non est? Eo nomine contumaciā damnandus est. Ad extremū autē illud aduocato, adiudicationē quæ his tribus sit iudiciis, modū esse acquirēdi ciuilem, de quo in lib. ij. mētio nulla facta est. C. v.

¶ Not. q. cui adiudicatur res in his iudiciis duplicibus, s. finium regundorum, cōmuni diuidendo, familiæ eriscunde nanciscitur statim dominium. Ratio est: quia datio ipsius iudicis succedit quodāmodo loco dationis partis. Item, quod sententia transfert dominium. Syluest.

¶ a Si finium regundorū. Quo iudicio agitur ut agris confinibus termini ponantur: sed pro domibus vicinis hoc iudicio non agitur. Si autem sit domus in prædii rusticum, agitur vtili finium regundorum, non directā: ut ff. finium regun. l. ij. in princ. & l. sed & loci. §. fin.

¶ b Dispicere. Hoc scilicet quod sequitur, si euidētiōribus, &c. Accurs.

¶ c Adiudicatio. Facit ff. fin. reg. l. ij. §. fin. & l. iij. & l. iij. in princ.

N. A. ¶ Adiudicatio. Adiudicatio, est modus adquirendi dominium rerum singularium, & in istis duplicibus iudiciis

vsurpatur. Vlpian. tit. 19.

¶ d Furatus est. Ad quid damnabitur? Resp. quanti in litem iurauerit actor. Potest etiam criminaliter puniri in quinquaginta aureis ex lege agraria

pro qualibet vice, quæ applicatur fisco: ut ff. de ter. mo. l. agraria. Nec ciuilibis tollitur per criminalē: cum ad rei persecutionē altera detur: ut C. quado ci. actio prejud. crim. l. j. nisi interim donec altera exercetur: ut ff. de public. iud. l. is qui.

¶ e Condemnatur. s. ad interesse, delato iure iur. in litē. Acc.

¶ f Metiri. not. q. ille, qui non patitur metiri fundum suū ad mādātū iudicis, ut contumax & inobediens potest puniri. Arc.

¶ g Eius sit. not. ex sentētia iudicis dominium transferri: sic est in missione, quæ fit ex secundo decreto: ut ff. de acq. poss. l. iij. §. si. & ff. si ex nox. cau. ag. l. ij. in fin. & ff. cōmuni

¶ Si finium regundorum a actū fuerit, dispicere b debet iudex, an necessaria sit adiudicatio c: quæ sanē vno casu necessaria est, si euidētiōribus finibus diuisi agros cōmodius sit, quam olim fuissent diuisi. Nam tunc necesse est ex alterius agro partem aliquam alterius agri domino adiudicari: quo casu conueniens est, ut is alteri certa pecunia debeat condemnari. Eo quoque nomine condemnatus est, quisquis hoc iudicio, quod fortē circa fines aliquid malitiosē cōmisit: verbi gratia, quia lapides finales furat^d est, vel arbores finales excidit *. Contumaciā quoque nomine quisque eo iudicio cōdemnatur: veluti, si quis iubēte iudice, metiri^e agros passus non fuerit. Quod autē istis iudiciis alicui adiudicatum fuerit, id statim eius fit f, cui adiudicatum est.

diuid. l. sed si res. quæ sic accipe, si fuerit facta missio per ipsum prætorem. [Adde q. imō rubr. ff. de re iud. dicit, q. hæc glo. est singularis, & eam declarat: & vid. etiam Dec. in l. traditionibus. in j. ampliat. C. de pact. Syl.] Nā sola sententia nō facit dominium, sed traditio: ut C. de pact. l. traditionib. & suprā, de rer. diuis. §. per traditionē. & ff. de acq. poss. l. iustē. Sed quid in rei vendi. si res est aliena, & mea pronuncietur, & ex ea causa mihi traditur? Resp. idem. cū enim Publiciana mihi detur, quando à domino mihi adiudicatur & traditur: ut ff. de pub. l. iij. in fin. ergo ubi dominus est, debet ex sententiā tradi-

tione me dominū facere: vt ff. de publ. l. quæcunque. Præterea l. videtur exp-
pressa: vt ff. de proc. l. Pōponius. §. sed
& is. & ff. de excep. rei iud. l. si inter. in
fin. nec obstat. quod ibi sit error, ex quo
videatur domi-
nū non trāsire:
quia hic error
iā reprobati nō
potest iudici
sententia purga-
tus, à qua non
fuit appellatū.
Item, nec obstat
q̄ sententia lata
in actione per-
sonali reo abso-
luto q̄ rema-
neat debitor, vt
ff. de cond. inde.
l. Iulianus. quia
illud habet lo-
cum in obliga-
tione quæ est
res incorpora-
lis: hic autem dicimus de dominio rei
corporalis, quod facili, & prorsus po-
test separari ab vno, & alius dari: sed
non sic in corporali: vt ff. pro socio. l.
ea verò.

DE PUBLICIS IUDICIIS.

¶ Quia ciuilia iudicia dicta sunt vsq;
huc, & etiam quædam criminalia, s. circa
priuata delicta: vt s. in pr. huius quarti
libri vsque ad tit. de act. ideo nunc po-
nit de publicis accusat. siue iudiciis.

Publica. Iudicia in hoc titulo in-
terpretare causas, ac si diceret, pu-
blicæ causæ. Quæ verò illæ sint, &
cur si dicantur, latè disputat Fr. Hotom.
in Comm. suis in Orat. pro. Sext. Rosc.
¶ ASVS. Iudiciorum Romæ altera
priuata erant, id est, ad rem priuatam,
siue priuati cuiusque, pertinētia: altera
publica, id est ad Rempub. vniuersim-
que populum spectantia: de priuatis
hactenus dictū est. Sequitur. vt de pu-
blicis differamus. Quid est Publicum
iudicium? Iudicium eius rei, quæ ad
Rempub. pertinet, & qua quisque pro
sua virili parte læsus est: qua de causa
cuius de populo accusatio permitti-
tur: veluti, Sex. Rosc. patrem interfecit:
læsus est quisque, & ad quēque per-
tinet puniri hoc facinus. Cuius ergo
Sext. Rosc. accusare licebit. Sequitur
diuisio essentialis, quæ naturam ac vim
iudiciorū attingit, neq; indiget exem-
plorum appositione. Cor. Vib.

¶ Not. quod iudicia publica non or-
dinantur per actiones, & sic not. quod
appellatione actionū non veniunt ac-
cusationes. Item, quod non habent ali-
quid simile cū iudiciis priuatis. Item,
quod licet ali-
quid habeat ali-
quam similitu-
dinem cū alio,
potest tamē dici
nullam habere
similitudinē, si
inter ea sit ma-
gna diuersitas.
Item, quæ dicā-
tur publica iu-
dicia. Item, q̄
cuius de popu-
lo licet accusa-
re. Item, q̄ que-
dam sunt capi-
talia, quædam
nō. Item, q̄ ca-
pitalia dicuntur
non solum ea
quæ imponunt mortem naturalem, sed
ciuilem. Item quod ea quæ imponunt
pœnā pecuniariam, licet publica sint,
non tamen dicuntur capitalia. Syl.

**do irrogat infamiā
cum pœna pecu-
naria. Arc.**

Publica iudi-
cia neque per
actiones ordinā-
tur, neque omnino
quicquam simile^b
habent cum cæ-
teris iudiciis^f, de
quibus locuti su-
mus, magnāq; di-
uersitas eorū est,
& in instituēdo

quæ imponunt mortem naturalem, sed
ciuilem. Item quod ea quæ imponunt
pœnā pecuniariam, licet publica sint,
non tamen dicuntur capitalia. Syl.

¶ a Neque per actiones. Imò per ac-
cusationes.

ADDITION. Not. q̄ actio significat
ad utilitatem partis priuatæ, & ciuili-
ter facit. quod not. Bart. in l. agraria.
ff. de term. mo. Angel.

¶ b Nec omnino quicquā simile. Hoc
verbum nimis large positum sic intel-
lige: quia in ciuilibus agitur, vt ali-
quid detur actori, in istis autem non
vt aliquid detur: sed vt puniatur accu-
satus. & ita considerata petitione con-
querentis, nihil habent simile inspe-
cto fine, nec in principio: cum vnum
per actionem, alterum per accusatio-
nem instituitur. Nec in exercitio, cum
in ciuilibus prober actor tantum: vt C.
de eden. l. qui accusare. sed in crimi-
nalibus actor, & reus quandoque: vt C.
de abol. l. fallaciter. & C. ad leg. Corn.
de fal. l. vbi. in aliis autem multa sunt
similia. nam in vtrisque sit libellus: vt
C. de lit. contest. auth. offeratur. & ff. de
accus. l. libellorum. Item in vtrisque de
calumnia iuratur: vt C. de iureiu. l. j. in
prin. & C. de fid. inst. l. vlt. licet quidam
dixerunt cōtra: vt arg. ff. de bo. cor. l. j.

¶ cæteris iudiciis. i. priuatis delictis,
quæ à criminibus differre diximus, ad
Rubricam de oblig. ex delicto.

¶ c Et in instituēdo. Sed qualiter for-
matur

Publica
iudicia
differunt
à ciuili-
bus.

Iudicia
publica
& ciui-
lia in
aliqui-
bus con-
ueniunt.

N. A.
Libellus
in crimi-
nalibus
quid cō-
tinere
debet.

Domi-
nū rei
corpora-
lis faci-
lius per-
ditur
quàm in
corpora-
li.